

**BULLETIN
SLOVENSKEJ
ASOCIÁCIE
KNIŽNÍC**

ROČNÍK 13

ČÍSLO 4

BRATISLAVA 2005

Bulletin Slovenskej asociácie knižníc

Ročník 13

Číslo 4/2005

Vydáva Slovenská asociácia knižníc (sekretariát: Centrum VTI SR, Nám. slobody 19, 812 23 Bratislava) ● Hlavný redaktor Ján Kurák ● Výkonná redaktorka Mária Mlynáriková (tel.: 02/43 42 05 97, e-mail: publik@cvtisr.sk, mlynarikova@cvtisr.sk) ● Členky redakčnej rady: Jana Amrichová, Ľudmila Čelková, Eleonóra Janšová, Marta Sakalová, Valéria Zavadská ● Vychádza 4x ročne ● Registračné číslo 2512/2001 ● ISSN 1335-7905 ● Tlač CVTI SR ● [www. sakba.sk](http://www.sakba.sk)

OBSAH

Daniela Gondová: Namiesto úvodníka o seminári verejných knižníc 3

ČLÁNKY

Eva Ďurišová: Zmeny Mestskej knižnice v Bratislave v premenách času 5

Marta Skalková: Prešov číta rád. Knižničný festival usporiadaný pri príležitosti
80. výročia Knižnice P. O. Hviezdoslava v Prešove 17

Odznelo na seminári
Mária Balkóciová – *Katarína Šušoliaková*: Vývoj regionálnych knižníc
v období rokov 1997 – 2004 24

Ján Molnár: Verejné knižnice a ich podpora v grantovom systéme
Ministerstva kultúry SR (1999 – 2005) 41

Anna Valčková: Spracovanie dokumentov v systéme Virtua z pohľadu
Štátnej vedeckej knižnice v Prešove 49

Zo života nečlenských knižníc

Alžbeta Dudášová: Mestská knižnica v Kežmarku 51

Soňa Samková: Mestská knižnica Samuela Reussa v Revúcej 53

INFORMÁCIE

-dr-: O čom rokovala správna rada SAK 55

Ľudmila Čelková: SAK na Bibliotéke 2005 55

Marta Fórišová: Medzinárodný deň školských knižníc na ŠKIŠ v Bratislave 57

Valéria Zavadská: Dni európskeho kultúrneho dedičstva v Prešove
a Štátna vedecká knižnica 60

Jarmila Majerová: Generálna konferencia IFLA 2005 63

Program „Partnerstvo“ alebo Spojme svoje sily! 66

Zaujalo nás...

-jk-: Úrad vlády si na svoju propagáciu objednal aj lietajúce taniere 67

-jk-: Európania veľa nevedia 67

PREČÍTALI SME ZA VÁS

Anne Marie Bertrandová: Čitatelia, právo a peniaze 71

JUBILANTI

Ondrej Čiliak: S knihou po celý život. K životnému jubileu
Mgr. Evy Mikšíkovej 75

Namiesto úvodníka o seminári verejných knižníc

Slovenská asociácia knižníc v súlade s plánom práce na tento rok zorganizovala 10. novembra 2005 seminár venovaný problematike regionálnych knižníc, ktorý sa konal v Univerzitnej knižnici v Bratislave za účasti 74 knihovníkov zo 44 knižníc.

Sekcia verejných knižníc pod gestorstvom Mgr. Kataríny Šušoliakovej a Mgr. Márie Balkóciovej pripravila dotazník, ktorý bol rozoslaný všetkým regionálnym knižniciam. Podarilo sa takmer nemožné (síce po viacnásobných urgenciách) – naspäť sa vrátili dotazníky zo všetkých knižníc! (Dotazník sa posielal len elektronicky, že by sa vari preto musel opakovane urgovať? Viaceré knižnice dotazník dostali až po telefonickej urgencii a následnom zistení zmeny mailovej adresy, keďže o nej neinformovali...)

Spracovanie dotazníkov nebola jednoduchá vec, lebo sa sledovalo pomerne veľa okruhov za relatívne dlhé časové obdobie od roku 1997 do roku 2004. Pre regionálne knižnice to bolo obdobie poznačené realizáciou viacerých zásadných a vážnych rozhodnutí. Príspevok pod názvom Vývoj regionálnych knižníc v období rokov 1997 až 2004 je pre všetkých záujemcov o danú problematiku uverejnený nielen v tomto čísle Bulletinu SAK, ale aj na webovej stránke asociácie (www.sakba.sk). Mimoriadne cenné a zaujímavé je spracovanie štatistických prehľadov za jednotlivé kraje, mimoriadne varovne pôsobí graf o získaných knižničných jednotkách, kde je zaznamenaný hlboký prepad zo 191 528 k. j. v roku 1997 na 50 985 k. j. v roku 2000, resp. 57 386 v roku 2004!!!

Informácie o stave regionálnych knižníc v oblasti elektronizácie doplnil generálny riaditeľ Slovenskej národnej knižnice v Martine doc. Dr. Katusčák, PhD.; PhDr. Molnár z Ministerstva kultúry SR výstižne, vecne, konkrétne informoval o podpore verejných knižníc v rámci grantového systému ministerstva (pozri článok na s. 41, prípadne webovú stránku SAK).

Diskusia bola dlhá, bohatá, občas aj emotívna, bolo zrejmé, že všetkým prítomným na osude regionálnych knižníc záleží a majú snahu veci riešiť. Diskutovalo sa o vzájomných vzťahoch vyšších územných celkov a jednotlivých miest a knižníc, spôsobe financovania knižníc so zameraním na nákup knižničného fondu, kvalite predkladaných projektov, výške spoluúčasti, perspektíve grantového systému, elektronizácii, internetizácii, projekte KIS3G, finančných nákladoch na zapojenie sa do projektu KIS3G, odzneli otázky, prečo neboli do prieskumu zahrnuté verejné knižnice v hlavnom meste SR Bratislave (Mestská knižnica a knižnice bratislavských mestských častí, ktoré sú na úrovni regionálnych knižníc) atď. Prítomní sa vo svojich vyjadreniach, vysvetleniach a otázkach vzájomne dopĺňali, objasňovali sa rôzne skutočnosti.

Ako sa dal seminár zhodnotiť? Azda tak, že po dlhšom období to bolo prvé stretnutie zamerané cielené na zhodnotenie stavu vo verejnom knihovníctve. Vyslovené otázky, názory ukázali, že o mnohých veciach chýbajú dostatočné informácie. Azda aj vďaka nedostatku informácií sa potom niektoré problémy preceňujú či podceňujú.

Rokovanie potvrdilo, že situácia vo verejných knižnicách nielen v oblasti financovania, ale predovšetkým v oblasti dopĺňovania knižničných fondov, v technizácii a priesktorovom vybavení niektorých knižníc nie je dobrá. Časté zmeny zriaďovateľov regio-

nálnych knižníc mali nepriaznivý dosah na stav knižníc. Účastníci seminára vyslovili poďakovanie a uznanie autorkám úvodného príspevku o stave regionálnych knižníc a odporúčali jeho zverejnenie vrátane všetkých tabuliek a ďalších príloh.

Hlavné závery a odporúčania zo seminára:

- SAK navrhne ministrom kultúry SR, aby sa pod gesciou SNK v Martine uskutočnila v júni 2006 celoslovenská konferencia zameraná jednak na vyhodnotenie plnenia Stratégie slovenského knihovníctva do roku 2006 a Programu elektronizácie knižníc SR, ako aj na prípravu následných strategických dokumentov na roky 2007 – 2013;
- SAK po voľbách do vyšších územných celkov (november 2005) osloví novozvolených predsedov VÚC, zdôrazní nevyhnutnosť venovať sa systematicky riešeniu problematiky regionálnych knižníc;
- SAK upozorní listom ministra kultúry na problémy grantového systému v roku 2005 (nedoriešenie už schválených grantov, prehodnocovanie rozhodnutí odborných komisií atď.);
- SAK a SNK v Martine aj v roku 2006 pripraví seminár zameraný na zhodnotenie stavu projektu KIS3G;
- Mestská knižnica v Bratislave zváži spracovanie analytického materiálu o bratislavských knižniciach, ktorý by mal byť publikovaný v Bulletinu SAK v roku 2006 a zverejnený na webovej stránke SAK;
- SNK v Martine na základe ponuky generálneho riaditeľa pripraví základnú tabuľku na porovnanie finančných nákladov potrebných na získanie a prevádzkovanie knižnično-informačného systému VIRTUA; knižnice prisľúbili, že poskytnú potrebné údaje o využívaných softvérových produktoch, veľkosti databáz, ktoré treba konvertovať; uvedené údaje sú pre knižnice potrebné pre správne a kvalifikované rozhodnutie, ako ďalej postupovať pri elektronizácii knižnice;
- Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou bude publikovať svoje skúsenosti, poznatky, problémy, technické, finančné požiadavky z implementácie systému VIRTUA.

PhDr. Daniela Gondová, predsedníčka SAK

Zmeny Mestskej knižnice v Bratislave v premenách času ✓ (1900 – 2005)

PhDr. Eva Ďurišová, Mestská knižnica v Bratislave

1. októbra sme si pripomenuli 105 rokov od slávnostného otvorenia Mestskej knižnice v Bratislave v priestoroch bývalej stavovskej snemovne. Cesta jej vývinu bola zložitá, odrážala vývojové etapy mesta a spoločensko-politické podmienky 20. storočia. Život a činnosť knižnice ovplyvňovali priaznivé i zložitejšie spoločenské pomery, počas ktorých menila svoju štruktúru, fondy, priestory, ale zostala verná svojmu základnému cieľu – slúžiť obyvateľom a návštevníkom Bratislavy a sprostredkovať im bohaté dedičstvo knižnej kultúry.

Vývojové etapy knižnice

1. Vznik a pôsobenie Mestskej knižnice do rozpadu monarchie

Snahy o vznik verejnej knižnice spravovanej mestom na konci 19. storočia vyvinuli vzdelanci a členovia kultúrnych a literárnych spolkov. Na ich podnet ustanovila mestská rada prípravný výbor zložený z členov zastupiteľského zboru, ktorý sa zaoberal založením verejnej knižnice. K slávnostnému aktu otvorenia Mestskej knižnice slobodného kráľovského mesta Bratislavy – A Poszony szabad király Városi Köztönyvtár – došlo 1. októbra 1900 za účasti samosprávy a kultúrnych predstaviteľov mesta.

Knižnica bola udržiavaná z mestského rozpočtu a začala svoju činnosť v nevelmi vyhovujúcich priestoroch terajšej Univerzitnej knižnice (3 malé miestnosti) so 4 345 zväzkami dokumentov. Fond pochádzal z knižníc zaniknutých spolkov a z kníh darovaných občanmi mesta. K najvýznamnejším darcom patrili Ján Nepomuk Batka, ktorý v priebehu niekoľkých rokov venoval Mestskej knižnici viac než 3 000 dokumentov – najmä noty a knihy z oblasti hudby a umenia.

V roku 1904 bola knižnica presťahovaná do Primaciálneho paláca. Úradné miestnosti sa nachádzali v zadnom trakte na prvom poschodí a knihy boli uložené v troch miestnostiach na mezaníne.

Na začiatku 20. storočia bola Bratislava multietnickou komunitou, takže z jazykového hľadiska pozostávali fondy knižnice najmä z kníh v maďarskom a nemeckom jazyku.

V knižnici po jej otvorení pracovali traja zamestnanci. Za prvého mestského knihovníka bol ustanovený bratislavský rodák Dr. Emil Kumlik, ktorý vypracoval prvý knižničný poriadok, založil a budoval menný i systematický katalóg. Pri vecnom spracovaní dokumentov zaviedol sústavu systematického triedenia so 16 základnými triedami, ktorá sa používala až do roku 1945. Počas svojho pôsobenia v Mestskej knižnici (do roku 1914) venoval veľkú starostlivosť dopĺňaniu fondu beletriou vrátane svetovej produkcie zo všetkých vedných odborov.

Osud knižnice nepriaznivo ovplyvnila 1. svetová vojna, ako i založenie Maďarskej kráľovskej Alžbetínskej univerzity roku 1914. Na návrh Dr. Kumlika sa mesto rozhodlo novootvorenej univerzite darovať knižničné fondy Mestskej knižnice (28 827 zv.). S týmto činom nesúhlasil Ján Nepomuk Batka a svojím postojom zachránil pre Mestskú knižnicu vyše 5 000 zv. Ostatné zväzky sa stali majetkom knižnice Alžbetínskej univerzity (terajšej Univerzitnej knižnice), ktorej riaditeľom sa stal práve Dr. Kumlik. Fondom oslabená Mestská knižnica do skončenia vojny len živorila. Knihy patriace mestu boli uložené v provizórnych priestoroch na radnici.

2. Rozvíjanie činnosti knižnice v medzivojnovom období

Novú kapitolu činnosti začala knižnica začiatkom 20. rokov minulého storočia. Podstatný význam pre rozvoj knižníc mal zákon z roku 1919 o verejných knižniciach, ktorý ukladal povinnosť zriaďovať knižnice v každej obci. Po vzniku Československej republiky v roku 1918 sa menilo i jazykové zloženie fondu mestskej knižnice, doplňovali sa knihy najmä v českom a slovenskom jazyku. Jednotný celok knižnice tvorili tri oddelenia – slovenské, nemecké a maďarské.

Dôležitým dátumom v histórii knižnice bol 18. október 1923, keď bola v Primaciálnom paláci otvorená prvá mestská verejná čitateľňa s kapacitou 100 miest. Trojazyčné obyvateľstvo Bratislavy malo k dispozícii bohatý výber domácich i zahraničných novín a časopisov, ako aj príručnú knižnicu s lexikálnymi dielami na kultúrne, vzdelávacie a relaxačné účely.

V 20. a 30. rokoch minulého storočia sa fondy mestskej knižnice priaznivo rozrastali, pribúdali noví čitatelia a otvárali sa nové pobočky knižnice na Tehelnom poli, Kolibe, Tmávke a v Unitase. V rokoch 1934 až 1938 mala knižnica aj pobočku pre nezamestnaných.

Priaznivý vývoj narušila fašizácia spoločnosti a 2. svetová vojna. Mestská knižnica sa rozdelila na tri samostatné knižnice – slovenskú, maďarskú a nemeckú. V roku 1942 bola zatvorená mestská verejná čitateľňa.

3. Povojnové roky

Po kapitulácii Nemecka v roku 1945 knižnica začala naberať nový dych. Maďarská a nemecká knižnica zaniká. V uvoľnených priestoroch Starej radnice vzniklo prvé samostatné oddelenie pre deti do 14 rokov na Slovensku. Vytvorením „Veľkej Bratislavy“ sa knižnice pripojených obcí stali pobočkami Mestskej knižnice, a tak v roku 1946 mala knižnica z pôvodných 5 už 11 pobočiek. Prvý raz vo svojej histórii knižnica dostala samostatnú budovu na Suchom mýte po zrušenej kaviarni Astória. V týchto priestoroch knižnica rozvíjala svoju činnosť štyri roky.

Roku 1950 mesto určilo budovu na iné ciele a knižnica sa znovu musela sťahovať – tentoraz do priestorov po bývalej Moravskej banke na Obchodnej ul. č. 2, v ktorých poskytovala svoje služby čitateľom až 45 rokov. Okrem výpožičných služieb a rozvíjania práce s knihou začala knižnica organizovať aj prvé podujatia pre verejnosť.

V roku 1950 začalo pracovať aj samostatné oddelenie – Knižnica maďarskej literatúry. Neskôr bolo presťahované na Štúrovu ul. a transformované na oddelenie cudzojazyčnej literatúry.

V 50. rokoch sa opatreniami mesta tvorila vlastná sieť ľudových knižníc (obvodné knižnice). Mestskej knižnici pribudli nové úlohy v oblasti metodologickej a bibliografickej činnosti smerom ku knižniciam v Bratislavskom kraji (1951 – 1954, 1960 – 1969) a knižniciam na území mesta (1954 – 1960). Územnou reorganizáciou Bratislavy a vytvorením samostatných obvodov v roku 1960 sa pobočky Mestskej knižnice osamostatnili, ale kontakty odbornej spolupráce sa dodnes neprerušili.

4. Štrukturálne zmeny a vznik špecializovaných pracovísk

Obr. 1 Budova Mestskej knižnice v Bratislave

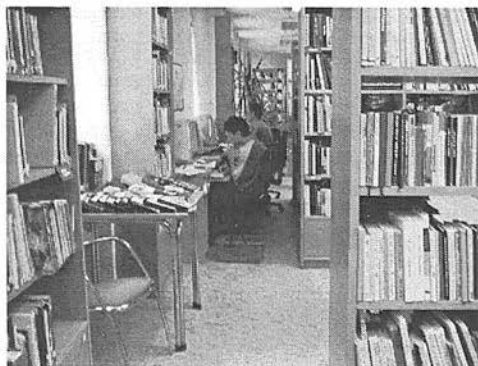
60. až 80. roky minulého storočia sú charakterizované zvyšovaním kvality knižničnej práce, rastom fondu, počtu čitateľov, rozvojom pracovných podmienok a vybavenosti knižnice. Formuje sa nová štruktúra i špecializácia poskytovaných služieb, prebiehajú organizačné zmeny vo vnútornom usporiadaní knižnice. V praxi sa aplikujú metódy individuálnej a kolektívnej práce s čitateľmi, poskytuje sa adresná bibliograficko-informačná služba a organizujú sa zaujímavé kultúrno-výchovné a vzdelávacie podujatia. Knižnica získava ďalšie priestory a sprístupňujú sa nové pracoviská:

- V roku 1960 sa znovu ku knižnici pričlenila Knižnica pre mládež (v rokoch 1956 – 1960 pôsobila samostatne).
 - V roku 1961 sa Regionálna knižnica stala samostatným pracoviskom knižnice, (v roku 1969 bola pričlenená k Archívu mesta Bratislavy).
- Hudobné tradície a rozvoj hudobného školstva v meste dali podnet na vybudovanie hudobného oddelenia v roku 1964 (prvé špecializované pracovisko svojho druhu v sieti ľudových knižníc na Slovensku).
 - Začiatkom 60. rokov dostala Mestská knižnica do užívania letnú čitateľňu Červený rak na Michalskej ulici, ktorá sa využívala na usporadúvanie letných literárnych a hudobných programov, výstav výtvarného umenia, skalničiek a bonsajov (najmä po rekonštrukcii v 1978).
 - Na základe požiadavky nadriadených orgánov v roku 1966 bolo zriadené stredisko politickej literatúry. Pracovisko sa po nežnej revolúcii transformovalo na úsek odbornej literatúry a zmenila sa jeho obsahová štruktúra.
 - Odbor literatúry pre deti a mládež sa v roku 1976 presťahoval do zrekonštruovanej budovy na Kapucínskej 3.
 - V roku 1979 sa do zrenovovaných priestorov na Klariskej 16 presťahovalo riaditeľstvo, odbor metodiky a odbor politickej literatúry (dnes úsek odbornej literatúry), zriadila sa knižárska dielňa. V tom istom roku sa sprístupnila umenovedná študovňa ako samostatné pracovisko úseku literatúry pre dospelých na Obchodnej ul.

- V roku 1989 sa otvorila čitateľňa novín a časopisov, študovňa regionálnej literatúry Libresso Čierny havran na Wolkrovej ul. 6 (teraz Bielej ul.).

5. Vývoj Mestskej knižnice na pozadí spoločenských zmien po roku 1989

Zmeny do všetkých oblastí spoločenského života priniesol november 1989. Slovenské knihovníctvo po roku 1990 prechádzalo rozsiahlou transformáciou na pozadí formovania sa novej demokratickej spoločnosti. Rozpad jednotnej sústavy knižníc sa v organizačnej a legislatívnej línii prejavil najmä vo verejných knižniciach. Reformou verejnej správy a odovzdávaním kompetencií zo štátnych orgánov na samosprávu knižnice prechádzali štrukturálnymi zmenami, ktoré neboli vždy pozitívne. Tieto faktory, nárast cien, prenikanie nových médií na trh, rôzne racionalizačné opatrenia, zánik knižníc, resp. ich pobočiek, ako i absencia novelizovaného knižničného zákona do roku 2000 mali negatívny vplyv prejavujúci sa v poklese čitateľov, výpožičiek i znižovaní návštevnosti v knižniciach. Nedostatok finančných prostriedkov znamenal obmedzený nákup dokumentov a nedostatočnú technickú a technologickú vybavenosť knižníc.

Obr. 2 Úsek krásnej a cudzojazyčnej literatúry

Všeobecné črty verejného knihovníctva v 90. rokoch sa odzrkadlili aj v činnosti Mestskej knižnice v Bratislave (obmedzené dopĺňovanie fondu, pokles čitateľov, výpožičiek i zamestnancov knižnice). Treba však konštatovať, že pridelenie nových priestorov knižnici a ich vybavenie vhodným knižničným nábytkom slúžilo ku cti jej zriaďovateľa (Magistrát hl. m. Bratislavy).

V septembri v roku 1991 začal svoju činnosť úsek hudobnej a umenovednej literatúry v novozískanej a obnovenjej budove na

Kapucínskej 1. Vznikol zlúčením hudobného pracoviska a umenovednej študovne a spolu s utvorenou galériou Artotéka tvorí umenovedné centrum Mestskej knižnice.

Koncom roku 1995 zamestnanci knižnice definitívne vyprázdňujú a opúšťajú budovu na Obchodnej ul. Najväčšie pracovisko knižnice (úsek literatúry pre dospelých) sa sťahuje do zrenovovanej budovy na Laurinskej ul. č. 5. Pod novým názvom, úsek krásnej a cudzojazyčnej literatúry, slávnostne začal so svojou činnosťou dňa 13. marca 1996. Časť Mestskej knižnice sa tak po 92 rokoch znovu dostala do priestorov patriacich k radnici. Do tohto pracoviska sa presunul aj fond zo zrušeného Libressa Čierny havran (študovňa a čitateľňa novín a časopisov na druhom poschodí).

Mestská knižnica skončila plánovaný špeciálny projekt a v roku 1991 sprístupnila špecializované pracovisko – oddelenie pre nevidiacich a slabozrakých – ako organizačnú časť úseku odbornej literatúry. Dňa 8. mája 1991 oddelenie slávnostne otvorila Diana, Jej kráľovská výsosť princezná z Walesu, ktorá pri tejto príležitosti darovala čitateľom televíznu lupu Voyager. V roku 1997 sa umožnil bezbariérový prístup do

Obr. 3 Oddelenie pre nevidiacich a slabozrakých

tohto pracoviska (výťah na 2. poschodie).

V dôsledku značne rozsiahlej rekonštrukcie vodnej priekopy a príľahých budov na Michalskej ulici bola v roku 2001 pozastavená činnosť letnej čítárne Červený rak.

V novom miléniu má knižnica už vyprofilovanú a sformovanú štruktúru poskytovateľských služieb na piatich špecializovaných pracoviskách.

6. Snahy o automatizáciu knižnice

Popri riešení organizačných záležitostí knižnice, spojených so špecializáciou služieb, sťahovania a usporiadania knižničných zbierok v nových priestoroch, vedenie knižnice v 90. rokoch uvažovalo aj o automatizovaní knižničných procesov.

Prvé kroky v oblasti automatizácie prebehli už v roku 1991 výberom systému CDS/ISIS, ktorý bol pre knižnicu prístupný z finančného hľadiska. Po jeho inštalovaní sa začalo s overovaním a testovaním katalogizácie. V ďalších rokoch knižnica prístupuje k automatizovanému spracovaniu fondu kníh, neskôr i špeciálnych dokumentov. Automatizácia sa dotýkala len novej literatúry získanej do knižnice. Ku spätnej katalogizácii sa nepristúpilo. Nevytvorila sa vnútorná počítačová sieť, na pracoviskách nebol sprístupnený automatizovaný katalóg a dokumenty sa požičiavali a dodnes požičiavajú klasickým spôsobom (výnimku tvorí oddelenie pre nevidiacich a slabozrakých). Rozvoj automatizácie do začiatku nového milénia stagnoval.

Viac v tejto oblasti Mestská knižnica pokročila v oddelení pre nevidiacich a slabozrakých. Tu postupovala automatizácia v inej línii. Z grantu kanadskej vlády sa v roku 1996 zakúpila výpočtová technika a v oddelení sa dodnes používa knižničný systém Libris – subsystém služby za rešerše. Automatizovane je vedená evidencia zrakovo postihnutých čitateľov a ich výpožičky.

V novom tisícročí sa uvedené knižničné systémy (CDS/ISIS a Libris) ukazujú ako nedostatočné a nevhodné pre knižnicu s väčším rozsahom fondu. Nedoriešenosť stavu automatizácie, ako i podvojnosť systémov viedli vedenie knižnice k radikálnemu riešeniu a prijatiu komplexného projektu automatizácie, schváleného nadriadeným orgánom v roku 2002. Projekt predpokladal výber kvalitného knižničného softvéru a úplnú automatizáciu knižničných procesov od získania dokumentu, cez jeho spracovanie až po jeho požičanie čitateľom ako i internetizáciu knižnice. Realizácia projektu do dnešných dní v knižnici značne pokročila, uvádzame čiastkové výsledky:

- bol vybraný a zakúpený modulový knižnično-informačný systém Dawinci,

- prebehla konverzia záznamov zo systému ISIS do nového programu,
- priebežne sa spracováva fond nadobúdaných dokumentov v module Katalóg,
- intenzívne sa realizuje spätná katalogizácia fondu v Dawinci,
- vytvorila sa vnútorná sieť Mestskej knižnice (LAN) a postupne je riešená vybavenosť knižnice výpočtovou technikou,
- bol zavedený internet pre zamestnancov a na dvoch pracoviskách knižnica poskytuje internetové služby pre širokú verejnosť,
- čitateľom bol sprístupnený automatizovaný katalóg OPAC na všetkých pracoviskách a na internete prostredníctvom webovej stránky www.mestskakniznica.sk.

Čaká nás ešte veľké množstvo práce, aby sme dosiahli úroveň vyspelej a modernej verejnej knižnice plne využívajúcej informačné a komunikačné technológie. Prvoradou úlohou v najbližšom období je urýchlený prechod na automatizáciu výpočítaného systému.

7. Aktivity Mestskej knižnice v organizovaní podujatí

Pri rekapitulácii doterajšej činnosti knižnice je dôležité prísť k tomu, ako sa pri organizácii podujatí. Účelom ďalších riadkov nie je výpočet zrealizovaných akcií, ale zámer poukázať na aktivity, v ktorých bola a je knižnica prospešná z hľadiska šírenia kultúry, výchovy a vzdelávania.

Prvé podujatia pre verejnosť knižnica poriadala v 50. rokoch minulého storočia. Najskôr to boli spontánne besedy čitateľov a knihovníka o prečítaných knihách, neskôr sa kolektívne formy práce s čitateľmi pripravovali plánovane, osobitne pre kategóriu detí a mládeže, osobitne pre dospelých čitateľov.

Podujatia pre deti a mládež sa dodnes realizujú na základe spolupráce so školami a učiteľmi. Pútavé boli stretnutia s obľúbenými spisovateľmi (Zelinová, Ďuričková, Hykisch a i.), ako i rozprávkové dopoludnia pre najmenších, čítané, dramatizované alebo hrané ako bábkové divadlo. Pre starších žiakov a mládež knižnica pripravovala hodiny informatickej prípravy a odborné prednášky na zaujímavé a aktuálne témy (estetická príprava, toxikománia, boj proti drogám, citové problémy dospievajúcich). V spolupráci s verejnými knižnicami sa Mestská knižnica podieľa na aktivitách, projektoch a súťažiach, ktorých cieľom bola a je výchova detí a mládeže k čítaniu, literatúre a k získavaniu odborných informácií.

Pri organizovaní podujatí pre dospelých čitateľov si knižnica hľadala a našla vhodných spolupracovníkov vo Zväze žien, Zväze slovenských spisovateľov (po roku 1990 v Spolku slovenských spisovateľov), v umeleckých zväzoch výtvarníkov, umeleckých a hudobných školách. Po spoločensko-politických zmenách v roku 1989 knižnica kooperuje s rôznymi zahraničnými spoločnosťami, organizáciami a zastupiteľskými úradmi (Dante Alighieri, Dánsky kultúrny inštitút vo Viedni, Francúzsky inštitút, Rakúske kultúrne centrum a i.), ako aj s vydavateľstvami a knižkovecami.

V pamäti čitateľov a verejnosti dodnes rezonujú rôzne literárne programy, literárno-hudobné pásma a koncerty vážnej hudby, na ktorých sa Mestská knižnica podieľala v rámci festivalu Kultúrne leto a zapláňala medzeru kultúrneho diania počas letných divadelných a hudobných prázdnin. Uprostred záhradnej zelene v letnej čítárni Červený rak na Michalskej ul. patrili letné večery poézii a próze žijúcich spisovateľov

(Haľamová, Figuli, Šikula, Feldek, Mihálik, Lenko, Rúfus, Hevier, Moravčík a i.). Kvalita týchto programov bola vynikajúca, pretože na ich prípravu participovali scenáristi, režiséri z rozhlasu a televízie i herci bratislavských divadiel. Exteriér záhradnej čítárne bol oživovaný dielami súčasných výtvarníkov a výstavkami kvetín, skalničiek a bonsajov. V týchto priestoroch sa konali i komorné koncerty (Mozesovo kvarteto, Harmonia antiqua, študenti konzervatória). Počas 30. rokov si kultúrne programy v letnej čítárni našli svojich priaznivcov nielen z radov Bratislavčanov, ale aj domácich a zahraničných dovolenkárov.

Otvorením úseku hudobnej a umenovednej literatúry svetoznáмым tenoristom Petrom Dvorským v roku 1991 na Kapucínskej 1 sú vytvorené primerané podmienky na propagáciu výtvarného umenia a hudby. V podkrovných priestoroch vzniká galéria Artotéka, kde knižnica postupne predstavuje slovenských i zahraničných výtvarníkov (Ľudovít Fulla, Albín Brunovský, Dušan Kállay, Vincent Hložník, zahraniční fotografi Luca Chogquier, Klaus Elle a i.). V posledných troch rokoch sme verejnosti priblížili diela súčasnej slovenskej grafiky (Igor Piačka, Júlia Piačková, Karol Ondreička, Igor Benca, Dušan Polakovič, Karol Felix, Peter Uchnár, Peter Klúčik a i.). Priestory galérie ožívajú aj hudbou. V pravidelných cykloch sa tu predstavujú mladí začínajúci hudobníci z VŠMU, konzervatórií i základných umeleckých škôl.

V spoločenskej miestnosti knižnice na Klariskej 16 sa okrem literárnych programov uskutočňujú prezentácie kníh, prednášky z dejín Bratislavy a Slovenska, ako aj stretnutia s významnými osobnosťami spoločenského života.

V spolupráci s verejnými knižnicami útvár metodiky pravidelne organizuje pracovné semináre i školenia pre odbornú komunitu, zamerané na knižničnú legislatívu, riešenie rôznych knižničných otázok, pracovných postupov a problémov. Pri príležitosti 100. výročia svojej činnosti Mestská knižnica zrealizovala projekt medzinárodnej konferencie *Verejná knižnica v novej Európe*, na ktorej sa zúčastnilo takmer 200 knihovníkov z 12 krajín.

V rámci metodickej funkcie Mestská knižnica v Bratislave spolupracuje s bratislavskými verejnými knižnicami na sledovaní ukazovateľov ich činnosti. Na základe ročných podkladov z týchto knižníc spracováva komplexné výkazy na štatistické účely. Každoročne vydáva ročenku *Prehľad činnosti bratislavských verejných knižníc*. Dôležitá pre knižnice je i neformálna spolupráca a odborná pomoc z oblasti knižničnej práce.

8. Čierny deň v jubilejnom roku 2005

V závere historických reminiscencií musíme spomenúť ešte jednu skutočnosť z nedávnej minulosti. Do histórie Mestskej knižnice, žiaľ, v negatívnom smere, sa zapíše dátum 20. jún 2005. V suteréne úseku krásnej a cudzojazyčnej literatúry na Laurínskej ul. došlo počas víkendu k havárii vodovodného potrubia. Miestnosť boli zaplavené do výšky jedného metra. V kompaktných a drevených regáloch sa ocitlo pod vodou takmer 25 000 kníh, ktoré sa museli okamžite likvidovať. Knižničný fond, ktorý knižnica budovala roky, dostal vážnu trhlinu. Potrvá nejaký čas, kým chýbajúce zväzky slovenských, českých, maďarských a nemeckých kníh budú nahradené novými titulmi.

Táto smutná udalosť našla odozvu a pochopenie u obyvateľov Bratislavy, knižníc, vydavateľstiev a inštitúcií na Slovensku i v Čechách. Hneď v prvých dňoch po havárii

sa hlásili ochotní darcovia. Dnes, takmer štyri mesiace po vytopení, máme vďaka nezištnému darcovstvu nahradenú takmer tretinu zničených titulov. Darované knihy sú pripravené na spracovanie v automatizovanom katalógu a následne na zaradenie do procesu požičiavania. Všetkým našim priateľom, spolupracovníkom a darcom, ktorým nie je ľahostajné myšlienkové bohatstvo kníh, patrí srdečná vďaka.

9. Vývojová faktografia v údajoch a číslach

Názvy knižnice v rokoch 1900 – 2005:

- *A Pozsony szabad király Városi Közkönyvtár – Mestská knižnica slobodného kráľovského mesta Bratislavy* 1900
- *Verejná knihovňa* 1926
- *Slovenská verejná knižnica mesta Bratislavy* 1938
- *Verejná knižnica mesta Bratislavy* 1946
- *Krajská ľudová knižnica pre Bratislavský kraj* 1951
- *Ústredná ľudová knižnica mesta Bratislavy* 1954
- *Mestská ľudová knižnica* 1960
- *Mestská knižnica v Bratislave* 1965

Prehľad počtu zamestnancov knižnice (výber rokov z interných materiálov):

Rok	Počet zamestnancov
1900	3
1923	6
1946	25
1959	18
1969	50
1980	85
1990	94
2000	67
2004	63

Stav knižničného fondu, výpožičiek a čitateľov (výber z interných materiálov):

Rok	Knižničný fond	Výpožičky	Čitatelia
1900	4 345		
1926	24 800	11 056	
1950	61 368	186 389	8 512
1960	99 515	289 637	9 415

1970	165 390	392 416	18 535
1980	268 965	491 661	26 681
1990	318 289	491 274	20 495
2000	306 868	537 446	15 154
2004	312 448	457 639	12 407

Štruktúra a služby Mestskej knižnice v súčasnosti

Mestská knižnica v Bratislave je významnou kultúrnou inštitúciou, ktorá slúži širokej verejnosti. Služby knižnice môžu využívať všetci, ktorí v meste žijú, pracujú, študujú alebo ho len navštevujú. Zriaďovateľom knižnice je Magistrát hlavného mesta Bratislavy.

Od roku 1993 je knižnica členom International Association of Metropolitan City Libraries, organizácie IFLA, ktorá združuje mestské knižnice v mestách nad 40 000 obyvateľov. Na Slovensku je kolektívnym členom Slovenskej asociácie knižnic a Spolku slovenských knihovníkov. Rozvíja medzinárodné kontakty so zahraničnými knižnicami v Békescabe, Prahe i Hainburgu.

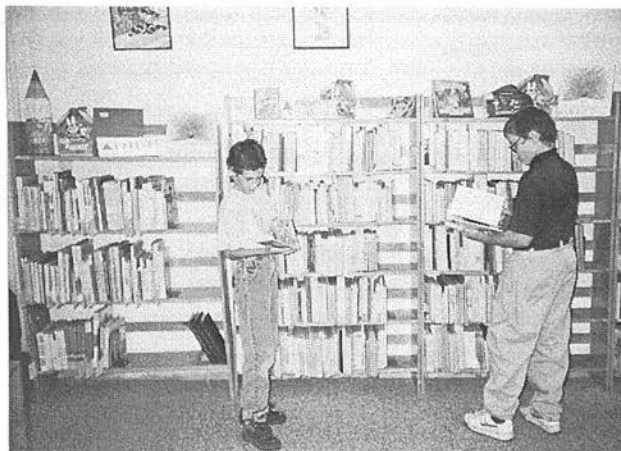
Jej knižničný fond tvorí necelých 300 000 kníh a špeciálnych dokumentov (po vyradení zničených kníh v r. 2005). Je budovaný univerzálnym spôsobom tak, aby si v ňom všetky vekové, profesijné i sociálne skupiny používateľov našli to, čo potrebujú. Z hľadiska dopĺňovania fondu odbornou literatúrou sa knižnica zameriava na spoločenské vedy, hudbu a umenie. V prevažnej miere majú čitatelia priamy prístup k fondu. Časť knižničných jednotiek je umiestnená v sklade, ale čitatelia získajú potrebné dokumenty ihneď na základe žiadanky. V celej knižnici platí jednotný čitateľský preukaz vystavovaný na jeden kalendárny rok. Deti a mládež do 15 rokov, ako aj zrakovo postihnutí občania majú od 1. augusta 2005 v knižnici bezplatný zápis.

Mestská knižnica v Bratislave poskytuje svoje služby v historickom jadre mesta na piatich špecializovaných pracoviskách:

- Úsek krásnej a cudzojazyčnej literatúry, Laurinská 5,
- Úsek odbornej literatúry, Klariská 16,
- Oddelenie pre nevidiacich a slabozrakých, Klariská 16,
- Úsek literatúry pre mládež, Kapucínska 3,
- Úsek hudobnej a umenovednej literatúry, Kapucínska 1.

Úsek krásnej a cudzojazyčnej literatúry (Obr. 2) sa špecializuje na poskytovanie služieb širokej verejnosti. Vo fonde nájdú používatelia domácu i svetovú beletriu v preklade i origináloch (maďarčine, nemčine, angličtine, taliančine, francúzštine a iných jazykoch), povinnú literatúru pre študentov s vyučovacím jazykom slovenským i maďarským, výberovo populárno-náučnú a odbornú literatúru, jazykové kurzy a učebnice. Denná tlač, populárno-náučné časopisy, základné odborné príručky, encyklopédie a slovníky sú k dispozícii v čítarni a študovni.

Úsek odbornej literatúry poskytuje služby najmä študentom a odbornej verejnosti. Vo fonde je zastúpená základná odborná literatúra zo všetkých vedných odborov s ťažiskom na spoločenské vedy. Používateľom sú k dispozícii odborné monografie,

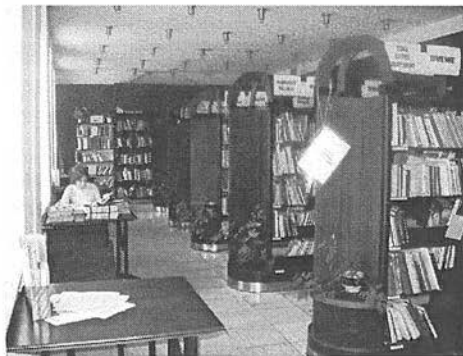

Obr. 4 Úsek literatúry pre mládež

učebnice, skriptá, štatistické ročenky, viazané zbierky zákonov, literatúra faktu, literatúra o Bratislave, mapy, atlasy, turistickí sprievodcovia, slovníky, encyklopédie, denná tlač a odborné časopisy.

Oddelenie pre nevidiacich a slabozrakých (Obr. 3) je samostatné pracovisko úseku odbornej literatúry, ktorého účelom je sprístupňovať zrakovo postihnutým používateľom literatúru a informácie transformované do zvukovej podoby. Do oddelenia majú čitatelia prístup výťahom a vchod je vybavený zvukovým majákom. Vo voľnom výbere sú k dispozícii zvukové knihy na kazetách (beletria i odborná literatúra), CD a DAISY knihy, zvukové časopisy, časopisy v Braillovom písme a vo zväčšenej čiernotlači.

Úsek literatúry pre mládež (Obr. 4) je prvým špecializovaným pracoviskom pre deti na Slovensku (1945), ktoré požičiava deťom a mládeži od 3 do 19 rokov veršičky, lepo-

Obr. 5 Úsek hudobnej a umenovednej literatúry

relá, rozprávky, poéziu, historické, dobrodružné a dievčenské romány, povinné čítanie pre základné školy, detskú odbornú literatúru a časopisy pre deti a mládež.

Úsek hudobnej a umenovednej literatúry (Obr. 5) poskytuje výpožičné služby z oblasti hudby a umenia študentom a širokej verejnosti. Vo fonde sú zastúpené encyklopédie, slovníky, monografie a príručky o hudbe a umení, životopisné romány spevákov, hudobníkov, hercov, maliarov a iných umel-

cov, notový materiál, zvukové nahrávky na CD, gramofónových platniach a kazetách, katalógy výstav a odborné časopisy.

Na každom pracovisku sú vytvorené podmienky na prezenčné štúdium a čítanie novín a časopisov. V celej knižnici je pre čitateľov prístupných 119 miest v študovniach.

Na orientáciu vo фонде slúži okrem tradičných lístkových katalógov aj automatizovaný katalóg OPAC, v ktorom môžu používatelia prezerat' a vyhľadavat' literatúru z celej knižnice od roku 1993. V súčasnosti je v automatizovanom katalógu spracovaných asi 125 000 záznamov kníh, hudobnín, magnetofónových kaziet, CD a gramofónových platní. Katalóg sa priebežne dopľňa o spracované záznamy starších dokumentov (retrokatalogizácia fondu). Ku katalógu je možný prístup aj cez internet z webovej stránky www.mestskakniznica.sk.

Služby Mestskej knižnice v Bratislave

Spektrum služieb našej knižnice predstavujú dve hlavné skupiny: základné a špeciálne.

K základným službám, ktoré sú poskytované používateľom na všetkých pracoviskách knižnice, patria služby:

- výpožičné (absenčné domov a prezenčné v študovniach),
- konzultačné a poradenské,
- bibliograficko-informačné (ústne i písomné),
- organizovanie exkurzií a kultúrno-vzdelávacích podujatí,
- kopírovanie z dokumentov knižnice.

Špeciálne služby sa poskytujú len určitej kategórii používateľov alebo záujemcov, respektíve sa využívajú len na niektorých pracoviskách:

- rezervovanie dokumentov v úseku krásnej a cudzojazyčnej literatúry a oddelení pre nevidiacich a slabozrakých,
- počúvanie zvukových nahrávok a hudby z internetu v hudobnom štúdiu,
- internetové služby v úseku krásnej a cudzojazyčnej literatúry a úseku hudobnej a umenovednej literatúry (využívanie elektronickej pošty, prehliadanie webových stránok, práca s textovým a tabulkovým procesorom, práca s multimédiami),
- v oddelení pre nevidiacich a slabozrakých môžu čitatelia použiť kazetový magnetofón na počúvanie zvukových kníh, Pichtov písací stroj, televíznu lupu Voyager a počítač s hlasovým výstupom a skenerom s prístupom na internet. Oddelenie poskytuje aj možnosť načítania odbornej literatúry na kazety podľa individuálnych požiadaviek.

Základné informácie o pracoviskách, službách, podujatiach, poplatkoch a histórii knižnice nájdu používatelia tiež na našej webovej stránke.

Budúcnosť a zámery knižnice

Čo dodať na záver?

Za 105 rokov svojej činnosti sa Mestská knižnica v Bratislave vyprofilovala z malej knižnice s tromi miestnosťami a 4 345 zväzkami poskytujúcej iba výpožičné služby

na kultúrno-informačnú inštitúciu mesta s takmer 300 000 knižničným fondom a rozsiahlou paletou služieb.

Naším zámerom je budovať knižnicu ako otvorenú, integrovanú a modernú inštitúciu 21. storočia. Otvorenú všetkým záujemcom o jej služby bez ohľadu na vek, profesiu a sociálne postavenie. Integrovanú v zmysle jej začlenenia do systému verejných služieb pre informačnú spoločnosť. A napokon modernú ustanovizeň, ktorá poskytuje používateľom kvalitné služby v príjemnom prostredí s použitím najnovších informačných a komunikačných technológií.

Aké sú naše priority v blízkej budúcnosti?

a) **oblasť automatizácie a elektronizácie služieb** knižnice:

- zavedenie automatizovaných výpožičiek do rutínnej prevádzky postupne na jednotlivých pracoviskách,
- vybavenie služieb potrebnou technikou,
- zriadenie multimedálnej študovne,
- rozšírenie internetových služieb pre deti a mládež,
- sprístupnenie nového dizajnu webovej stránky aj s anglickou verziou;

b) **oblasť dopĺňania fondov**

- kvalitné dopĺňovanie fondu tradičnými tlačenými dokumentmi a elektronickými médiami,
- výberové zabezpečenie prístupu k plateným externým elektronickým zdrojom ponúkaných svetovými producentmi databáz;

c) **oblasť budov a vnútorného vybavenia** knižnice

- rekonštrukcia fasád a omietky budov na Kapucínskej a Klariskej ul.,
- rekonštrukcia vnútorných priestorov a modernizácia interiéru v úseku pre deti a mládež a úseku odbornej literatúry;

d) **oblasť kultúrno-výchovných a vzdelávacích podujatí**

- kvalita, atraktivita a pestrosť,
- orientácia na detského čitateľa;

e) **oblasť výchovy a vzdelávania zamestnancov**

- profesionalita, kultivovanosť a príjemné vystupovanie,
- počítačová gramotnosť,
- práca s novými technológiami.

Od zámeru k cieľu nie je jednoduchá cesta. Rýchlosť a komplexnosť jeho dosiahnutia bude závisieť od finančných možností knižnice. Na splnenie nášho cieľa sme si určili základné priority a veríme, že postupnými realizačnými krokmi, entuziazmom a každodennou prácou sa priblížime k jeho naplneniu.

Použitá literatúra:

MEDZIHRADESKÁ-NETÍKOVÁ, Z.: *Mestská knižnica v Bratislave (1900-1970)*. Bratislava : Mestská knižnica. 1970. 54 s.

DEMETEROVÁ, M.: *Demokratické princípy v samospráve mesta a ich dosah na prácu knižnic*. In *Verejné knižnice v novej Európe*. Bratislava : Tympanon. 2000, s. 12-16.

MONCOLOVÁ, E.: Spolupráca verejnej knižnice s kultúrnymi inštitúciami mesta. In *Verejné knižnice v novej Európe*. Bratislava : Tympanon. 2000, s. 31-35.

ŠULAJOVÁ, E.: Storočnica alebo desať desaťročí Mestskej knižnice v Bratislave. In *Občasník knihovníkov Bratislavského kraja*, 1, 2000, č. 1, s. 15-24.

Interné materiály Mestskej knižnice v Bratislave.

Prešov číta rád

Knižničný festival usporiadaný pri príležitosti 80. výročia Knižnice P. O. Hviezdoslava v Prešove

Mgr. Marta Skalková

Knižnica P. O. Hviezdoslava v tomto roku oslavuje 80. výročie založenia. Ako dôstojne osláviť výročie knižnice? Táto otázka nám dlho nedala spať, až kým nás neosvietila myšlienka – veľkým knižničným festivalom. Oslava knižnice je predsa oslavou čítania, čitateľov, knihy a jej tvorcov.

Niečo z histórie...

Prípravy na založenie Mestskej knižnice v Prešove sa začali v prvej polovici roku 1925. V októbri 1925 knižnicu slávnostne otvorili v nevelkej klenutej miestnosti na prízemí mestského domu, ktorú predtým slúžil mestským policajtom. Knižný fond tvorilo 500 zväzkov od Matice slovenskej a 200 zväzkov od štátu.

Zakladateľ knižnice Belo Klein-Tesnorskalský však už v roku 1926 svojimi aktivitami presvedčil správu mesta, aby aj napriek veľkým nákladom zaobstarala pre knižnicu jasnú priestranú miestnosť v budove Čierneho orla, v susedstve čítarne Matice slovenskej. Nástupcom Bela Kleina-Tesnorskalského bol v rokoch 1934 až 1954 v celoslovenskom knihovníctve známy PhDr. Jozef Repčák, ktorý sa vo veľkej miere zaslúžil o ďalší rozvoj knižnice. Po roku 1945 získala knižnica nové priestory, kde mala dobre upravenú požičovňu, oddelenie pre mládež, priestranú čítareň a sklady kníh.

Z organizačnej stránky knižnica prešla istým vývojom. Po tvorení Prešovského kraja koncom roku 1951 bola premenovaná na krajskú knižnicu. Postupne začali vznikať nové oddelenia a nové odborné pracoviská. Pozornosť sa venovala oddeleniu pre mládež, kde bol aj ako prvý zavedený voľný výber. Bolo vybudované metodické oddelenie, ktoré sa sústreďovalo na plánovitú prípravu a organizovanie školení knihovníkov, nezabúdalo sa pritom na vydávanie metodických a bibliografických materiálov. Po územnej reorganizácii v roku 1960 utvorením Východoslovenského kraja sa stala okresnou knižnicou. Vybudovali sa nové pobočky na sídliskách v meste a postupne sa rozvíjala sieť ľudových knižníc v celom okrese.

Od 1. januára 1991 sa knižnica stala štátnou príspevkovou organizáciou v riadení MK SR. V roku 1993 sa začína s automatizáciou knižnično-informačných služieb.

Od 1. júla 1996 v rámci transformácie kultúry a na základe rozhodnutia Ministerstva kultúry SR sa knižnica stáva už len štátnym odborným útvarom Šarišského kultúrneho centra v Prešove. Knižnica stratila právnu subjektivitu a bola premenovaná na

Šarišskú knižnicu. Keďže zásadnejšej zmene došlo 4. októbra 1996, keď Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky delimitovalo Šarišské kultúrne centrum pod riadenie Krajského úradu v Prešove. Došlo k zníženiu rozpočtu a následnému úbytku financií určených na knižný fond. Právnu subjektivitu knižnica opätovne získala až novou zriaďovacou listinou Krajského úradu v Prešove z 1. apríla 1999.

Stala sa tak regionálnou knižnicou s novým názvom Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove.

V súvislosti s reformou verejnej správy od 1. apríla 2002 knižnica prechádza pod nového zriaďovateľa – Prešovský samosprávny kraj – s pôsobnosťou a kompetenciami krajskej knižnice v súlade so zákonom O knižniciach č. 183/2000 Z. z.

V súčasnosti knižnica poskytuje služby verejnosti v hlavnej centrálnej požičovni, v štyroch pobočkách na prešovských sídliskách a v dvoch špecializovaných detských knižniciach *Slniečko* a *Rozprávka*. Trádia a čas zanechali pečať nielen na knižnici, ale aj na ľuďoch, ktorí ju navštevujú, a ona sa stala neoddeliteľnou súčasťou ich života.

Program – aktivity festivalu (28. – 30. september 2005)

Festival sprostredkoval dospelým i deťom osobné stretnutia s tvorcami literatúry. Jeho cieľom bolo podporiť ich fantáziu a tvorivosť a tiež umožniť prezentovať výsledky ich tvorivého úsilia. Festival zarezoňoval v širokej verejnosti ako veľká propagácia kníh a čítania.

• Slávnostné otvorenie festivalu a privítanie hostí (pešia zóna pred budovou Centrálnej požičovne knižnice)

Festival Prešov číta rád slávnostne otvorila riaditeľka Knižnice P. O. Hviezdoslava *Mgr. Iveta Humá*. Prítomní boli predstavitelia Prešovského samosprávneho kraja – predseda *MUDr. Peter Chudík*, vedúca odboru kultúry *Mgr. Eva Arvayová* a tiež hlavný predstaviteľ mesta – primátor *Ing. Milan Benč*. Samozrejme, že nechýbali ani hostia, bez ktorých by sa festival ani nemohol uskutočniť – známa spisovateľka a najmä glosátorka *Oľga Feldeková*, česká spisovateľka *Ivona Březinová*, spisovateľ a popredný odborník slovenského knihovníckeho sveta *Pavol Rankov*, naša *Betka Verešpejová*, ba nechýbala ani *Timotea Vráblová*, koordinátorka známych Hevi klubov. Jedným očkom ste tam mohli zazrieť i známeho prešovského spisovateľa *Josefa Žarnaya*. Váženým hosťom nášho festivalu bola tiež pani *Milka Zimková*, ktorú netreba nijako zvlášť predstavovať.

• Najlepší detský čitateľ – vyhodnotenie súťaže (Mestský úrad)

Počas celého roka sme si všímali na našich pobočkách deti, ktoré si výpožičkami

kníh, uvedomelým čítaním, správaním sa, návštevnosťou knižnice a čitateľskou vyspelosťou zaslúžia titul Najlepší detský čitateľ roka 2005. Diplom s menom Najlepšího detského čitateľa roka bude visieť aj na každej pobočke, ktorá vybrala svojho najúspešnejšieho čitateľa, aby aj po rokoch, keď budú deti knižnicu stále navštevovať, našli na stene svoje meno.

Všetkým čitateľom srdečne blahoželáme a želáme im veľa dobrých kníh.

Besedy s tvorcami kníh

• Ivona Březinová

Besedy s populárnou českou spisovateľkou sa uskutočnili na v pobočkách knižnice. Zúčastnilo sa na nich takmer 80 detí. Napriek tomu, že pani Ivona Březinová je českou spisovateľkou, našim deťom komunikácia s ňou vôbec nerobila problémy. Malí štvrtáci sa dozvedeli, ako sa vyrába kniha a čím všetkým musí prejsť, kým ju dostanú do rúk. Pani spisovateľka bola slovenskými deťmi nadšená. Po besede nastala veľká naháňačka za jej knihami. Jedna žiačka – dúfajme, že budúca novinárka – napísala o nej článok do časopisu Fífik. Nuž, každá udalosť, ktorá sa udeje v živote človeka, má svoj význam. Aj pri výbere povolania...

Ivona Březinová zaujala deti najmä svojou trilógiou venovanou závislostiam (gamblerstvo, drogová závislosť a anorexia), ktorú na besede predstavila. Aj keď u nás táto autorka nebola veľmi známa (do slovenčiny sú preložené iba dve jej knihy), zdá sa, že táto skutočnosť sa stala minulosťou. Deti majú o jej knihy v knižnici záujem a mnohým je úplne jedno, či sú písané v češtine alebo v slovenčine. O jej popularite medzi našimi čitateľmi svedčia aj odkazy, ktoré pre ňu deti v knižnici nechali. Za všetky aspoň jeden: „*Vážená Ivona Březinová! Veľmi sa mi páčilo, že ste boli taká utáraná.*“

• Peter Karpinský

Tento spisovateľ a jeho Ťukťuk sú v Prešove dostatočne známi. Napriek tomu na neho deti čakali s obavami. Do knižnice prišiel mladý človek s úsmevom na perách. Ani sa nespamätal a už ho deti začali zasypávať otázkami. Niektoré si žiadali pokračovanie Ťukťukových dobrodružstiev. Dokonca mu sľúbili, že samy napíšu niekoľko príbehov a všetky mu pošlú. On ich potom spracuje do knihy. Lepšie to už ani dopadnúť nemohlo a ako darček si Peter odniesol veľkú kopu výkresov s kresbami, ktoré deti namaľovali na motívy jeho najobľúbenejšej vlastnej knihy.

• Betka Verešpejová

Hostom besedy bola dlhoročná priateľka knižnice, autorka známeho Tria Kotkodák, Betka Verešpejová. Na besedu prišli žiaci 1. stupňa ZŠ na Lesníckej ulici. Betka svoje knihy venovala najmä menším deťom a otázok bolo neúrekom: Ako dlho píše jednu knihu? Kedy píše – ráno, večer, či v noci? Čo robí okrem písania kníh, či má rada deti, či chodí aj do práce... Skrátka, otázok bolo neúrekom. Potom zasa autorka zasykala otázkami deti: či čítajú knihy, či chodia do knižnice, koľko kníh majú doma, o čom by napísali knihu ony? Ako darček dostala od detí pesničku a prisľub, že budú veľa-veľa čítať.

• Oľga Feldeková

Skutočne veľký záujem o besedu s touto autorkou prejavili najmä študenti stredných škôl. Namiesto jednej tridsaťčlennej skupiny ich prišlo nečakane asi 120 a Oľga Fel-

deková si ich získala hneď úvodnými slovami. Potvrdilo sa, že je skvelá rozprávačka, a tak rozličným otázkam takmer nebolo konca. Napriek takému veľkému počtu študentov bolo počuť každé vyslovené slovo. Slová vďaky a po besede veľký záujem práve o literárnu tvorbu Oľgy a Ľubomíra Feldekvcov nás ubezpečili, že Prešov a jeho študenti skutočne radi čítajú a inšpirovali sa tým správnym smerom.

Nebolo to inak ani na besede v popoludňajších hodinách pre širokú verejnosť. Veľký počet záujemcov, otázky a zaujímavé príhody mnohým takmer otvárali ústa. Pani Oľgu poznali niektorí len z relácie 7 S. R. O. a toto stretnutie podnietilo aj záujem o jej literárnu tvorbu. Noví čitatelia sa do našej knižnice zapísali práve na základe tejto akcie. Najzaujímavejšie bolo stretnutie s deťmi v detskej knižnici Slniečko, pretože pôvodne mal prísť aj pán Ľubomír Feldek – známy spisovateľ pre deti. A tak pani Oľga musela besedovať a hovoriť s deťmi aj za neho.

• **Milka Zimková** – *besedy a divadelné predstavenie venované čitateľom*

Táto známa Prešovčanka žijúca v Bratislave venovala svojim priaznivcom divadelné predstavenie. Dokázala, že je vynikajúcou spisovateľkou, aj výbornou herečkou. Pripravila pre nás dve predstavenia: *Čas kikirikania* a *Neveľo nas idze, neveľo nam treba...* Človek by si myslel, že s ňou prišiel aj celý divadelný súbor. Pravdou je však, že jej obľúbeným divadelným žánrom sú monodrámy, čo aj dostatočne dokázala. Pani Zimková hrala s obrovským oduševnením a mnohí mladí diváci si miestami neboli istí, či sa im príhovára naozaj, alebo to iba hrá. Zvlášť v situáciách, keď sa roztopašne smiala alebo keď jej vyfhkli slzy, ktoré boli na rozdiel od tých filmových pravé.

• **Pavol Rankov:** *My a oni/oni a my*

Šokujúca pointa – to je čaro Rankovových poviedok. Keď začnete čítať jeho poviedky, hľadáte najskôr dej. Pri tretej z nich zistíte, že to nie je len o dej, ale o myšlienke, a že pointa môže byť rôzna, aj podľa toho, ako sme naladení. Koniec môže byť jednoducho aj taký, aký ho chceme mať my. S Pavlom Rankovom sa veľmi dobre diskutovalo. Účastníci besedy by najradšej rozobrali každú jeho poviedku a autor si rád vypočul, aký dojem urobil svojou tvorbou na čitateľa. Táto psychologická próza dominovala počas celého popoludnia a o otázky tiež nebola núdza. Pavol Rankov vie dokonale oceniť svojho čitateľa a aj počas besedy ho dokázal povzbudiť a zapáliť pre takýto žáner literatúry. Čo sa týka odborných knižničných tém, PhDr. Pavol Rankov, PhD., zastáva názor, že knihovník budúcnosti by mal plniť zvláštnu úlohu arbitra kvality informácií. Ich spoločenským poslaním bude nahrádzať kvalitu informácií (a neinformácií) kvalitou poznania.

• **Erik Groch**

Ani spisovateľ Erik Groch neunikol zvedavým otázkam detí. Tie neskrývali svoje prekvapenie, keď im prezradil, že býva na samote, že už niekoľko rokov nemá televízor, ba že mu vôbec nechýba. Jeho televíziu sa stala príroda a ticho. Podľa očakávania sa malí zvedavci zaujímali o jeho knihu *Tuláčik a Klára*. Konečne sa dozvedeli, prečo má pán spisovateľ rád zvieratá a prečo dal psíkovi z knihy meno Tuláčik. Nakoniec ani on neobišiel naprázdno. Odchádzal s veľkou kopou ilustrácií, ktoré deti nakreslili na motívy jeho knihy.

• **Daniela Hivešová-Šilanová**

Na pani spisovateľku čakalo asi 60 detí. Pani Hivešová-Šilanová je známa rómska

aktivistka a ochrankyňa ľudských práv, preto sa na ňu tešili najmä deti rómskej národnosti. Beseda s ňou bola naozajstným zážitkom. Zarecitovala a zaspievala im aj v rómskom jazyku, porozprávala im, čo všetko okrem písania robí. Vyskúšala rómske deti, či dobre ovládajú svoju reč. Deti sa dozvedeli, že pani spisovateľka pripravuje nové knihy a že píše aj divadelné hry. Malí zvedavci sa, samozrejme, toho chytili a začali ju prosiť, aby im na záver niečo zahrála. Jej odpoveď bola naozaj pravdivá: „Veď ja vám tu hrám divadielko už takmer dve hodiny...”

Odborný seminár pre knihovníkov a učiteľov – Deti, knihy a my

Problematike detského čítania sa knižnica venuje cielene už dlhší čas. Tento seminár nadväzuje na medzinárodný seminár Knižnica a detskí čitatelia, ktorý prebehol v máji 2003 a bol určený pracovníkom knižníc. Tohtoročný seminár mal pomôcť pracovníkom knižníc a učiteľom nasmerovať deti ku knihám.

Názov prednášok a prednášajúci:

- PhDr. Pavol Rankov, PhD.: *Aké sú deti používajúce knižnicu?*;
- prof. PhDr. Zuzana Stanislavová, CSc.: *Dobrá kniha ešte žije* (Hodnotové aspekty súčasnej slovenskej literatúry pre deti a mládež);
- Mgr. Timotea Vrábľová, PhD.: *Ako pomôcť deťom prekonávať bariéry pri čítaní*;
- Knižovna B. B. Buchlovana Uherské Hradišče – *Andersenky v akcii*;
- Ivona Březinová, česká detská spisovateľka: *Skúsenosti českej autorky s čitateľom*;
- Mgr. Gabriela Futová, slovenská detská spisovateľka a knihovníčka: *Keby som bola bosorka*.

- **Nie je kniha ako kniha** – kniha ako výtvarný materiál, spojená s výstavou *Tvorivá dielňa* pod vedením výtvarníčky Ivany Pančákovvej (Detská knižnica Slniečko)

Kniha ako tvorivý materiál... Nie je kniha ako kniha... O tom, že kniha nie je iba na čítanie, sme sa mohli presvedčiť v Detskej knižnici Slniečko. Prešovská výtvarníčka Ivana Pančáková to dokázala vo svojej tvorivej dielni. Pomáhali jej pri tom deti prešovských škôl, ba do práce sa zapojila aj Timotea Vrábľová, ktorá má naozaj umelecké sklony. Materiálom boli vyradené knihy, ktoré by v najhoršom prípade putovali do zberu. O tom, že detská fantázia nepozná hranice, sme sa mohli presvedčiť aj na výstave, ktorá sa konala po intenzívnom vymýšľaní a práci šikovných rúk. Tieto exponáty však zďaleka neboli jediné, ktoré sa počas festivalu v Slniečku vystavovali.

Zistili sme, že kniha môže mať naozaj veľa podôb. Žiaci umeleckej školy nás o tom presvedčili a zorganizovali umeleckú prehliadku kníh, ktoré samy zhotovili. Ich knihy nezaujali obsahom, ale formou; a na niektorú z nich ste mali doslova „chuť“.

- **Podme chytiť knižku za chvost** – tvorivá dielňa Mgr. Timotey Vrábľovej, koordinátorky Hevi klubov

Tvorivá dielňa Timotey Vrábľovej, koordinátorky Hevi klubov na Slovensku, to je zmes pesničiek, básničiek, povedačiek, kreslenia a zábavného učenia sa. Deti vôbec nemali čas nudiť sa, zvlášť po tom, ako im Timotea predstavila svoju najlepšiu kamarátku dáždovku Hrbľajdu. Komenského heslo „Škola hrou“ v tomto prípade nebolo iba slovným spojením. Deti sa dozvedeli veľa, a to nielen zo života dáždoviek. Tvorivosť bola jednou zo základných podmienok. Timotea neváhala ani vyťahnúť gitaru a pokresle-

né výkresy vôbec nemali veľkosť A4. Svojím vystrájaním a bezprostredným hravým učením spolu s deťmi strhli aj prizeraúcich sa dospelých, pre ktorých bola táto intenzívna hodinka nielen zábavou, ale aj inšpiráciou a poučením.

- **Reč môjho domova** – vyhodnotenie krajskej prekladateľskej súťaže

V rámci festivalu prebehlo vyhodnotenie už druhého ročníka literárnej súťaže Reč môjho domova. Tí, ktorí túto súťaž poznajú, vedia, že je to súťaž prekladateľská. Jazyky, do ktorých účastníci prekladali, boli celkom netradičné. Šikovné deti mali možnosť prekladať do staroslovienciny, hviezdoslavovčiny, do jazyka znakovkej reči, ba mohli prekladať i do jazyka mimozemšťanov, do jazyka esemesiek či vymysleného tajného jazyka. V tomto roku sa prekladala umelecká tvorba Daniela Heviera. Do súťaže bolo zapojených 46 prác a mladí autori najlepších ocenených prác sa za odmenu stretli priamo s Danielom Hevierom v Bratislave 11. novembra 2005. Zhotovený zborník z týchto prác bol autorovi venovaný pri príležitosti jeho životného jubilea. Aj deti, aj sám autor mali z toho obrovský zážitok.

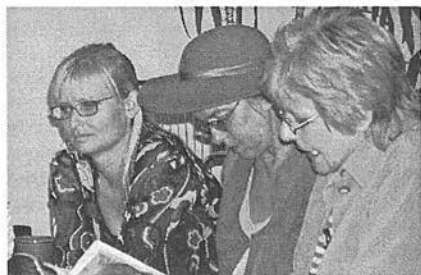
- **Čítariáda** – popoludnie venované hlasnému čítaniu – spisovatelia, hostia, herci prešovských divadiel a známe osobnosti kultúrneho života

Čítariáda bola jednou z hlavných akcií festivalu, ktorej cieľom bolo dostať knihu na ulicu. Lepšie povedané – bližšie k verejnosti, na ktorú bol celý festival zameraný. Priamo na prešovskom námestí festivaloví hostia čítali Rozprávky o Prešove od Vladimíra Semana. Medzi čítajúcimi bola aj päťročná Sarka Stašková, ktorá vyhrala knižničnú súťaž predškolákov Rozprávky už čítam sám, ba dokonca prišla aj prvá slovenská superstar Katka Koščová. Najviac sa snažila spisovateľka Ivona Březinová a kamarátky z knižnice B. B. Buchlova v Uherskom Hradišti, organizátorky obľúbenej Noci s Andersenom, Mirka a Hanka, ktoré sa za svoju slovenčinu (aj keď s českým prízvukom) vôbec nemuseli hanbiť. Nakoniec sa pridalo aj niekoľko okoloidúcich, ktorí sa nechali zlákať Beatrice Szabóovou – šikovnou moderátorkou celej akcie.

- **Rozprávka z paneláku** – predstavenie detského kočovného divadla DRaK

Po čítariáde to roztočili divadelníci a dlhoroční priatelia knižnice z kočovného divadla DRaK. Venovali našej knižnici, najmä jej detským čitateľom, rozprávku. Na javisku na námestí narobili ozajstný vietor. Pri predstavení sme museli držať kulisy a miestami sme naozaj nevedeli, či fúka kvôli počasiu, alebo sa „draci“ až tak odtrhli z reťaze. Rozhodne sa najviac zabávali tí najmenší a bolo im úplne jedno, odkiaľ vietor fúka.

- **Autogramiáda spisovateľov**

Očakávanou udalosťou festivalu bola autogramiáda hostí festivalu. Obyvatelia Prešova mali možnosť podať ruku svojmu obľúbenému spisovateľovi, porozprávať sa s ním, či vypýtať si od neho autogram. Veľmi nenápadne sa celá akcia zmenila na neformálne posedenie, kde každý z umelcov prečítal niekoľko riadkov zo svojej tvorby. Pani Milka Zimková nezaprela svoje umelecké sklony a len tak, bez

prípravu, zahrala úryvok zo svojej monodrámy Neveľo nas idze, neveľo nam treba... A potom sa už len debatovalo, rozprávalo, podpisovalo...

• **Ilustrátori deťom – Lubomír Guman**

Výtvarník Lubo Guman je ilustrátorom knihy Dobrodružstvá Danky Vranky, ktorú deti veľmi dobre poznajú. Na besedu s ním sa dostatočne pripravili. Namaľovali si svoje sny na veľký papierový koberec, ktorý bol dlhý hádam aj 20 metrov. Pomedzi tieto sny poletovala Danka Vranka, ktorá všetky detské sny strážila. Stretnutie s Lubomírom Gumanom bolo ukončené so želaním, aby sa všetky dobré sny deťom splnili.

• **Milan Gaľa: Aforizmy – prezentácia**

Lekár a politik – europoslanec – Milan Gaľa sa práve počas nášho festivalu oficiálne stal spisovateľom, presnejšie aforistom. Práve v tom čase mu vo vydavateľstve Havan v Prešove vyšla jeho prvotina s príznačným názvom Aforizmy, ktorú prišiel predstaviť do našej knižnice. Autorom kresieb je prešovský výtvarník Peter Sedlák. Podľa slov autora inšpiráciu nachádza v bežnom živote, každodennej realite a, samozrejme, v politike. Podľa mnohých je táto publikácia naozaj vydarená.

Na ilustráciu uvádzame z jeho tvorby:

- *Pre niekoho je myšlienka naozajstnou mozgovou príhodou.*
- *Bol srdečný ako infarkt.*
- *Morálka býva často o tom, ako to vysvetlíme potom.*

• **Benefičný večer venovaný 80. výročiu knižnice – spisovateľská talkshow**

Trojďňový knižničný maratón vyvrcholil slávnostným benefičným večerom na počesť knižnice a jej 80. výročia. Konal sa v Divadle Jonáša Záborského a pozvaní boli všetci, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom podieľali na úspechoch a aktivitách knižnice v prospech širokej čitateľskej verejnosti. Ako inak, aj slávnostný večer bol venovaný knihe a čítaniu. V spisovateľskej talkshow účinkovali hostia festivalu, ktorí umným a hlavne humorným spôsobom komentovali výroky slávnych o knihách a múdrosti v nich ukrytej. Večer bol veľkolepý, sviatočnú náladu počas programu umocnil orchester Musica iuvenalis z Košíc, svojim moderátorským slovom večer viedol Rado Mešša a slávnostnú recepciu hostí sprevádzala hudobná skupina Mloci. Nechýbali gratulácie, slová uznania a úprimné želania do budúcnosti.

Oslava sa vydarila

Festival mal vo verejnosti veľký ohlas. Celkove na festivale bolo vyše 1 400 aktívnych účastníkov a návštevníkov, pričom pasívnych bolo omnoho viac. Do festivalu boli zapojené základné a stredné školy, študenti FF PU, spolupracovalo sa s klubmi, ZUŠ a ostatnými kultúrnymi organizáciami v meste i regióne.

Dostalo sa nám ocenenia aj od najvyšších predstaviteľov VÚC aj mesta. Aj vďaka médiám, regionálnej a miestnej tlači bola verejnosť o jednotlivých akciách festivalu dostatočne informovaná. Festival splnil očakávaný cieľ – upozorniť a upriamiť verejnosť na knihy, ich tvorcov a čítanie. Bude veľkým prínosom pre knižnicu a jej čitateľov do budúcnosti.

Odznelo na seminárii...

Seminár zameraný na problematiku verejných knižníc, ktorý zorganizovala Slovenská asociácia knižníc, sa uskutočnil dňa 10. novembra 2005 v Univerzitnej knižnici v Bratislave. Napriek tomu, že sa ho zúčastnili zástupcovia skoro všetkých členských knižníc, uvádzame – vzhľadom na závažnosť témy a na dokumentačnú hodnotu jednotlivých článkov – dodané (nie všetky!) príspevky v plnom znení. Nielen pre už spomínanú historickú hodnotu, ale hlavne ako inšpiráciu do budúcnosti...

• Vývoj regionálnych knižníc v období rokov 1997 – 2004 ✓

Mgr. Mária Balkóciová – Mgr. Katarína Šušoliová, Žilinská knižnica

Regionálne knižnice ako jediné z verejných knižníc prešli za ostatné roky viacerými organizačnými zmenami, ktoré zatiaľ neboli komplexne zhodnotené. Zároveň správna rada SAK mala poznatky o tom, že tieto knižnice majú problémy, o ktorých sa nahlas nehovorí, preto do plánu práce na tento rok zahrnula seminár o verejných knižniciach. Jeho zámerom je poskytnúť platformu na analýzu súčasného stavu, pokúsiť sa zhodnotiť, kde sme a kam a či vôbec niekam smerujeme, pomenovať nahlas najzávažnejšie problémy. Pretože vieme, že zriaďovatelia sú na kritiku citliví, hoci nechceme len kritizovať, ale aj chváliť, ak je za čo, na stretnutie boli pozvaní len zástupcovia knižníc, aby sa mohli otvorene bez obáv vyjadriť k tomu, čo ich páli. Stretnutie by malo načrtnúť riešenie problémov a poskytnúť dostatočný informačný a argumentačný potenciál pre nikdy nekončiacie úsilie o priazeň našich zriaďovateľov a zákonodarcov aj s ohľadom na terajšie regionálne a budúročné parlamentné voľby.

Vzhľadom na to, že z verejných knižníc len regionálne knižnice, majú za sebou rôznych zriaďovateľov, absolvovali v uplynulých rokoch prechod z dlhoročného riadenia štátom do samosprávneho prostredia, predmetom nášho záujmu boli len regionálne knižnice v sídlach krajov a okresov, vo vzťahu k obecným knižniciam nás zaujímal len metodická činnosť, čomu sa venuje a ako je prijímaná.

Aby sme sa mohli pokúsiť o zhodnotenie situácie a získať určitý objem údajov, nakoľko štatistické údaje za rok 2004 nie sú „vdaka“ ich elektronickému spracovaniu ešte zosumarizované, zaslali sme dotazníky 36 regionálnym knižniciam. Návratnosť bola stopercentná. Väčšina regionálnych knižníc ho vyplnila dôsledne, hoci text otázky, resp. požadované údaje si niektoré vysvetlili inak, než boli myslené (možno sme ich nesformulovali dostatočne jasne). Iní kolegovia si situáciu zjednodušili a reagovali veľmi stručne a nekompletné, takže sme údaje museli dopĺňať dodatočne z iných zdrojov, prípadne sme ich za príslušnú knižnicu nezahrnuli do hodnotenia. Ospravedlňujeme sa preto za prípadné nepresnosti v údajoch alebo nesprávne pochopenie odpovedí na otázky. Konkrétne príklady uvádzame z tých knižníc, ktoré sa k danej otázke vyjadrili výstižnejšie, prípadne máme ďalšie informácie, napr. z publikovaných príspevkov.

Snaha o relevantné hodnotenie akýchkoľvek procesov musí reflektovať nejaký časový oblúk (netrúfneme si v tomto prípade povedať vývinový), spoločensko-politické

a legislatívne prostredie, v ktorom sa procesy dejú a prinášajú výsledky pozitívne, negatívne alebo kombinované. Za skúmaný časový úsek boli vybraté roky 1997 až 2004, v ktorých sa diali viaceré transformačné počiny.

Rok 1997 bol v živote regionálnych knižníc neslávnym medzníkom, keď sa už naplno museli v každodennej praxi potýkať s organizačnými a predovšetkým finančnými dôsledkami transformačných procesov vtedajšieho vedenia MK SR, ktoré dňom 1. júla 1996 rýchlo v predstihu, ešte pred schválením zákonov o územnom a správnom usporiadaní SR a o organizácii miestnej štátnej správy, administratívne zriadilo regionálne kultúrne centrá, do ktorých boli začlenené aj verejné knižnice. Tempo materiálneho a personálneho budovania centier, ako aj apetít štátnych intendantov boli rozdielne. V rozpočtoch knižníc v roku 1996 sa preto táto organizačná zmena ešte dramaticky neodrazila, až v roku 1997, hoci ojedinele existovali aj výnimky.

K 1. januáru 1997 nastala v súvislosti s reorganizáciou územného a správneho členenia SR ďalšia významná zmena, keď bolo zriadených, prevažne v sídlach krajov, 8 krajských štátnych knižníc, ktoré sa tak vymkli z področia regionálnych kultúrnych centier a znovu získali stratenú právnu subjektivitu. Tým však – okrem dvoch knižníc, ktoré už v predchádzajúcom období pôsobili ako krajské knižnice – nadobudli aj nové funkcie, na ktorých plnenie krajské úrady nenavýšili ich dotácie, pretože bolo potrebné živiť štátne intendantúry. Krajské knižnice vznikli:

- v Trenčíne a Zvolene – z bývalých okresných knižníc s krajskou pôsobnosťou,
- v Nitre, Trnave a Žiline – v sídlach nových krajov,
- v Prešove a Košiciach – zo štátnych vedeckých knižníc, resp. týmto knižniciam boli priradené funkcie krajských knižníc,
- v Bratislave – rozšírením zriaďovacej listiny Univerzitnej knižnice o krajskú pôsobnosť.

V októbri 1997 sa tiež konala v Sielnici celoslovenská konferencia „Slovenské knižnice '97“. Bola zameraná na problematiku modelu národného knižničného systému a transformáciu slovenských knižníc, prebiehala v atmosfére turbulencií, súvisiacich so zákonom o Matici slovenskej, postavení Slovenskej národnej knižnice a presunu ústredných metodických funkcií do Univerzitnej knižnice v Bratislave. Reprezentanti knižníc tu zhodnotili krátky čas po transformácii, ale s veľkými dosahmi na podmienky plnenia funkcií verejných knižníc.

Predstavitelia Ministerstva kultúry SR a nového Národného knižničného centra – Univerzitnej knižnice v Bratislave rezolútne odmietli skepsu a nespokojnosť z transformačných procesov. „Zostáva teda problém finančného zabezpečovania knižníc, ktoré sú pod okresmi (okrem Púchova, kde v tom čase vznikla okresná knižnica, neboli žiadne iné), resp. krajmí. Bude závisieť od toho, ako jednotliví vedúci pracovníci knižníc vedú spolupracovať s predstaviteľmi miestnej, okresnej a krajskej moci a ako budú vedieť zabezpečiť príslušné čiastky pre seba z rozpočtov krajských úradov“ (JUDr. Milan Ferko). Ako sa vedúcim pracovníkom knižníc darilo spolupracovať a zabezpečovať si financie – mnohí si dobre pamätáme.

Spomínaní predstavitelia vyvrátili názory knihovníckej obce o neuspokojivom spoločenskom statuse profesie knihovníka a knižníc optimistickými slovami: „Už sme sa naučili vnímať knižnice ako význačné kultúrne inštitúcie...“ a ďalej: „Smerujeme alebo

jednou nohou už sme v prostredí informačnej spoločnosti. ... Každý štát je povinný budovať svoje informačné centrá – a knižnice sa stávajú súčasťou národnej informačnej infraštruktúry. Je povinnosťou štátu a celej spoločnosti budovať informačné centrá tak, aby boli na úrovni súčasnej doby, súčasných trendov... Mnohí z vás si istotne zašomrú, že je nedostatok peňazí, nedostatok iných prostriedkov, ktoré potrebujeme k dennodennej práci v knižniciach. Tento stav nemôže trvať večne, istotne sa zmení“ (PhDr. Jozef Gerbóc).

Účastníci konferencie vo svojom záverečnom vyhlásení konštatovali, že „*situácia slovenských knižníc v oblasti financovania doplňovania knižničných fondov, technizácie a priestorového vybavenia je veľmi nepriaznivá...“*. Schválili konanie krajských knižničnických konferencií, na ktorých sa prerokujú krajské plány rozvoja knižnic, knižnično-informačných technológií a služieb. Na základe záverov z týchto konferencií sa mal pripraviť na 2. slovenský knižničnický kongres v roku 1999 Strategický plán rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2003 – 2005. Účastníci deklarovali potrebu v návrhu nového zákona o knižniciach prepracovať štruktúru národného knižničného systému. Ministerstvo kultúry SR žiadalo okrem iného finančne zabezpečiť a realizovať v máji 1996 schválený „*Program elektronizácie...“*. Ďalšia konferencia v Sielnici žiadala krajské úrady, „*aby stanovili presné rozpočtové pravidlá na účelové čerpanie a kontrolu rozpočtu pre špecializované knižničné útvary v regionálnych kultúrnych centrách...“* a prehodnotili možnosť presunu okresných knižníc pod okresné úrady s priznaním právnej subjektivity.

Z týchto úloh sa najmä tie, ktoré mali pomôcť knižniciam vrátiť právnu subjektivitu a objektivizovať ich finančné zabezpečenie, nerealizovali.

Krajské knižničnické konferencie, aj 2. slovenský knižničnický kongres (Košice, november 1999) sa uskutočnili v plánovaných termínoch. Košický kongres sa konal už s novou povolebnou reprezentáciou MK SR, ktorá deklarovala, že zastupuje vládu „*ktorá sa vo svojom programovom vyhlásení zaviazala v záujme naplnenia ústavného práva občanov na informácie a vzdelávanie zabezpečiť podmienky na fungovanie knižničného systému Slovenskej republiky“* (Peter Maráky). Na kongrese znova zazneli naliehavé apely na „*...vytvorenie a koordináciu relevantných zdrojov, vynaložených na podporu knižníc ako inštitúcií verejného záujmu...“*. Závery z krajských konferencií tu boli zhrnuté do ťažiskových úloh: okrem spracovania stratégie rozvoja, dotiahnutia knižničného zákona do definitívnej podoby, prípravy a realizácie celoštátneho programu elektronizácie a internetizácie knižníc vyslovili účastníci konferencií i kongresu požiadavku novelizovať právne predpisy „*s cieľom dosiahnuť zníženie finančného zaťaženia knižníc, resp. úplného oslobodenia od poplatkov a DPH“*, vypracovať nové výkonové normy pre základné knižničné činnosti.

Tieto významné celoslovenské podujatia nespomíname samoúčelne, ale preto, aby sme si pripomenuli, že viaceré závažné požiadavky knižníc, ktoré odzneli na nich, ako aj na iných odborných podujatiach, sa nerealizovali.

Požiadavka na vypracovanie objektivizačných kritérií na pridelenie finančných prostriedkov Ministerstvom kultúry SR na kultúru pre jednotlivé kraje nebola akceptovaná a preto dodnes (česť prípadným výnimkám) funguje financovanie knižníc väčšinou podľa starého známeho mechanizmu: dotácia minulého roka + valorizácia miezd presne na aktuálny stav pracovníkov. Návrh zrušiť DPH na knihy (v tom období bola

ešte 10 %) sa, ako vieme, tiež neujal. Výkonové normy základných knižničných činností, vrátane noriem pre oblasť doplňovania knižničných fondov, nie sú dodnes spracované a určite by našli uplatnenie aspoň ako orientačná norma pri schvaľovaní dotácií knižniciam.

V roku 1999 sa knižniciam splnilo tajné želanie a neúspešný transformačný pokus – regionálne kultúrne centrá boli na základe zákona o rozpočtových pravidlách krajskými úradmi postupne zrušené. Knižnice v nových zriaďovacích listinách získali stratenú právnu subjektivitu. V niektorých prípadoch na „efektívne“ hospodárenie intendantúr knižnice doplácali ešte aj v ďalších rokoch, keď im zriaďovateľ krátil rozpočty na pokrytie strát vyprodukovaných regionálnymi kultúrnymi centrami.

Z legislatívnych a koncepcných zámerov bol s časovým posunom prijatý nový knižničný zákon, vládou schválená Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 a nový Program elektronizácie knižnic v Slovenskej republike (z predchádzajúceho sa do regionálnych knižnic nedostali žiadne finančné prostriedky). Bohužiaľ, posledné dva dokumenty boli schválené až tesne pred, resp. po opätovnej transformácii regionálnych knižnic – ich delimitácii – do zriaďovateľskej pôsobnosti vyšších územných celkov, pre ktoré uznesenia týchto dokumentov už majú len odporúčajúci charakter. Zároveň v dôsledku zmeny zriaďovateľa – VÚC – sa na určité obdobie zablokoval priamy prístup regionálnych knižnic k zdrojom MK SR na elektronizáciu a internetizáciu. Tento hendikep bol v ostatnom čase eliminovaný podprogramom 2.7 v rámci grantového systému MK SR Ex Libris, projektom Verejný internet v knižniciach SR. Potreba unifikácie knižnično-informačných systémov v záujme zabezpečenia vzájomnej komunikácie a dodržiavania štandardov by mala byť riešená projektom KIS3G.

Po dlhoročných úvahách, diskusiách a prípravách decentralizácie verejnej správy sa zákonom NR SR č. 302/2001 o samospráve vyšších územných celkov konštituovalo 8 vyšších územných celkov. Tieto na základe zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky dňom 1. apríla 2002 delimitovali do svojej zriaďovateľskej pôsobnosti spolu s ostatnými kultúrnymi zariadeniami aj regionálne knižnice. Niektoré z nich pri tejto príležitosti zmenili svoje názvy. Krajská metodická pôsobnosť v Košiciach a Prešove sa presunula do regionálnych knižnic. Po pomerne krátkom čase v priamej zriaďovateľskej pôsobnosti krajských úradov, v ktorom si knižnice postupne budovali svoju pozíciu a vzťahy s odborními kultúry a inými vecne príslušnými odborními, po delimitácii pod samosprávnou kraje museli tento proces do istej miery absolvovať nanovo. Tam, kde pracovníci odboru kultúry krajského úradu prešli na samosprávny kraj a boli to ľudia zorientovaní a knižnice podporujúci, mali knižnice lepšiu východiskovú pozíciu. S tým rozdielom, že do rozhodovacích procesov vstúpili nové články – komisie kultúry, ako aj ďalšie komisie, poslanci. Z publikovaných príspevkov krajských knižnic v periodiku *l'ib* č. 3/2005 len z jedného sa dá usúdiť aktívny vzťah volených zástupcov ku knižnici, a to v Bratislavskom kraji, kde jeden z prvých poslanceckých prieskumov smeroval práve do knižnice. V Žilinskom kraji si zas poslanci cestu do knižnice nachádzajú len výnimočne, keď počas 4-ročného obdobia napr. Žilinskú knižnicu navštívili postupne iba 3 poslanci. Väčšina členov kultúrnej komisie, ako aj riaditeľ úradu, zaujímajú k financovaniu knižnic „manažérsky postoj“ a tvrdia, že šikovný štatutár dokáže na značnú časť činnosti svojej inštitúcie zarobiť, ako aj financovať nákup knižničných fondov z grantov a nadácií. Prax knižnic, ktoré sa uchádzali o takého zdroje a realizovali pro-

jekty potvrdzuje, že žiadny grantový systém nemôže zásadným spôsobom riešiť existenciu knižnice, ani hlavnú náplň jej činnosti. Prostriedky získané z grantov sú vítané, ale sú to práce získané doplnkové zdroje, na ktoré sa nabaluje množstvo aktivít vyplývajúcich z projektov a zaťažujúcich už inými odbornými činnosťami vyťažených zamestnancov knižníc. Pri diskusiách o potrebe zabezpečenia finančných prostriedkov na udržanie činnosti kultúrnych organizácií považujú členovia kultúrnych komisií za prioritu riešenie problémov školstva a zdravotníctva.

K rovnakému termínu ako delimitácia sa realizovala platová úprava zamestnancov knižníc v zmysle zákona č. 313/2001 Z. z. o verejnej službe. Jeho § 4 využil Žilinský samosprávny kraj na plošné odvolanie riaditeľov všetkých kultúrnych organizácií, ktorých krátko po delimitácii so spätným dátumom od 1. apríla 2002 na časovo neurčené obdobie poveril „štatutárnym zastupovaním“. Temer po roku od delimitácií vypisal konkurzy aj v tých knižniciach, v ktorých riaditelia boli menovaní prednostom Krajského úradu na základe nedávno uskutočnených výberových konaní. V Prešovskom kraji boli riaditelia rovnako plošne odvolaní, v značnej miere z objektívnych dôvodov (knižnica nemala riaditeľa, nemal vysokoškolské vzdelanie, odchod do dôchodku), v Nitrianskom kraji boli odvolaní riaditelia dvoch knižníc. Ostatné samosprávne kraje potvrdili vo funkcii pôvodných riaditeľov. Realizácia platovej úpravy podľa citovaného zákona sa spočiatku javila ako veľmi problematická, keď samosprávne kraje deklarovali, že na ňu nie sú finančné prostriedky. Postupne sa však radikálny postoj zriaďovateľov k realizácii zákona zmiernil a peniaze sa našli. Napríklad v Prešovskom kraji boli riaditelia knižníc usmernení, aby zaradili svojich pracovníkov spravodlivo a podľa platných smerníc. Z podkladov tých knižníc, ktoré konkretizovali zatriedenie svojich pracovníkov (iní uviedli len odvolávku na príslušný zákon), sa nedalo jednoznačne zhodnotiť zatriedenie zamestnancov regionálnych knižníc. Môžeme len uviesť, že knihovníci sú v niektorých knižniciach zatriedovaní už od triedy 4 a 5 (pomocné knihovnícke práce), prevažne však od triedy 7 až po triedu 10. Riaditelia sú zatriedení od triedy 10 po triedu 12.

Okrem centrálnych legislatívnych predpisov sa regionálne knižnice riadia riadiacimi aktmi samosprávnych krajov, ktoré vo väčšine krajov upravujú zásady hospodárenia a nakladania s majetkom VÚC a verejné obstarávanie. Trnavský, Trenčiansky, Žilinský a Banskobystrický samosprávny kraj istým spôsobom vstúpili do právnej subjektivity knižníc, keď uzatvorili centrálnu zmluvu o spoločnom poskytovateľovi telekomunikačných služieb (v Trnave prekročenie stanoveného objemu prevádzky vedie k znevýhodneným tarífam, v Banskej Bystrici o objem telekomunikačných poplatkov znížený transfer), v Žiline a Trnave aj výberom spoločnej banky, ktorú museli všetky organizácie rešpektovať. Žilinská knižnica vníma ako určité obmedzenie zriaďovateľom určeného právnik, zastupujúceho knižnicu v niekoľko rokov trvajúcim majetkovom spore, s ktorého prácou nie je celkom spokojná. Knižnica síce nie je finančne zaťažená platením právnik, ale väčšinu jeho vystúpení na pojednávaníach si formuluje sama a riešenie sporu nespeje k očakávanému záveru.

V ostatných rokoch museli knižnice vypracovať množstvo vnútorných aktov riadenia, smerníc a pod. Vzhľadom na to, že išlo o náročné materiály, ktorých tvorba dodávateľským spôsobom je finančne neúnosná (Smernica o verejnom obstarávaní, Smernica o finančnej kontrole, Registratúrny poriadok, bezpečnostné projekty a pod.), zaujímalo nás, či zriaďovateľ poskytuje metodickú pomoc pri ich tvorbe a či poskytuje

odborné poradenstvo v iných otázkach, napr. právne. Medzi jednotlivými kraji sú rozdiely – od poskytnutia niektorých vzorových materiálov, zabezpečenia školenia, príležitostných konzultácií až po pomoc pri spracovaní dokumentu za úplatu! Väčšinou túto pomoc poskytujú regionálnym knižniciam krajské knižnice, resp. si knižnice v kraji aj mimo kraja pomáhajú výmenou svojich dokumentov.

So zmenami administratívno-správneho usporiadania SR súvisel aj vznik nových (v niektorých prípadoch staronových) okresných sídiel. Tak ako v roku 1997, aj po konštituovaní samosprávnych krajov sa v niektorých prípadoch stala aktuálnou transformácia mestských knižníc v týchto sídlach na okresné – regionálne knižnice. V pozadí bol záujem predstaviteľov miest presunúť financovanie mestských knižníc na samosprávny kraj. Hoci z legislatívneho hľadiska bola táto snaha oprávnená, dotknuté knižnice nespĺňali východiskové odborné, personálne a ďalšie štandardy. V konečnom dôsledku by sa nedostatočný objem prostriedkov prerozdelenil medzi viac knižníc. Otázka participovania na čerpaní finančných prostriedkov samosprávnych krajov pri zabezpečovaní knižničných služieb obyvateľom niektorých novovytvorených okresných sídiel sa v Prešovskom kraji riešila rozhodnutím samosprávneho kraja, že budú hradit' mzdové náklady v ich mestských knižniciach. Rozhodnutie je riešené zmluvou o prepožičaní zamestnancov. Regionálne knižnice v Prešove, Svidníku a Poprade tak prepožičiavajú po dvoch zamestnancov dohodnutým mestským knižniciam, hoci bola vypracovaná Stratégia udržateľného rozvoja kultúrnych inštitúcií Prešovského samosprávneho kraja, v ktorej bolo v alternatívach znižovania nákladov zlučovanie alebo zánik niektorých organizácií. Opačný princíp bol zvolený v Trenčianskom kraji, kde Konceptcia rozvoja kultúry v TSK, v časti Ciele rozvoja knižníc do roku 2010, predpokladá odstránenie neproduktívnych nákladov na prevádzku knižníc. Na základe Konceptcie... a rokovaní s predstaviteľmi mestských samospráv sa mali odčleniť knižničné fondy pobočiek regionálnych knižníc do zriaďovateľskej pôsobnosti miest výmenou za pozemky alebo objekty. Ako prvá oddelimitovala Hornonitrianska knižnica v Prievdzi svoje 3 pobočky – nielen knižničné fondy, ale aj majetok a 6 odborných zamestnancov s ich mzdovými prostriedkami – pod zriaďovateľskú pôsobnosť mesta. Tieto sa stali súčasťou mestského kultúrneho strediska.

Všetky kraje spracovali koncepciu rozvoja kultúry vo svojom regióne, ktorej časť týkajúcu sa knižnic tvorili väčšinou v spolupráci s regionálnymi knižnicami alebo na základe ich podkladov. Z reakcií regionálnych knižníc usudzujeme, že nie všetky koncepcie rozvoja skutočne smerujú k rozvoju (pozri predchádzajúce príklady), ako aj otvorené alebo skryté snahy o reprízu zlučovania knižníc s inými organizáciami, najčastejšie s osvetovými zariadeniami (Žilina, Prešov, Košice).

Na druhej strane je potešiteľné, že niektoré samosprávne kraje podporili úsilie regionálnych knižníc o získanie mimorozpočtových zdrojov zo štrukturálnych fondov na automatizáciu, internetizáciu a rekonštrukciu objektov (Nitra, Žilina, Banská Bystrica, Prešov, Košice).

Postoj samosprávnych krajov k pobočkám regionálnych knižníc, až na výnimky, nie je pozitívny. V niektorých krajoch je existencia pobočiek „tolerovaná“, ale knižnice znížili ich počet pre nedostatok finančných prostriedkov (Trnava, Nitra). V iných krajoch z podkladov regionálnych knižníc nevyplýva jednoznačný postoj VÚC k pobočkám, dalo by sa povedať, že ho vnímajú od ústretového cez neutrálny až po likvidačný

(Košice). Výrazný tlak na zrušenie pobočiek je v Prešovskom a Žilinskom kraji, v ktorom sa pobočky chápu ako „satelitné knižnice“ na sídliskách a v mestských častiach, alebo ako knižnice „pridružené k regionálnym“, neoprávnené odčerpávajúce dotácie zo zdrojov ŽSK. Vzhľadom na to, že v sledovaných rokoch sa v celoslovenskej štatistike nesledoval počet pobočiek jednotlivých regionálnych knižníc, vychádzame z údajov z roku 1996, keď okresné knižnice Slovenska mali 138 pobočiek. Do roku 2004 sa ich počet zredukoval na 91. K redukcii nedošlo na základe priameho príkazu zriaďovateľov, ale knižnice k nej museli pristúpiť z finančných dôvodov, resp. kvôli slabým výkonom pobočiek. Z podkladov knižníc vyplýva značná diferenciacia v počte obslužných miest – pobočiek. Kým v niektorých sídlach regionálnych knižníc sa javí počet pobočiek nízky, v iných zas predimenzovaný. Určite by nebolo na škodu, keby sa niektorá inštitúcia odhodlala zaktualizovať Normy knižničných služieb pre profesionálne ľudové knižnice ..., vydané v r. 1974 Ústrednou ekonomickou knižnicou, a v súlade so Smernicami IFLA/UNESCO SLUŽBY VEREJNÝCH KNIŽNÍC upraviť ich na dnešné podmienky. V normách by boli definované určité odporúčania pre odborné činnosti a personálne zabezpečenie jednotlivých knižničných procesov, ako aj orientačné ukazovatele vrátane počtu obslužných miest vo vzťahu k potenciálnemu používateľskému zázemiu. Vzhľadom na to, že sme mali informácie o tom, že na základe podkladov krajskej knižnice Banskobystrický samosprávny kraj vypracoval orientačné normatívne ukazovatele pre jednotlivé regionálne knižnice, vychádzajúce z počtu obyvateľov ich sídiel (počet výpožičných hodín, ročný prírastok KF na obyvateľa, počet zamestnancov knižnično-informačných služieb aj odborných oddelení, ako aj ďalšie ukazovatele), ktoré v súčasnosti majú odporúčajúci charakter, nás zaujímalo, či aj v iných krajoch bolo niečo podobné spracované. Okrem stanovenia orientačného počtu zamestnancov, resp. objemu miezd na počet pracovníkov v organizačnej štruktúre, sme sa vo vyjadreniach knižníc nestretli so stanovením nejakých ukazovateľov.

Vo všetkých samosprávnych krajoch rezonuje miernejšie alebo rezolútnejšie požiadavka, aby sa na financovaní regionálnych knižníc, najmä ich pobočiek podieľali mestá. Táto požiadavka nie je neopodstatnená, pretože regionálne knižnice v prevažnej miere plnia funkciu mestských verejných knižníc. Systém viaczdrojového financovania by však bolo najlepšie riešiť na centrálnej úrovni, aby boli stanovené aspoň rámce podielu miest na financovaní regionálnych knižníc. Individuálne riešenia v rámci jednotlivých krajov nemusia viesť k pozitívnym výsledkom. V súčasnosti niektoré mestá v rôznej miere a rôznymi formami prispievajú na činnosť knižníc, napr. odpustením nájomného, alebo prenajímaním svojich priestorov za 250 Sk napriek zrušenej regulácii výšky nájomného pre kultúrne zariadenia, príspevkami na podujatia, na edičnú činnosť, finančnou podporou súťaží na národnej i medzinárodnej úrovni, príležitostne prispievajú aj na nákup knižničných fondov. Veľkorysejšie príspevky na fondy poskytli napr. mestá Prešov – 200 000 Sk, Humenné za roky 2004 – 2005 spolu 225 000 Sk, Martin 200 000 Sk, Trnava za 2 roky 160 000 Sk, Banská Bystrica 50 000 Sk, Veľký Krtíš 100 000 Sk za 2 roky, Zvolen 256 000 Sk za 2 roky, Liptovský Mikuláš venoval knižnici encyklopédiu v hodnote 50 000 Sk. Viaceré mestá poskytujú prostriedky na realizáciu projektov knižníc v rámci vlastných grantových systémov. Táto podpora miest je však príležitostná, knižnice nemajú garantovaný stabilný objem finančných prostriedkov, a preto ju nemožno považovať za systémové riešenie.

Opačný postoj miest pociťujú knižnice v Nitre (vysoký nájom, výpoveď z priestorov), negatívny postoj k opakovaným žiadostiam knižnice (Galanta).

Nespochybniteľným faktom je, že zriaďovatelia regionálnych knižníc až do roku 2004 mohli disponovať okrem vlastných príjmov len takými prostriedkami, aké dostali zo štátneho rozpočtu. Tieto zdroje nevytvárali podmienky pre ich priaznivejšie financovanie. Tak ako v minulosti krajské úrady na základe rozhodnutia „zhora“ nariadili plošné štvorpercentné zníženie počtu zamestnancov v kultúre, v niektorých krajoch v rámci úsporných opatrení, „efektívizácie“ hospodárenia knižníc došlo v ostatných rokoch k redukcii zamestnancov. VÚC vyvíjali buď priamy tlak na ich redukcii, alebo finančným obmedzením (napr. v Nitrianskom, Trnavskom a Prešovskom kraji – aj keď nie vo všetkých knižniciach), pričom ďalšie redukcie sú avizované. Niektoré VÚC definovali orientačný počet zamestnancov regionálnych knižníc, v iných zas zo strany zriaďovateľa nebolo sformulované, koľko pracovníkov knižnice majú mať. Kým v roku 1996 mali regionálne knižnice 783,6 pracovníkov vykonávajúcich knižničné činnosti, v roku 2004 iba 643,51, t. j. za 9 rokov ich počet klesol až o 140, pričom najväčší pokles (o 150!) bol medzi rokmi 1996 a 1997. Za roky 1997 – 2004 pribudlo len 10 pracovníkov. Za toto obdobie sa však výrazne zmenili potreby knižníc na zabezpečenie špecializovaných knižničných profesií v súvislosti s elektronizáciou, novými službami, čo je predovšetkým z finančných dôvodov pre nízke rozpočty a nízke platové ohodnotenie zamestnancov zložitá riešiť.

Pokiaľ by znížovanie počtu pracovníkov pokračovalo, bude len otázkou času obmedzovanie otváracích hodín pre verejnosť. Vyhranený postoj k tejto otázke má najmä Nitriansky samosprávny kraj, ktorý má názor, že počet zamestnancov knižníc je stále vysoký. Vedúci odboru kultúry sa mal vyjadriť, že „v úradoch tiež pracujú najviac do štvrtej. Ľudia si zvyknú...“ Niektoré knižnice k určitým obmedzeniam otváracích hodín už pristúpili v súvislosti so skrátením týždennej pracovnej doby a predĺžením dovolenky.

Objektívne treba povedať, že samosprávne kraje v rámci presunu kompetencií zo štátu nadobudli množstvo organizácií bez zodpovedajúceho finančného krytia. Štátny rozpočet pre krajské samosprávy nezohľadnil potreby adekvátnejšieho finančného zabezpečenia aj s ohľadom na neustály rast cien energií, DPH atď. Snaha samospráv hľadať riešenia šetriace prostriedky je teda opodstatnená, i keď jej výsledky nie sú vždy relevantné.

V Žilinskom a Prešovskom kraji najzreteľnejšie rezonuje myšlienka významnej úspory účtovníkov a mzdarok opätovným zavedením zúčtovacích stredísk pre viac kultúrnych organizácií. Podľa názoru riaditeľa Úradu Žilinského samosprávneho kraja si „...každý riaditeľ dokáže sám nahodiť faktúry do počítača“.

Ďalšie znížovanie počtu zamestnancov by mohlo viesť aj k redukcii pracovníkov odborných oddelení (bibliografov, metodikov) a tým k obmedzeniu výkonu nadregionálnych funkcií knižníc.

Už v súčasnom období majú mnohé knižnice problémy realizovať metodickú činnosť z finančných dôvodov. Zaujímalo nás, na čo je v súčasnosti metodická práca orientovaná a ako je táto práca vnímaná zriaďovateľmi mestských a obecných knižníc. Poznatky by sme mohli zhrnúť do záveru, že okrem štandardných metodických činností, pričom centrálny nákup regionálnymi knižnicami je realizovaný až na výnimky už len ojedinele, značné úsilie metodikov je venované automatizácii knižnic a pomoci, resp. úplnému vypracovávaniu projektov pre knižnice. Aj keď zo strany zriaďovateľov obecných knižníc sa objavuje postoj, že majú iné, väčšie starosti, ako je knižni-

ca, a metodickú pomoc regionálnych knižníc by pozitívnejšie prijímali, keby bola späť aj s finančnou podporou, až na výnimky nezaznela vo výpovediach knižníc vyslovene odmietavá reakcia. Najmä keď väčšina metodikov sa významne podieľa na motivácii i samotnom spracovaní projektov obecných a mestských knižníc.

Finančné zabezpečenie činnosti regionálnych knižníc bolo až na výnimky vždy poddimenzované. Až na obdobie strávené v regionálnych kultúrnych centrách však pravdepodobne v minulých rokoch nebolo také zložité ako v súčasnosti nielen udržať štandard poskytovaných služieb a výkonov, ale aj napredovať, skvalitňovať a rozširovať ponuku služieb s vedomím, že knižnica je v rozpočte zriaďovateľa skôr príťažou. Niektorí zriaďovatelia majú vyhranený názor na spôsob ich financovania. Ako hovorí jedna z predstaviteľiek odboru kultúry VÚC v odpovedi na anketovú otázku redakcie *ITlib*: „*Chybou používania § 17 cit. zákona (zákon 183/2000 o knižniciach) je, že v doterajšej praxi sa využíva hlavne odstavec 2 písmeno a), príspevok zriaďovateľa. Iné zdroje financovania sú mikrofinancovaním. Príjmy za špeciálne služby, účelový príspevok (nevieme, či tým autorka myslí Ex Libris, alebo niečo iné?) a doplnkové zdroje sú z rozpočtov knižníc minimum.*“

Svojský výklad termínu „príspevková organizácia“ majú niektoré odbory kultúry, keď deklarujú, že „*VÚC dáva iba príspevok, ostatné si knižnice majú zarábiť alebo získať z grantov*“.

Skutočnosťou je, že príjmy knižníc z poplatkov za knižničné činnosti sa v priebehu sledovaných rokov výrazne znásobili zásluhou zvyšovania poplatkov za knižničné služby a rozvojom platených služieb. V roku 1997 to bolo necelých 10 miliónov Sk, v roku 2004 už viac ako 17 miliónov Sk. Tieto príjmy knižníc stále tvoria len okolo 7 – 15 % z dotácie zriaďovateľa, v celoslovenskom priemere niečo vyššie 9 %.

V Banskobystrickom a Žilinskom kraji (vychádzajúc z publikovaných materiálov) zastupiteľstvá určili povinné percentá príjmov z činnosti v pomere k dotácii zriaďovateľa. O tom, že knižnice sa aktívne usilujú získať ďalšie prostriedky na saturovanie svojich potrieb, svedčí aj objem prostriedkov získaných regionálnymi knižnicami v roku 2004 z grantov a darov, ktorý prekročil 8 miliónov.

Zo štatistických podkladov spracovávaných ústrednou metodikou dlhodobu evidujeme značné rozdiely vo financovaní regionálnych knižníc nielen z celoslovenského pohľadu, ale aj v rámci jednotlivých krajov. Zaujímalo nás, či je knižnicami známy princíp poskytovania výšky dotácií. Z reakcií knižníc sa potvrdil náš predpoklad o neexistencii žiadnych systémových zásad. Naopak, podľa vyjadrenia jednej regionálnej knižnice (a pravdepodobne si to myslíme viacerí), „*samosprávny kraj prideluje finančné prostriedky podľa rozloženia síl v zastupiteľstve bez ohľadu na odbornosť, dosiahnuté výsledky, postavenie knižnice a zdravý rozum*“. Nie je stanovené žiadne objektívne hľadisko, ktoré by zohľadňovalo napr. počet obyvateľov, funkciu knižnice, počet obslužných miest a podobne, okrem zvýšenej finančnej podpory nákupu knižničných fondov v niektorých viacjazyčných okresoch. Väčšina knižníc uvádza, že v zásade sa výška príspevku odvodzuje od jeho výšky v predchádzajúcom roku, valorizovaná o zákonom daný nárast miezd (pýtame sa dokedy aspoň valorizácia?). Napriek iniciatívam niektorých knižníc nebola vôľa zriaďovateľov o objektivizáciu dotácií a rozdiely medzi jednotlivými knižnicami sa ďalej prehlbujú. Tak ako majú regionálne knižnice nerovnomernú dotáciu od VÚC, sú aj nerovnovážne personálne vybavené. Sle-

dovali sme situáciu v jednotlivých krajoch v prepočte príspevku zriaďovateľa na 1 obyvateľa sídla regionálnej knižnice a zistili sme nasledujúce rozpätia príspevku za rok 2004:

Banskobystrický	od 73 – 619 Sk (so známymi špecifikami Banskej Bystrice a Kremnice),
Bratislavský kraj	259 Sk,
Košický kraj	od 59 – 228 Sk,
Nitriansky kraj	od 96 – 184 Sk,
Prešovský kraj	od 77 – 223 Sk (Svidník 459 Sk – bibliobusy),
Trenčiansky kraj	od 116 – 179 Sk,
Trnavský kraj	od 146 – 256 Sk,
Žilinský kraj	od 118 – 239 Sk.

V niektorých prepočtoch sa premieta viacjazyčnosť okresov. V každom prípade nás zaskočil fakt, že okrem Trenčianskeho kraja majú všetky ostatné kraje krajské knižnice najnižší príspevok zriaďovateľa na 1 obyvateľa, pričom vo všetkých krajských sídlach je spravidla najvyšší počet obslužných miest – pobočiek, ďaleko vyššie potenciálne používateľské zázemie než štatistický počet obyvateľov. V krajských mestách sídla viaceré vysoké školy, ktoré síce majú akademické knižnice, ale v mnohých prípadoch ich poslucháči hľadajú informačné zdroje aj vo verejných knižniciach. Rovnako je v krajských sídlach koncentrovaný najvyšší počet stredných škôl. Navyše by regionálne knižnice s krajskou pôsobnosťou mali byť schopné pokryť požiadavky medziknižničnej výpožičnej služby v rámci kraja. Vzhľadom k uvedeným rozdielom majú regionálne knižnice diferencované možnosti na nákup knižničných fondov, čo sa dá sledovať v prepočte prostriedkov na nákup knižničných fondov na obyvateľa a v prírastkoch kúpou prepočítaných na 100 obyvateľov.

Napr. v Žilinskom kraji dve knižnice, z toho jedna krajská, nadobudli v roku 2004 kúpou 4 k. j. na 100 obyvateľov, ale v inej knižnici bol prírastok 11 k. j. Na žiadosť krajskej knižnice o poskytnutie účelovej dotácie na nákup knižničných fondov s argumentom straty povinného výťažku a klesajúceho objemu na nákup knižničných fondov, odbor kultúry Žilinského samosprávneho kraja reagoval tak, že napriek rozdielom všetkým 5 regionálnym knižniciam poskytol „spravodlivo“ rovnakú čiastku 10 000 Sk, čo „pomohlo“ najmä krajskej knižnici. V iných krajoch, aj keď sú rozdiely, nie sú také výrazné, až na výnimky vychádzajúce z dlhoročných miestnych „tradícií“, napr. slabšie financovanie knižníc v sídlach s vedeckými a veľkými akademickými knižnicami, naopak výhodnejšie vo viacjazyčných okresoch, v okrese Svidník na zabezpečovanie prevádzky bibliobusov a pod. Na druhej strane sme očakávali aj s ohľadom na podporu nákupu knižničných fondov z Ex Librisu, ktorá bola v roku 2004 výrazne diferencovaná v prospech krajských knižníc, že budú aj zreteľnejšie rozdiely v prepočte prírastkov kúpou na 100 obyvateľov medzi krajskými a ostatnými regionálnymi knižnicami. Tento predpoklad sa nám nepotvrdil. Naopak, z údajov spracovaných na základe štatistických materiálov a údajov poskytnutých knižnicami usudzujeme, že zriaďovatelia v zásade krajským knižniciam nekompenzovali ani stratu povinného výťažku. Z celoslovenského porovnania regionálnych knižníc v prepočte prírastku KF kúpou, ako aj prostriedkov na nákup KF na 1 obyvateľa sú evidentné priepastné rozdiely. Najnižší prírastok kúpou „dosiahla“ v roku 2004 regionálna knižnica v Komárne, a to 0,05 zväzka na 100 obyvateľov, keď zakúpila za celý rok 18

kníh. Je tragické, že v tomto ukazovateli sa okolo hodnoty 1 zväzok na 100 obyvateľov pohybuje viacero regionálnych knižníc.

Nízky nákup knižničných fondov sa v roku 2005 rozhodli vylepšiť účelovými dotáciami z vlastných príjmov mimo transferov zastupiteľstvá: v Košickom kraji v sume 1 milión Sk a v Nitrianskom kraji 2 milióny Sk. Závideniahodnú podporu nákupu knižničných fondov mala v r. 2004 Malokarpatská knižnica v Pezinku, ktorá dosiahla prírastok kúpou v počte viac ako 12 zväzkov na 100 obyvateľov.

V tabuľkovej časti (*pozri príloha č. 1*) sme sledovali vývoj v krajoch z viacerých pohľadov za roky 1997 – 2000 – 2004. Keďže sa už v roku 1997 v značnej miere prejavili na financovaní regionálnych knižníc vplyv ich začlenenia do regionálnych kultúrnych centier, vybrali sme ako východiskovú bázu niektoré celoslovenské údaje za rok 1996. V tomto roku nadobudli kúpou vtedajšie okresné knižnice spolu 191 528 k. j., hodnota prostriedkov na nákup knižničných fondov bola 24 723 244 Sk. V roku 2004 napriek nárastu cien aj DPH a už spomínanej podpore z Ex Librisu regionálne knižnice použili na nákup knižničných fondov iba 11 663 000 Sk (47 %) a nadobudli tak kúpou iba 57 386 k. j., čo je necelých 30 % roku 1996 (*pozri príloha č. 2*).

Z hodnotených rokov bol vo väčšine knižníc v nákupe knižničných fondov najkrízovejší rok 2000, keď už regionálne knižnice neboli začlenené do RKC, ale pokles v nákupe roku 2000 bol oproti roku 1997 polovičný až jednopätinový. Túto skutočnosť si nevieme vysvetliť. Enormný pokles nákupu knižničných fondov sa v rozpätí rokov 1997 – 2004 odrazil v poklese používateľov na 45,46 % a výpožičiek na približne 54 %.

Napriek nízkym transferom na činnosť však zriaďovatelia v pomerne pekných sumách poskytli regionálnym knižniciam kapitálové prostriedky. V roku 2000 ešte krajské úrady v celkovej sume 19 020 000 Sk, z čoho viac ako 50 % bolo použitých v Žilinskom kraji na rekonštrukciu centrálnej budovy Žilinskej knižnice. Bratislavský a Banskobystrický kraj v tomto roku neposkytli knižniciam žiadne sumy.

Objem kapitálových prostriedkov, poskytnutých samosprávnymi krajinami v rokoch 2003 až 2004 činil 35 286 000 Sk, t. j. sedempercentný ročný pokles oproti roku 2000. V jednotlivých krajoch boli knižniciam poskytnuté výrazne rozdielne čiastky, v tých vyšších sa premietajú rekonštrukcie objektov:

Banskobystrický kraj	4 359 000 Sk (počítače a iná technika, antivírusový softvér, rekonštrukcie, 2 autá, štruktúrovaná kabeláž),
Bratislavský kraj	0 Sk,
Košický	7 875 000 Sk (počítače a iná technika, rekonštrukcia, projektová dokumentácia, dofinancovanie grantu na zabezpečovacie zariadenia),
Nitriansky kraj	1 887 000 Sk (počítače, 3 autá, elektronická ochrana KF, projektová dokumentácia),
Prešovský kraj	7 783 000 Sk (počítače a iná technika, rekonštrukcie, 2 autá),
Trenčiansky kraj	610 000 Sk (počítače a iná technika, PC siete, ochrana KF, auto, rekonštrukcia sociálnych zariadení, merače tepla),

Trnavský kraj	500 000 Sk (rekonštrukcia kanalizácie),
Žilinský kraj	11 272 000 Sk (rekoštrukcie, zabezpečovací systém na ochranu KF, počítače a iná technika, projektová dokumentácia).

V dôsledku rekonštrukcie objektov, resp. priestorov, ako aj pohybu v počte pobočiek, v dôsledku sťahovania sa zmenila alebo v blízkej budúcnosti zmení priestorová situácia v týchto regionálnych knižniciach:

- sťahovanie čaká Krajskú knižnicu Karola Kmeťka v Nitre,
- Rožňava, Lučenec, Dolný Kubín, Zvolen (veľké rekonštrukcie objektov),
- Spišská Nová Ves, Komárno (rozpracované rekonštrukcie objektov),
- Humenné, Košice, Rimavská Sobota, Považská Bystrica, Senica, Čadca, Martin, Žilina, Liptovský Mikuláš, Stará Ľubovňa, Veľký Krtíš (zhodnotenie objektov, havarijná a interiérové rekonštrukcie).

V prevádzkovej ploche regionálnych knižníc nastali nie v dôsledku priameho tlaku VÚC, ale z finančných alebo organizačných dôvodov pozitívne aj negatívne zmeny:

- najväčší zásah do rozsahu prevádzkovej plochy sa uskutočnil v Záhorskej knižnici v Senici (zmenšenie o 270 m²),
- o značnú prevádzkovú plochu prišla v dôsledku delimitácie 3 pobočiek pod mesto Hornonitrianska knižnica v Prievidzi,
- pobočky v ostatnom čase zrušili regionálne knižnice v Žiline, Leviciach, Košiciach, Veľkom Krtíši, Zvolene a Senici (naopak, pobočky pribudli knižniciam v Martine a Žiline),
- v Banskej Bystrici sa pobočka presťahovala do lepších priestorov, na ktorých úprava a vybavenie prispel BBSK.

V oblasti financovania regionálnych knižníc nás zaujímalo aj to, či v rámci transformačných procesov nastali v sledovanom období zásadné zmeny súvisiace s touto problematikou. Okrem Malokarpatskej knižnice, ktorá jediná dostáva dotáciu štvrťročne, ostatným regionálnym knižniciam poskytujú zriaďovatelia mesačne približne jednu dvanástinu z celoročného príspevku. Väčšina knižníc tento systém považuje za viacmenej vyhovujúci, sú však knižnice, ktorým poskytovanie prostriedkov až okolo 20. v mesiaci – najmä začiatkom kalendárneho roka, keď musia uhrádzať zvýšené zálohy za energie, predplatné za periodickú tlač a pod. – vytvára kolízne situácie, s ktorými sa musia vysporiadať.

Vo väčšine krajov sa v rozpočtoch knižníc nezohľadňuje permanentný nárast nákladov vyplývajúci z rastu cien energií a iných tovarov, DPH a navyšujúcich sa nákladov súvisiacich s ich automatizáciou a internetizáciou. Pre zaujímavosť sme urobili mechanický prepočet výšky dotácie VÚC v roku 2004 na 1 regionálnu knižnicu v kraji a získali sme takéto prepočty:

Banskobystrický kraj	5 335 000 Sk
Bratislavský kraj	5 472 000 Sk
Košický kraj	7 184 000 Sk
Nitriansky kraj	6 165 000 Sk

Prešovský kraj	5 289 000 Sk
Trenčiansky kraj	7 572 000 Sk
Trnavský kraj	6 187 000 Sk
Žilinský kraj	6 579 000 Sk

Deficit optimálnejších prostriedkov na činnosť od zriaďovateľa knižnice kompenzujú vlastnými príjmami, ktorými saturujú časť prevádzky knižnice a nákupu knižničných fondov. Z týchto dôvodov neostávajú prostriedky na vykrývanie odpisov investičného majetku, z ktorých by knižnice mali vylepšovať a obnovovať svoje materiálne vybavenie. V otázke vykrývania odpisov investičného majetku zaujímajú zriaďovatelia diferencovaný postoj: kým niektorí trvajú na ich vykrývaní aj na úkor iných nákladových položiek, iní tolerujú takto vytvorenú hospodársku stratu do výšky odpisov. Iba v Banskobystrickom samosprávnom kraji zriaďovateľ v rozpočte na rok 2005 zohľadnil objem finančných prostriedkov na odpisy. Predovšetkým v tých knižniciach, v ktorých sa realizovali rekonštrukcie objektov, narástli v ostatných rokoch hospodárske straty do priam astronomických výšok. V Košickom kraji pre tento opakujúci sa problém boli už od 1. januára 2004 transformované regionálne knižnice v Michalovciach, Trebišove a Spišskej Novej Vsi na rozpočtové organizácie. V Nitrianskom kraji došlo k transformácii všetkých regionálnych knižníc od začiatku tohto roka, v dôsledku čoho mali knižnice v 1. štvrtroku rozpočtové provizorium. Prakticky to znamenalo, že z dotácie VÚC dostávali mesačne 1/12, ale vlastné príjmy museli odvádzať zriaďovateľovi, ktorý im ich začal predisponovať späť až od marca (nevieme, či v plnej výške?). Veľa knižníc vyjadriло obavu z ich možnej transformácie na rozpočtové organizácie z dôvodu hospodárskej straty. Chceli by sme upozorniť, že zákonom č. 171/2005 o hazardných hrách a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa tento problém, dúfajme, vyriešil definitívne.

Neoddeliteľnou súčasťou riadiaceho procesu je hodnotenie a kontrola riadených organizácií. V minulosti bolo zaužívané každoročné hodnotenie činnosti a hospodárenia regionálnych knižníc v rámci krajov za účasti zástupcov zriaďovateľa, SNK, prípadne aj MK SR (v Prešovskom kraji aj za účasti kultúrnej komisie VÚC a zástupcov mesta). Takéto hodnotenie je príležitosťou (v mnohých prípadoch ojedinelou), aby sa zriaďovateľ bližšie oboznámil s činnosťou a problémami knižnic a zo strany SNK si vypočul ich objektívne hodnotenie z celoslovenského pohľadu. Vzhľadom na pomerne striktný postoj samosprávnych krajov na zasahovanie do ich kompetencií nás zaujímalo, či tieto ročné vyhodnotenia prebiehajú aj v súčasnosti. Zistili sme, že až na Trnavský kraj, ktorý si neželá vstupovanie vonkajších subjektov do hodnotenia svojich organizácií, v ostatných krajoch prinajmenšom ich konanie akceptovali. Či konanie vyhodnotení okrem informovanosti zriaďovateľa i knižníc navzájom prispieva aj k riešeniu problémov, nevieme posúdiť, pretože sme takúto otázku v dotazníku nepoložili.

Nielen právomocou, ale dokonca povinnosťou zriaďovateľa je vykonávanie kontroly v riadených organizáciách. Samosprávne kraje v rokoch 2003 – 2005 (okrem Košického) realizovali kontroly v regionálnych knižniciach zamerané na nakladanie s majetkom, verejnú obstarávanie, finančné operácie, kontrolu realizácie investičných akcií, vnútorných dokumentov, dokumentácie CO a BOZP a v jednej knižnici v Nitrianskom kraji aj kontrolu odbornej činnosti.

V hodnotení uplynulých rokov nebolo našim cieľom obsiahnuť všetky oblasti činnosti regionálnych knižníc (napr. ich automatizácia a elektronizácia by bola témou na ďalší príspevok, informačná a kultúrno-spoločenská činnosť atď.). Chceli sme opísať transformačné procesy v sledovaných rokoch a pokúsiť sa definovať ich pozitívne alebo negatívne dôsledky. Domnievame sa, že na objektívne hodnotenie dilemy, „kto je lepším zriaďovateľom – štát alebo samospráva“, je ešte priskoro, najmä z toho dôvodu, že až do roku 2005 VÚC financovali svoje zariadenia v podstate len z prostriedkov poskytnutých štátnym rozpočtom, čo boli dosť úzke mantinely. Rok 2005, keď samosprávne kraje začali realizovať systém financovania svojich originálnych kompetencií prostredníctvom podielových daní, len sčasti odpovie na našu otázku. Objektívnejšie hodnotenie však môžeme uskutočniť o dva až tri roky. Určite sa však zhodneme v názore, že kompetencie nie sú len o právomoci, ale predovšetkým o kompetentnosti. V zastúpení SAK vám a nám želáme odhodlanie vydržať do azda niekedy lepších časov.

A trocha optimizmu na záver ústami jednej predstaviteľky odboru kultúry samosprávneho kraja: „*Nepredstavujeme neriešené problémy ako nevyriešiteľné.*“

Autorky príspevku ďakujú za spoluprácu všetkým regionálnym knižniciam a odboru pre knižničný systém SNK.

Prílohy

Príloha č. 1

Bratislavský kraj

Knižnica	rok	počet obyv. okresného sídla	% používať. z počtu obyv.	výpožičky na 1 obyv.	prírastky KF kúpou na 100 obyvateľov	Sk na nákup KF na 1 obyv.	príspevok zriaďovateľan a 1 obyv. sídla
Pezinok	1997	21 747	21,98	9,64	10,46	16,79	132,43
	2000	21 850	19,13	8,76	4,74	17,98	246,45
	2004	21 097	16,48	8,99	12,32	33,09	259,37

Nitriansky kraj

Knižnica	rok	počet obyv. okresného sídla	% používať. z počtu obyv.	výpožičky na 1 obyv.	prírastky KF kúpou na 100 obyvateľov	Sk na nákup KF na 1 obyv.	príspevok zriaďovateľan a 1 obyv. sídla
Nitra	1997	87 569	15,80	5,92	3,08	3,58	55,29
	2000	87 575	10,97	4,32	0,98	2,94	64,44
	2004	85 928	10,11	4,85	1,12	3,29	96,36
Komárno	1997	37 894	16,24	8,13	2,90	7,31	111,42
	2000	37 545	13,00	8,42	0,22	6,95	126,81
	2004	36 804	10,24	7,86	0,05	6,96	156,40
Levice	1997	36 906	24,29	7,97	6,45	12,03	116,18
	2000	37 039	21,82	11,19	1,25	2,31	118,63
	2004	36 397	17,78	9,9	2,56	9,53	183,97
Nové Zámky	1997	43 487	13,41	8,84	1,54	2,08	74,90
	2000	42 987	10,78	7,91	1,00	3,50	84,21
	2004	41 524	9,06	6,76	1,41	4,89	126,94
Topoľčany	1997	30 283	17,52	8,83	13,24	19,61	81,48
	2000	29 444	17,88	10	0,32	2,12	92,01
	2004	28 776	16,51	10,86	3,75	11,29	167,61

Trnavský kraj

Knižnica	rok	počet obyv. okresného sídla	% používať z počtu obyv.	výpožičky na 1 obyv.	prírastky KF kúpou na 100 obyvateľov	Sk na nákup KF na 1 obyv.	príspevok zriaďovateľa na 1 obyv. sídla
Trnava	1997	70 202	20,30	9,43	8,24	12,16	98,05
	2000	69 681	20,29	9,94	2,26	5,42	112,28
	2004	69 488	19,08	8,29	4,96	10,49	145,65
Dunajská Streda	1997	23 804	20,47	10,61	7,31	20,87	56,91
	2000	24 046	19,06	11,28	1,12	5,25	152,50
	2004	23 518	13,37	8,49	5,95	8,84	216,00
Galanta	1997	16 759	19,78	8,72	7,11	12,11	119,86
	2000	16 598	18,50	8,16	6,10	16,76	177,01
	2004	16 365	19,18	9,84	3,80	13,50	251,45
Senica	1997	21 260	22,86	10,90	10,83	18,06	165,00
	2000	21 199	21,82	11,19	4,31	10,52	183,78
	2004	21 253	17,98	9,88	5,79	17,97	255,59

Trenčiansky kraj

Knižnica	rok	počet obyv. okresného sídla	% používať z počtu obyv.	výpožičky na 1 obyv.	prírastky KF kúpou na 100 obyvateľov	Sk na nákup KF na 1 obyv.	príspevok zriaďovateľa na 1 obyv. sídla
Trenčín	1997	59 039	31,30	11,09	5,84	10,25	105,22
	2000	59 094	29,17	11,26	4,25	16,79	133,92
	2004	57 968	23,92	11,82	2,71	11,59	178,86
Považská Bystrica	1997	43 225	29,55	7,28	5,39	8,26	90,25
	2000	43 570	14,62	6,34	2,28	6,61	89,33
	2004	42 716	14,25	6,76	1,07	7,35	147,56
Prievidza	1997	54 395	23,32	7,90	5,13	8,00	71,41
	2000	53 475	21,06	6,28	0,92	4,05	74,95
	2004	52 070	18,90	6,16	1,83	6,68	116,09

Žilinský kraj

Knižnica	rok	počet obyv. okresného sídla	% používať z počtu obyv.	výpožičky na 1 obyv.	prírastky KF kúpou na 100 obyvateľov	Sk na nákup KF na 1 obyv.	príspevok zriaďovateľa na 1 obyv. sídla
Žilina	1997	86 811	22,30	10,36	16,11	24,32	85,65
	2000	86 679	21,06	8,45	5,96	15,89	86,31
	2004	85 278	18,35	8,83	4,24	16,46	118,03
Čadca	1997	26 509	39,40	14,97	8,27	10,83	119,07
	2000	26 830	37,61	15,22	10,47	22,24	172,06
	2004	26 359	36,47	16,47	11,46	28,95	238,93
Dolný Kubín	1997	19 562	26,85	13,11	13,00	21,18	145,69
	2000	20 211	31,48	17,43	7,82	18,49	145,95
	2004	19 861	27,57	13,80	8,69	23,82	213,89

Liptovský Mikuláš	1997	33 711	21,20	6,71	10,44	16,72	94,25
	2000	33 773	21,13	6,52	6,81	14,53	104,84
	2004	32 966	18,32	7,87	4,55	15,14	140,54
Martin	1997	60 917	14,90	5,80	6,82	14,42	*
	2000	60 794	14,08	7,26	3,00	10,92	96,56
	2004	59 603	12,64	8,95	3,81	13,77	128,37

Banskobystrický kraj

Knižnica	rok	počet obyv. okresného sídla	% používat. z počtu obyv.	výpožičky na 1 obyv.	prírastky KF kúpou na 100 obyvateľov	Sk na nákup KF na 1 obyv.	príspevok zriaďovateľa na 1 obyv. sídla
Zvolen	1997	44 498	29,30	9,31	11,24	22,57	135,89
	2000	44 680	28,60	11,61	5,55	27,25	137,12
	2004	43 674	30,20	9,41	7,01	22,46	189,47
Banská Bystrica	1997	85 052	14,62	3,58	2,37	5,17	47,86
	2000	84 000	14,14	3,16	2,22	6,12	51,08
	2004	84 000	10,89	3,48	1,47	5,12	72,85
Lučenec	1997	28 998	22,34	8,95	11,09	16,42	83,07
	2000	28 627	17,99	7,42	2,81	7,93	126,84
	2004	28 282	15,34	6,63	3,59	12,53	174,89
Rimavská Sobota	1997	25 445	19,11	11,49	8,76	12,22	120,39
	2000	25 226	19,53	10,47	6,59	12,72	140,89
	2004	24 941	15,99	10,17	6,34	11,51	188,93
Veľký Krtíš	1997	14 229	22,59	11,28	18,70	22,50	189,05
	2000	14 007	17,75	11,61	3,75	13,69	226,67
	2004	13 969	12,92	10,43	6,01	21,82	322,86
Kremnica	1997	5 923	34,61	18,08	15,11	24,34	374,67
	2000	5 755	35,18	19,13	22,45	25,70	400,52
	2004	5 581	37,48	24,47	9,30	37,45	618,89

Košický kraj

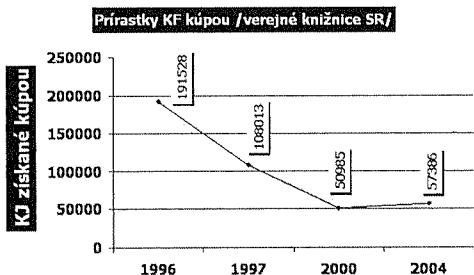
Knižnica	rok	počet obyv. okresného sídla	% používat. z počtu obyv.	výpožičky na 1 obyv.	prírastky KF kúpou na 100 obyv.	Sk na nákup KF na 1 obyv.	príspevok zriaďovateľa na 1 obyv. sídla
Košice	1997	241 606	8,95	4,14	1,32	2,87	41,40
	2000	242 080	7,83	2,82	1,71	1,67	44,44
	2004	235 281	7,04	2,35	2,25	3,71	58,89
Michalovce	1997	41 183	21,37	6,82	4,18	6,94	93,78
	2000	41 471	21,37	8,72	2,71	3,68	96,77
	2004	39 948	17,56	7,90	3,20	7,66	136,93
Rožňava	1997	19 656	22,49	6,93	20,34	25,29	150,59
	2000	19 637	19,54	10,23	9,31	21,70	181,65
	2004	19 261	18,58	9,93	7,52	18,69	227,82

Spišská Nová Ves	1997	30 062	23,70	8,76	6,65	8,95	79,83
	2000	39 082	14,60	4,58	1,46	4,06	100,33
	2004	38 767	12,95	4,84	2,95	6,32	x
Trebišov	1997	22 093	21,27	6,71	7,54	9,23	116,78
	2000	22 766	18,09	6,52	5,08	9,21	114,56
	2004	22 765	19,54	6,48	7,22	19,02	201,67

Prešovský kraj

Knižnica	rok	počet obyv. okresného sídla	% používat. z počtu obyv.	výpožičky na 1 obyv.	prírastky KF kúpou na 100 obyvateľov	Sk na nákup KF na 1 obyv.	príspevok zriaďovateľa na 1 obyv. sídla
Prešov	1997	93 147	16,49	8,77	4,37	3,73	41,06
	2000	94 058	14,38	8,44	1,73	3,33	50,38
	2004	92 147	16,82	8,73	2,39	6,75	76,65
Bardejov	1997	33 253	28,00	9,12	9,20	14,38	72,50
	2000	33 681	26,18	9,16	4,32	7,71	93,61
	2004	33 402	24,43	9,45	3,91	8,59	141,07
Humenné	1997	36 609	19,72	6,97	5,10	8,54	104,89
	2000	35 960	20,69	7,82	0,96	3,71	104,09
	2004	35 157	21,47	6,37	3,61	9,36	152,23
Poprad	1997	55 303	17,95	6,18	2,78	6,28	69,16
	2000	55 458	17,24	5,30	2,78	5,65	78,06
	2004	55 000	18,18	6,89	2,77	6,62	109,42
Stará Ľubovňa	1997	15 836	28,11	9,47	10,40	14,54	154,40
	2000	16 313	27,11	11,39	6,12	11,79	157,42
	2004	16 351	25,88	10,71	6,50	17,55	222,50
Svidník	1997	12 745	47,42	21,13	42,68	64,59	373,09
	2000	12 967	45,67	24,06	16,48	32,20	342,87
	2004	12 392	42,08	20,64	8,67	20,34	456,52
Vranov nad Topľou	1997	23 063	21,28	8,41	7,48	6,97	102,76
	2000	23 322	21,03	10,48	4,69	14,01	125,59
	2004	23 020	24,01	9,06	8,27	19,72	197,96

Príloha č. 2

Použitá literatúra:

BALKÓCIOVÁ, Mária: Regionálne knižnice Žilinského kraja v samosprávnom prostredí. In *ITlib*, ročník 9, 2005, č. 3 s. 30 – 32.

BRLIŤOVÁ, Jana – DÍTEOVÁ, Emília: Verejné knižnice v Trnavskom kraji. In *ITlib*, ročník 9, 2005, č. 3, s. 28 – 29.

Bulletin Spolku slovenských knihovníkov a Slovenskej asociácie knižníc 1997 : Účelová publikácia pre členov SSK a SAK : Materiály z konferencie „Slovenské knižnice '97“. Usporiadala D. Gondová. Ročník 8 (1997). Bratislava : STIMUL, 1997. 164 s.

Bulletin Spolku slovenských knihovníkov : Účelová publikácia pre členov SSK : Materiály z rokovania 2. slovenského knihovníckeho kongresu „Knižnice pre 21. storočie“, konaného v Košiciach 22. – 24. novembra 1999. Zostavil T. Trgiňa. Ročník 9 (1999), číslo 2. Bratislava : SSK, 1999. 255 s.

GAŠPAROVIČOVÁ, Anna: Verejné knižnice v Bratislavskom kraji. In *ITlib*, ročník 9, 2005, č. 3, s. 16 – 18.

JOŠČÁKOVÁ, Priska – ĎUROVCOVÁ, Katarína: Regionálne knižnice Banskobystrického samosprávneho kraja vo víre legislatívnych zmien. In *ITlib*, ročník 9, 2005, č. 3 s. 14 – 16.

KERNEROVÁ, Klára: Súčasný stav regionálnych knižníc v Košickom samosprávnom kraji. In *ITlib*, ročník 9, 2005, č. 3 s. 22 – 24.

Knižnice očami zriaďovateľov (anketa). In *ITlib*, ročník 9, 2005, č. 3 s. 33 – 37.

PERNICKÁ, Marta: Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre. In *ITlib*, ročník 9, 2005, č. 3 s. 24 – 25.

SKALKOVÁ, Marta: Ako sa darilo knižniciam v Prešovskom samosprávnom kraji. In *ITlib*, ročník 9, 2005, č. 3 s. 25 – 26.

Štatistický prehľad činnosti verejných a vedeckých knižníc v Slovenskej republike za rok 1997. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave – Národné knižničné centrum, 1998. 71 s.

Štatistický prehľad činnosti verejných a vedeckých knižníc v Slovenskej republike za rok 2000. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2001. 115 s.

Nepublikované štatistické údaje o verejných knižniciach SR za rok 1996 (PC výstup).

● Verejné knižnice a ich podpora v grantovom systéme Ministerstva kultúry SR (1999 – 2005)

PhDr. Ján Molnár

Na úvod niekoľko faktov o Štátnom fonde kultúry Pro Slovakia, ktorý dlhé obdobie finančne podporoval a zabezpečoval priority knižničného systému Slovenskej republiky v rámci schválených projektov.

Štátny fond kultúry Pro Slovakia bol zriadený zákonom č. 95/1991 Zb. o štátnom fonde kultúry Pro Slovakia a prednostne bol určený na podporu rozvoja kultúrnych aktivít, programov a iniciatív celospoločenského významu v SR, na prezentáciu a podporu slovenskej kultúry v zahraničí.

Za činnosť fondu a účelové použitie finančných zdrojov v rámci grantového systému MK SR zodpovedal tak ako aj v súčasnosti minister kultúry. Súčasťou fondu bola Rada fondu, ktorá s jednotlivými komisiami fondu pôsobila ako poradný a iniciatívny

orgán ministra v oblasti tvorby a používania fondu. Komisiami navrhnuté žiadosti na udelenie grantov posudzovala Rada fondu a odporučila ich na schválenie ministrovi kultúry. O použitie zdrojov fondu rozhodoval minister kultúry, ktorý pri schvaľovaní jednotlivých projektov mal kompetencie prideliť, nepodporiť alebo upraviť výšku finančnej dotácie. Činnosť fondu však bola vždy determinovaná objemom pridelených finančných prostriedkov, ktorých rozsah, ako sa uvádza v tabuľkách, nezodpovedal reálnym požiadavkám žiadateľov. V rámci rozpisu výstupov štátneho rozpočtu kapitoly Ministerstva kultúry SR sa dotácie poskytovali formou bežných a kapitálových výdavkov, najmä na zabezpečenie takých aktivít, o ktoré mal štát eminentný záujem. Fond bol pôvodne súčasťou kapitoly MK SR, k 1. júlu 1996 sa oddelil od ministerstva kultúry a stal sa samostatným subjektom.

Kľúčovým momentom pre knižničný systém v SR bol rok 1999, keď vďaka aktivitám jednotlivcov i odborných profesijných organizácií – Spolku slovenských knihovníkov a Slovenskej asociácii knižníc – MK SR akceptovalo zriadenie samostatnej komisie knihovníctva ŠFK Pro Slovakia. Do roku 1999 sa knižničné projekty posudzovali v komisii pre regionálnu kultúru.

V priebehu rokov prešiel zákon č. 95/1991 Zb. o štátnom fonde kultúry Pro Slovakia niekoľkými zmenami. V roku 2001 vláda SR prehodnotila činnosť jednotlivých fondov v SR a rozhodla sa k 31. decembru 2001 ŠFK Pro Slovakia zrušiť. Iniciovala prijatie zákona č. 553/2001 Z. z. o zrušení niektorých štátnych fondov, o niektorých opatreniach súvisiacich s ich zrušením a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým fond zrušila. K 1. januáru 2002 sa fond pretransformoval na odbor Pro Slovakia, ktorý sa stal súčasťou MK SR. Neskôršie sa odbor Pro Slovakia transformoval na odbor programovej podpory, ktorý aj v súčasnosti zodpovedá za grantový systém MK SR.

Treba ešte spomenúť, že v rokoch 1999 až 2002 sa na ministerstve kultúry grantovým spôsobom na základe rozhodnutia vedenia MK SR prerozdievali aj prostriedky na podporu kultúrnych projektov z výťažkov lotérií. To však nie predmetom tohto príspevku.

K zásadným zmenám v grantovom systéme MK SR došlo na prelome rokov 2003 až 2004, keď sa vytvoril nový grantový systém MK SR. Jeho činnosť upravil Výnos MK SR z 29. apríla 2004 č. MK 480/2004-1 o poskytovaní dotácií v pôsobnosti MK SR. Ten vytvoril základy pre efektívnejšiu a rozsiahlejšiu podporu rozvoja kultúrnych aktivít a projektov z rôznych oblastí kultúry. Zásadnou zmenou oproti predchádzajúcemu systému bol princíp spolufinancovania, a to vo výške minimálne 5 %. To najpodstatnejšie je však, že sa po dlhých „pôstnych“ rokoch podarilo zabezpečiť niekoľkonásobný nárast finančných prostriedkov na podporu jednotlivých projektov v celkovom objeme asi 500 mil. Sk.

Na podporu knižničného systému v SR sa v rámci programu EX LIBRIS vytvoril podprogram 2.7 knižnice a knižničná činnosť a podprogram 2.9 nákup informačných zdrojov pre knižnice. Pri určovaní priorít podprogramov 2.7 a 2.9 vychádzalo MK SR zo Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 a Programu elektronizácie knižníc. Knižnice mohli však čerpať finančné prostriedky aj z iných programov a podprogramov napr. na vydavateľské aktivity, kultúrne podujatia ap.

Ďalšou a podstatnou zmenou bolo, že o podporu z grantového systému MK SR sa už nemohli uchádzať knižnice v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry, ako ani

knižnice, ktorých zriaďovateľom bol iný štátny orgán. Prevládol názor, že ich činnosť má finančne zabezpečiť v rámci svojej kapitoly ich zriaďovateľ. Tieto knižnice odčerpali v rokoch 1991 – 2003 značné finančné prostriedky z grantového systému MK SR.

V roku 2005 sa grantový systém MK SR skladal zo 6 grantových programov, z ktorých každý mal aj ďalšie podprogramy. V súčasnosti v rámci grantového systému ministerstva kultúry pôsobia tieto programy:

1. Obnovme si svoj dom – ochrana pamiatkového fondu,
2. Ex Libris – literatúra, knižná kultúra a knižnice,
3. Podpora audiovizuálnej tvorby – AudioVízia 2005,
4. Kultúrne aktivity v oblasti umenia,
5. Pro Slovakia – prezentácia kultúry v zahraničí,
6. Kultúrne aktivity národnostných menšín.

Priložený tabuľkový prehľad za roky 1999 až 2005 stručne a v ucelenej podobe sumarizuje situáciu v poskytovaní dotácií knižniciam v SR. Definuje počty podaných, schválených i neschválených projektov, požadované dotácie a komisiou schválené finančné prostriedky tak, ako sú zaznamenané v zápisniciach zo zasadnutí komisií pre knihovníctvo. Súčasťou tabuliek je členenie na verejné a iné knižnice a rekapitulácia za uvedené obdobie.

V rámci grantovej podpory sa v rokoch 1999 až 2003 poskytovali dotácie najmä na dopĺňovanie knižničných fondov, v minimálnej miere na odborné semináre, odborné publikácie, konzervovanie, reštaurovanie ap. V rokoch 2004 a 2005 pozorujeme v podprograme 2.9 niekoľkonásobný nárast dotácií na dopĺňovanie s porovnaním s predchádzajúcim obdobím a podobná situácia je aj v podprograme 2.7, kde prioritou je najmä elektronizácia knižníc (nákup výpočtovej techniky a podpora intermetizácie knižníc). Súčasťou podprogramu je aj podpora elektronickej ochrany knižničných fondov, odborné semináre, pasportizácia, ochrana historických knižničných dokumentov a starých tlačí, ich konzervovanie, reštaurovanie ap.

Prehľad zároveň prezentuje zoznamy členov komisií za uvedené obdobia a termíny, keď komisie zasadali. Tabuľky uvádzajú stav, ktorý bol v grantovom systéme ŠFK Pro Slovakia, resp. v programe Pro Slovakia v rokoch 1999 až 2003. Uzavretý je prehľad o poskytnutých dotáciách v podprograme 2.7 a 2.9 za rok 2004. Prehľad za rok 2005 nie je definitívny, pretože neboli uzavreté druhé kolá. Pri podprograme 2.9 komisia zasadala 9. novembra 2005 a schválila dotácie v celkovej výške viac ako 4 mil. Sk. Komisia podprogramu 2.7 zasadala 15. novembra 2005 a rozdelila viac ako 2 mil. Sk. Definitívne rozhodnutie ministra kultúry o podporených, resp. nepodporených projektoch z druhého kola za uvedené podprogramy nebolo do uzávierky tohto čísla bulletinu známe.

ŠFK PRO SLOVAKIA – 1999

Komisia knihovníctva:

PhDr. D. Gondová – *predsedníčka*, PhDr. M. Čomajová, PaedDr. H. Hogh, Mgr. O. Kaliská, doc. PhDr. D. Katuščák, CSc., PhDr. J. Koday, Mgr. P. Šebestová. *Tajomník komisie*: PhDr. J. Molnár. Zasadnutie komisia sa uskutočnilo 7. mája a 29. septembra 1999.

Komisia knihovnictva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	46 – 8 010 010	18 – 3 182 960	18 – 285 000
Iné knižnice	30 – 14 926 565	20 – 5 164 550	20 – 1 120 000
Knižničný systém SR	76 – 22 936 575	38 – 8 347 510	38 – 1 405 000

Čerpanie finančných prostriedkov podľa položiek v Sk		
Položka	Knižničný systém SR	Verejné knižnice
Na dopĺňovanie:	250 000	205 000
Technika:	165 000	15 000
Odborné – kultúrne akcie:	325 000	10 000
Ostatné (iné):	665 000	55 000
Spolu:	1 405 000	285 000

ŠFK PRO SLOVAKIA – 2000

Komisia knihovnictva:

PhDr. D. Gondová – *predsedníčka*, PhDr. M. Čomajová, PaedDr. H. Hogh, Mgr. O. Kaliská, doc. PhDr. D. Katusčák, CSc., PhDr. J. Koday, Mgr. P. Šebestová – na návrh CVTI SR ju nahradil Ing. M. Vaňo. *Tajomník komisie*: PhDr. J. Molnár. Zasadnutie komisie sa uskutočnilo 28. marca a 9. októbra 2000.

Komisia knihovnictva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	68 – 6 545 170	35 – 5 059 222	35 – 500 000
Iné knižnice	25 – 5 696 780	15 – 3 160 385	15 – 711 000
Knižničný systém SR	93 – 12 241 950	50 – 8 219 607	50 – 1 211 000

Čerpanie finančných prostriedkov podľa položiek v Sk		
	Knižničný systém SR	Verejné knižnice
Na dopĺňovanie:	565 000	450 000
Technika:	85 000	0
Odborné – kultúrne akcie:	175 000	50 000
Ostatné (iné):	386 000	0
Spolu:	1 211 000	500 000

ŠFK PRO SLOVAKIA – 2001

Komisia knihovnictva:

PhDr. D. Gondová – *predsedníčka*, PhDr. M. Čomajová, PaedDr. H. Hogh, Mgr. O. Kaliská, doc. PhDr. D. Katusčák, CSc., PhDr. J. Koday, Ing. M. Vaňo. *Tajomník komisie*: PhDr. J. Molnár. Zasadnutie komisie 20. februára 2001.

Komisia knihovníctva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	107 – 9 195 524	61 – 6 075 709	61 – 552 000
Iné knižnice	20 – 3 627 406	13 – 1 608 600	13 – 438 000
Knižničný systém SR	127 – 12 822 930	74 – 7 684 309	74 – 990 000

Čerpanie finančných prostriedkov podľa položiek v Sk		
	Knižničný systém SR	Verejné knižnice
Na dopĺňovanie:	618 000	542 000
Technika:	0	0
Odborné – kultúrne akcie:	30 000	10 000
Ostatné (iné):	342 000	0
Spolu:	990 000	552 000

PROGRAM PRO SLOVAKIA – 2002

Komisia knihovníctva:

PhDr. D. Gondová – *predsedníčka*, PhDr. M. Čomajová, PaedDr. H. Hogh, Mgr. O. Kaliská, doc. PhDr. D. Katuščák, CSc., PhDr. J. Kodaj, Ing. M. Vaňo. *Tajomník komisie*: PhDr. J. Molnár. Zasadnutie komisie sa uskutočnilo 12. marca 2002.

Komisia knihovníctva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	208 – 12 109 780	131 – 7 104 324	131 – 782 000
Iné knižnice	21 – 2 426 640	10 – 1 600 200	10 – 176 000
Knižničný systém SR	229 – 14 536 420	141 – 8 704 524	141 – 958 000

Čerpanie finančných prostriedkov podľa položiek v Sk		
	Knižničný systém SR	Verejné knižnice
Na dopĺňovanie:	822 000	782 000
Technika:	0	0
Odborné – kultúrne akcie:	26 000	0
Ostatné (iné):	110 000	0
Spolu:	958 000	782 000

PROGRAM PRO SLOVAKIA – 2003

Komisia knihovníctva:

Mgr. Andrea Doktorová – *predsedníčka*, PhDr. Daniela Gondová, doc. PhDr. Dušan Katusčák, PhD., PhDr. Dušan Lechner, Ing. Ľubica Kosková, PhDr. Klára Kernerová, Lýdia Žáčiková, Mgr. Daniela Džuganová. *Tajomník komisie*: PhDr. Ján Molnár. Zasadnutie komisie sa uskutočnilo 13. februára a 5. marca 2003.

Komisia knihovníctva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	213 – 7 943 144	118 – 2 841 600	118 – 740 000
Iné knižnice	11 – 1 039 000	8 – 528 000	8 – 220 000
Knižničný systém SR	224 – 8 982 144	126 – 3 369 600	126 – 960 000

Čerpanie finančných prostriedkov podľa položiek v Sk

	Knižničný systém SR	Verejné knižnice
Na doplňovanie:	773 000	735 000
Technika:	5 000	5 000
Odborné – kultúrne akcie:	0	0
Ostatné (iné):	182 00	0
Spolu:	960 000	740 000

GRANTOVÝ SYSTÉM MK SR – 2004

Program: EX LIBRIS – podprogram 2.7 podpora projektov v oblasti knižníc a knižničných činností

Komisia:

Mgr. Andrea Doktorová – *predsedníčka*, PhDr. Daniela Gondová, Juraj Heger, doc. PhDr. Dušan Katusčák, PhD., Ing. Ľubica Kosková, PhDr. Dušan Lechner, Mgr. Monika Lopušánová, Mgr. Marta Skalková, Ing. Daniela Slížová. *Tajomník*: PhDr. Ján Molnár. Zasadnutie komisie sa uskutočnilo 26. apríla, 19. mája a 18. novembra 2004.

Komisia knihovníctva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	297 – 36 011 997	88 – 13 429 667	88 – 4 507 000
Iné knižnice	43 – 12 423 373	7 – 1 144 930	7 – 624 000
Knižničný systém SR	340 – 48 435 370	95 – 14 574 597	95 – 5 131 000

Program: EX LIBRIS – podprogram 2.9 nákup informačných zdrojov pre knižnice

Komisia:

PhDr. Judita Kopáčiková – *predsedníčka*, PhDr. Ján Molnár, Priska Joščáková, Ing. Margita Galová, Ing. Daniela Sližová. *Tajomníčka komisie*: Mgr. Monika Lopušánová. Zasadnutie komisie sa uskutočnilo 4. novembra 2004.

Komisia knižníctva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	313 – 26 450 076	120 – 17 384 550	120 – 6 897 000
Iné knižnice	14 – 3 115 572	7 – 1 427 500	7 – 810 000
Knižničný systém SR	327 – 29 565 648	127 – 18 812 050	127 – 7 707 000

GRANTOVÝ SYSTÉM MK SR – 2005

Program: EX LIBRIS – podprogram 2.7 podpora projektov v oblasti knižníc a knižničných činností

Komisia:

Mgr. Andrea Doktorová – *predsedníčka*, PhDr. Daniela Gondová, Juraj Heger, doc. PhDr. Dušan Katusčák, PhD., Ing. Ľubica Kosková, PhDr. Dušan Lechner, Mgr. Monika Lopušánová, Mgr. Marta Skalková, Ing. Daniela Sližová. *Tajomník komisie*: PhDr. Ján Molnár. Prvé zasadnutie komisie sa uskutočnilo 13. júla 2005.

Komisia knižníctva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	127 – 12 428 475	95 – 10 711 435	95 – 4 533 100
Iné knižnice	8 – 1 411 997	5 – 1 111 297	5 – 352 000
Knižničný systém SR	135 – 13 840 472	100 – 11 822 732	100 – 4 885 100

Program: EX LIBRIS – podprogram 2.9 nákup informačných zdrojov pre knižnice

Komisia:

PhDr. Judita Kopáčiková – *predsedníčka*, PhDr. Ján Molnár, Priska Joščáková, Ing. Margita Galová, Ing. Daniela Sližová. *Tajomníčka komisie*: Mgr. Monika Lopušánová. Prvé zasadnutie komisie sa uskutočnilo 30. júna 2005.

Komisia knižníctva	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	249 – 24 239 315	191 – 20 106 975	191 – 6 012 000
Iné knižnice	16 – 3 246 125	11 – 2 197 000	11 – 740 000
Knižničný systém SR	265 – 27 485 440	202 – 22 303 975	202 – 6 752 000

Rekapitulácia grantového systému MK SR – knižničný systém SR za roky 1999 až 2005			
Rok	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
1999	76 – 22 936 575	38 – 8 347 510	38 – 1 405 000
2000	93 – 12 241 950	50 – 8 219 607	50 – 1 211 000
2001	127 – 12 822 930	74 – 7 684 309	74 – 990 000
2002	229 – 14 536 420	141 – 8 704 524	141 – 958 000
2003	224 – 8 982 144	126 – 3 369 600	126 – 960 000
2004 – 2.7	340 – 48 435 370	95 – 14 574 597	95 – 5 131 000*
- 2.9	327 – 29 565 648	127 – 18 812 050	127 – 7 707 000*
2005 – 2.7	135 – 13 840 472	100 – 11 822 732	100 – 4 885 100**
- 2.9	265 – 27 485 440	202 – 22 303 975	202 – 6 752 000**
Spolu:	1 816 – 190 846 949	953 – 103 838 904	953 – 29 999 100

* rekapitulácia za rok 2004 (222 – 12 838 000)

** rekapitulácia po I. kole za rok 2005 (302 – 11 637 100)

Rekapitulácia grantového systému MK SR – verejné a iné knižnice za roky 1999 až 2005				
Komisia knižovníctva	Roky	Celkový počet projektov/požadované v Sk	Počet schválených projektov/požadované v Sk	Počet projektov/priznané v Sk
Verejné knižnice	1999	46 – 8 010 010	18 – 3 182 960	18 – 285 000
	2000	68 – 6 545 170	35 – 5 059 222	35 – 500 000
	2001	107 – 9 195 524	61 – 6 075 709	611 – 552 000
	2002	208 – 12 109 780	131 – 7 104 324	131 – 782 000
	2003	213 – 7 943 144	118 – 2 841 600	118 – 740 000
	2004 – 2.7	297 – 36 011 997	88 – 13 429 667	88 – 4 507 000
	- 2.9	313 – 26 450 076	120 – 17 384 550	120 – 6 897 000
	*2005 – 2.7	127 – 12 428 475	95 – 10 711 435	95 – 4 533 100
- 2.9	249 – 24 239 315	191 – 20 106 975	191 – 6 012 000	
Verejné knižnice spolu:		1628 – 142 933 491	857 – 85 896 442	857 – 24 808 100
Iné knižnice	1999	30 – 14 926 565	20 – 5 164 550	20 – 1 120 000
	2000	25 – 5 696 780	15 – 3 160 385	15 – 711 000
	2001	20 – 3 627 406	13 – 1 608 600	13 – 438 000
	2002	21 – 2 426 640	10 – 1 600 200	10 – 176 000
	2003	11 – 1 039 000	8 – 528 000	8 – 220 000
	2004 – 2.7	43 – 12 423 373	7 – 1 144 930	7 – 624 000
	- 2.9	14 – 3 115 572	7 – 1 427 500	7 – 810 000
	*2005 – 2.7	8 – 1 411 997	5 – 1 111 297	5 – 352 000
- 2.9	16 – 3 246 125	11 – 2 197 000	11 – 740 000	
Iné knižnice spolu:		188 – 47 913 458	96 – 17 942 462	96 – 5 191 000
Knižničný systém SR spolu:		1816 – 190 846 949	953 – 103 838 904	953 – 29 999 100

* stav po I. kole

Spracovanie dokumentov v systéme Virtua z pohľadu Štátnej vedeckej knižnice v Prešove

Anna Vaľková, vedúca oddelenia akvizície a spracovania dokumentov ŠVK v Prešove

Medzi základné činnosti knižnice patrí spracovanie dokumentov. Od jednoznačného a presného spracovania záznamu závisí budúcnosť dokumentu v knižnici. S určitou vieme, že čím viac času venujeme spracovaniu jednotlivého titulu, tým viac času ušetríme rešeršerom či bežným používateľom. Zavádzanie nových informačných technológií do knižníc, informačná gramotnosť používateľského zázemia a mnoho iných faktorov ovplyvňovali a stále ovplyvňujú prístup katalogizátorov k spracovaniu dokumentov. Som presvedčená, že každý katalogizátor pristupuje k dokumentu s rešpektom a snaží sa ho spracovať čo najpresnejšie.

Na dokonalé spracovanie každého dokumentu – či už tlačeneho alebo dokumentu na inom nosiči – je najdôležitejšie prísne dodržiavanie bibliografických noriem, štandardov a pravidiel. Nezanedbateľný je formát spracovania. A tu je nevyhnutná presná metodika a jednoznačná formulácia obsahu jednotlivých polí.

Na kvalitu bibliografického záznamu vplyva niekoľko faktorov:

- dostupnosť príručiek, manuálov, metodík,
- softvér umožňujúci spracovávanie v požadovanom formáte,
- dostatok času,
- kvalitné personálne obsadenie oddelenia.

Bez kvalitných príručiek sa pracuje veľmi ťažko. Trh je zaplavený titulmi na rôznych druhoch nosičov a prístup k nim je odlišný. Tu nám veľmi pomáhajú štandardy ISBD pre jednotlivé typy dokumentov a pravidlá AACR2. Je to alfa a omega našej práce. Podľa môjho názoru je u nás k dispozícii dostatok príručiek, štandardov, noriem či pravidiel, ktoré môžu knihovníci využívať.

Viac ako desať rokov sme dokumenty spracovávali vo výmennom formáte. Nemali sme problémy pri spracovávaní dokumentov ani pri výstupoch. Problémy nastali až pri konverzii dát do nového systému. Veľa údajov nebolo kam zaradiť. Napr. na predmetové autority sme mali jediné pole. Pri prechode na MARC21 sme ich museli všetky prekonvertovať do jediného poľa 500.

Pri rôznych stretnutiach s odborníkmi z iných knižníc konzultujeme aj problém výkonnosti zamestnancov na oddelení spracovania fondov. Nedá sa presne stanoviť počet vypracovaných kompletných bibliografických záznamov, pretože ten môže ovplyvňovať niekoľko faktorov:

1. *softvér* – je rozdiel spracovávať záznam v systéme CDS/ISIS, keď každý údaj otrocky vpisujeme do jednotlivých polí s vyšším predpokladom chybovosti, alebo v niektorom z komfortnejších systémov, keď si môžeme množstvo údajov skopírovať, prípadne prebrať celé záznamy;
2. *jazyk dokumentu* – určite sa ľahšie a rýchlejšie spracuje dokument v materinskom jazyku ako v cudzom, navyše v menej frekventovanom, kde je potrebné oveľa viac času venovať formálnej aj obsahovej stránke dokumentu. Niekedy je potrebná aj konzultácia so znalcom daného jazyka (hlavne pri vecnej katalogizácii);

3. *vedná oblasť, o ktorej dokument hovorí* – určite dokument s technickým, ekonomickým, medicínskym a iným zameraním rýchlejšie a presnejšie spracujú kolegovia zo špecializovaných odborných knižnic ako kolegovia z univerzálnych knižnic, ktoré nemajú na danú oblasť odborníkov;
4. *odbornosť a skúsenosti katalogizátora* – je to vari najrozhodujúcejší faktor pri rýchlosti a kvalite spracovania. Odborník s knihovníckym vzdelaním a praxou nestráca čas zhromažďovaním informácií, pracuje sebedovodne a oveľa efektívnejšie.

V súvislosti s tým sa naskytá sa niekoľko otázok. Je možné stanoviť výkonovú normu na spracovanie bibliografického záznamu? Koľko času musí katalogizátor priemerne venovať dokumentu, aby ho spracoval komplexne a vo vynikajúcej kvalite? Toto sú otázky, na ktoré hľadáme odpoveď.

Naším veľkým problémom je nedostatok odborníkov s knihovníckym vzdelaním. Od čias, keď sa v Košiciach prestalo študovať knihovníctvo, je problém s odborníkmi v odbore na celom východnom Slovensku. Aj mladí ľudia z kraja, ktorí vyštudujú knižničnú a informačnú vedu na UK v Bratislave, nachádzajú uplatnenie v ekonomicky vyspelejších regiónoch Slovenska. My sa musíme uspokojiť z ľuďmi s vysokoškolským či stredoškolským vzdelaním z iných odborov, ktorí vyštudovali svoj odbor pravdepodobne preto, že mali k nemu vzťah. Knižnica je pre mnohých východiskom z núdze. Ako dosiahnuť, aby aspoň 50 % novoprijatých ľudí malo knihovnícke vzdelanie? Aj tento fakt nepriaznivo vplyva na rýchlosť a kvalitu našej práce.

Do júna 2005 sme v našej knižnici pracovali vo výmennom formáte v systéme CDS/ISIS. Pri ročnom prírastku asi 6 000 exemplárov so štyrmi odbornými zamestnancami na oddelení akvizície a spracovania fondov, keď väčšina titulov je v knižnici v jednom exemplári, to bola neuveriteľná drina. Pre nás bolo úplne jednoznačné rozhodnutie participovať na projekte KIS3G bez ohľadu na zakúpený softvér. Vedeli sme, že pripojenie sa k spomínanému projektu nám pomôže zefektívniť, ale aj skvalitniť všetky činnosti pri spracovaní dokumentov. Táto myšlienka už dostala reálnu podobu.

Od 1. júna 2005 sme začali spolupracovať v kooperatívnej katalogizácii v systéme Virtua. Význam centralizácie spracovania dokumentov spočíva hlavne v odstránení multiplicit v spracovaní dokumentov a zároveň aj vo zvýšení kvality nami spracovaných dokumentov. V značnej miere využívame bibliografické záznamy vytvorené inou knižnicou a my ponúkame bibliografické záznamy hlavne zahraničnej produkcie. Pri tvorbe bibliografických záznamov dokumentov národnej produkcie po dohode so SNK tieto dokumenty nespracovávame vecne, t. j. nevytvárame znak MDT ani predmetové heslá. Viac času nám zostáva na dokumenty zahraničnej produkcie, ktoré spracovávame v plnom rozsahu. Pri mennom popise, pri dodržiavaní ISBD, formátu MARC21 a katalogizačných pravidiel je jednoznačne špecifikovaný zápis údajov do určených polí s jednoznačnou interpunkciou. Maličkým problémom je vecná katalogizácia.

Pri predmetovej katalogizácii sa dnes opierame o existujúce predmetové autority. Pri vytváraní nových sa môžu vyskytnúť chyby, ktoré sú dvojakého charakteru: nesprávna metodika vstupného spracovania alebo chyby spôsobené nedostatočnou presnosťou spracovania – nie sú obsiahnuté všetky pojmy, ktoré by mali byť, alebo neboli použité najvhodnejšie termíny. Nezanedbateľná je aj miera subjektívneho vplyvu na spracovanie dokumentu.

Dnes, po štvormesačnej práci v systéme Virtua, môžem s istotou povedať, že pre knižnicu nášho zamerania, keď oddelenie akvizície a spracovania fondov je dlhodobou personálne poddimenzované, je to obrovský prínos. Tento sa začal prejavovať nielen v racionalizácii činnosti oddelenia, ale verím, že sa prejaví aj v rozsahu, kvalite a aktuálnosti informačných služieb poskytovaných používateľom. Je na škodu vecí, že do kooperatívnej katalogizácie sa zatiaľ nezapojili veľké knižnice na Slovensku. Chýba mi hlavne Univerzitná knižnica v Bratislave, Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici a Štátna vedecká knižnica v Košiciach. Myslím si, že práca v tomto systéme by bola prínosom aj pre väčšie knižnice s vyšším počtom zamestnancov.

Na Slovensku sú dnes obhajcovia tohto systému a sú aj jeho kritici. Náš názor nikdy nebude objektívny, pretože nepoznáme praktickú stránku iných knižničných systémov. Som však presvedčená, že žiaden ľudský produkt nemôže byť dokonalý. Obrovský význam tu zohráva aj ľudský faktor. Pre nás je to najlepší program, aký sme kedy mali.

Zo života nečlenských knižníc

Mestská knižnica v Kežmarku ✓

Alžbeta Dudášová, vedúca knižnice

Kežmarok – staré slávne podtatranské mesto s bohatou a rušnou históriou, ktorému boli pridelené mestské privilégia už v roku 1269 – leží v Popradskej kotline, v údolí rieky Poprad. V súčasnosti je okresným mestom so 17 500 obyvateľmi.

Mestská knižnica toho roku (podľa dostupných materiálov) oslávi 60 rokov svojho vzniku, čo je iste dobrá príležitosť na oslavu aj na bližšie predstavenie sa odbornej i širšej verejnosti. Konkrétnejšie údaje o knižnici pochádzajú až z roku 1947, teda 2 roky po jej otvorení. Vtedy mala knižnica 1 015 zväzkov, 137 čitateľov a 600 výpožičiek. V rokoch 1952 – 1960 bola okresnou knižnicou, v roku 1953 získala titul Vzorná ľudová knižnica. Iste sa mnoho kolegýň pamätá na BVĽK a aktivity s tým spojené. Aby si naša knižnica udržala titul, musel sa prepracovať celý fond, vybudovať katalógy a knihy sa museli obaliť do ochrannej fólie. Po spracovaní fondu v roku 1972 (knižnica v tom čase mala šty-

roch pracovníkov) mala knižnica 15 800 zväzkov, vybudovaný menný, názvový, systematický a revízny katalóg a pre deti obrázkový názvový katalóg. Roku 1973 bola knižnica presťahovaná do zrenovovanej historickej budovy reduty (na jej mieste stála v minulosti strážna veža, ktorú v 17. storočí prestavala rodina Tököliovcov na tzv. panský dom; v rokoch 1705 až 1707 bola v budove tlačiareň, kde sa vydávali slovenské, nemecké, maďarské i latinské knihy; roku 1818 bola budova prestavaná v kla-

sicistickom sluhu na redutu), v ktorej doteraz sídli. Na jej fasáde je latinský nápis hlásajúci, že tento dom slúži pre strážu, hosti a zábavu. Knihy sa do jej priestorov po rokoch opäť vrátili a dnes slúži aj na vzdelávanie.

Knižnica prešla, ako väčšina knižníc, viacerými reorganizáciami. Roku 1973 sa stala strediskovou knižnicou so štyrmi pobočkami a o dva roky jej pribudlo ešte desať pobočiek, z toho štyri školské knižnice. Vo všetkých pobočkách sme prepracovali fond a novozakúpené knihy sme dodávali už spracované spolu aj s katalógmi. V tom čase bolo v knižnici šesť odborných pracovníkov. V roku 1978 stratila knižnica právnu subjektivitu a bola začlenená do Okresnej knižnice v Poprade, ktorá bola metodickým centrom pre knižnice Popradského okresu. V tom období všetky knižnice v jej pôsobnosti zaznamenali veľký rozmach, skvalitnil sa knižničný fond aj služby, pracovníci si doplnili knihovnícke vzdelanie. Naša knižnica vtedy ročne zakúpila priemerne 4 000 kníh za 100 000 korún a v roku 1989, keď sa zrušil strediskový systém a všetky pobočky prešli pod obecné úrady (okrem školských pobočiek), dosahovala knižnica ročne 5 000 čitateľov, 100 000 výpožičiek a mala vyše 80 000 zväzkov.

Roku 1993 sa v knižnici zakúpil prvý počítač, čím sme nastúpili na cestu automatizácie knižničných činností. V knižničnom programe Libris sme spracovali celý fond, postupne aj vďaka projektom pribudli ďalšie počítače a v roku 1997 sme už začali čitateľom poskytovať automatizované služby. V súčasnosti je knižnica súčasťou Mestského kultúrneho strediska, má dve pobočky v základných školách (na začiatku roka bola zrušená jedna pobočka, ktorá fungovala v základnej škole 25 rokov, lebo sa musela uvoľniť miestnosť súkromnej hudobnej školy). Plní funkciu mestskej knižnice, ale vyše 30 % jej používateľov je zo širšieho obvodu okresného mesta Kežmarok. S tým dosť značne súvisia problémy s financovaním knižnice. Predstavitelia mesta tento rok po dohode s VÚC Prešov vyriešili mzdy troch odborných pracovníkov cez Podtatranskú knižnicu v Poprade. Nie je to šťastné riešenie pre žiadnu zo zainteresovaných strán, ale aspoň v knižnici zostalo pracovať päť odborných pracovníkov.

Knižnica je otvorená týždenne 40 hodín. V roku 2004 sme mali 4 007 registrovaných používateľov, čo je 23,3 % z počtu obyvateľov, skoro 100 000 výpožičiek a po delimitácii knižného fondu do pobočiek máme vyše 50 000 zväzkov kníh. K dispozícii máme osem počítačov, z toho dva pre používateľov na online katalóg a jeden na internetové služby. Vďaka projektu *Verejný internet do knižníc* by malo pribudnúť ďalších 8 internetových staníc.

V oblasti kultúrno-výchovnej činnosti každoročne pripravujeme okolo 100 podujatí pre všetky vekové skupiny: pre materské školy exkurzie spojené s čítaním rozprávok, pre predškolákov hodiny informatickej výchovy, ktoré pripravujeme aj pre všetkých prvákov štyroch základných škôl a piatich stredných škôl v meste. Už tradične v septembri a v marci pre druhákov základných škôl pripravujeme slávnostné zápisy do knižnice, besedy o mimočítankovej literatúre a literárne hodiny podľa požiadaviek učiteľov, výstavy jubilujúcich spisovateľov, súťaže a besedy so spisovateľmi. Na besedách s čitateľmi sa počas existencie knižnice vystriedalo množstvo významných spisovateľov – Vojtech Mihálik, Tomáš Janovic, Jozef Repko, Drahoš Machala, Ľuboš Jurík, Peter Štrelinger, Libuša Mináčová, Štefan Moravčík, Miloš Krno, Viera Švenková, Andrej Chudoba, Rudolf Dobiáš, Tomáš Winkler, Vojtech Kondrát, Jozef Pavlovič, Ján Štiavnický, Pavla Kováčová, Milan Lajčiak, František Nepil, Pavol Hudák, Anton

Marec, Nora Baráthová, Viktor Majerík, Anton Rákay, Jozef Leikert, Igor Hochel, Ireny Baláž, Ján Majerník, Ján Zambor, Ján Buzássy, Jozef Mihalkovič, Ján Gavura, Jaroslav Švorc, Gabriela Futová, Michal Viewegh, Ivan Lehotský, Daniel Hevier, Gustáv Murín, Jozef Nálepka, Dušan Mitana. Viacerí spisovatelia, hlavne regionálni, chodia na besedy pravidelne každý rok. Podieľame sa na príprave Literárneho Kežmarku, súťaže pre základné a stredné školy, ktorá tohto roku oslávila 40 rokov trvania.

Fond knižnice sme cielavedome budovali aj podľa požiadaviek našich používateľov, takže tu nachádzajú knihy, ktoré potrebujú k štúdiu. Pokiaľ sa knižný titul v našom fonde nenachádza, prostredníctvom MVS im dokážeme zabezpečiť väčšinu požadovaných titulov vďaka ochotným kolegyniam zo štátnych vedeckých knižníc v Košiciach, Prešove, Banskej Bystrici, SNK v Martine, UK v Bratislave a mnohých iných, ktorým by sme chceli touto cestou veľmi pekne poďakovať za ochotu, s akou nám vychádzajú v ústrety.

Naším veľkým problémom je nedostatok priestoru, regály máme na každom voľnom kúsku a mnoho kníh cez letné obdobie nemáme kde uložiť. Ako všetky knižnice, aj my zápasíme s finančnými problémami, nemáme možnosť priebežne nakupovať nové knihy, po ktorých je dopyt zo strany čitateľov. Knižný fond sa snažíme dopĺňať aj vďaka úspešným projektom, hľadáme sponzorov a iné možnosti získavania finančných zdrojov. Napriek problémom sa snažíme zostať knižnicou, ktorá poskytuje kvalitné služby.

Naším veľkým želaním je získať väčšie priestory, mať samostatnú študovňu s väčším počtom študijných miest a samostatnú internetovú miestnosť, čím by sme sa mohli zaradiť medzi moderné knižnice dôstojnej informačnej spoločnosti. Chceme veriť, že sa nám tieto želania raz splnia...

Mestská knižnica Samuela Reussa v Revúcej

Soňa Samková, vedúca knižnice

Tradície verejnej kultúry a knihovníctva v historickom regióne Gemera siahajú hlboko do minulosti. Už v období osvietenectva sa tu prejavili snahy zakladať kultúrne a vedecké spoločnosti.

Dejiny knižnice v Revúcej sa začali písať v roku 1952, keď sa uznesením rady bývalého ONV vytvorila okresná ľudová knižnica. Z počiatočných 2 330 zväzkov kníh, ktoré mala pri svojom vzniku, evidujeme dnes 27 000 knižničných jednotiek.

V roku 1984 prebiehala integrácia kultúrnych zariadení a od 1. januára 1985 je knižnica súčasťou Mestského kultúrneho strediska v Revúcej. Pri príležitosti 170. výročia založenia prvej slovenskej knižnice v Revúcej roku 1992 bola premenovaná na Mestskú knižnicu Samuela Reussa. Keďže je knižnica súčasťou MsKS, je dotovaná z finančných prostriedkov mestského rozpočtu (platy zamestnancov, nákup literatúry...) a v roku 2004 mesto vyčlenilo na nákup novej literatúry 120 000,- Sk, za ktoré sme zakúpili 630 zväzkov kníh. V roku 2004 využilo služby našej knižnice 1 699 používateľov, z toho 420 do 15 rokov.

Služby poskytujeme individuálnym a kolektívnym používateľom. Sú to:

- absenčné a prezenčné výpožičky kníh a časopisov,
- rezervovanie kníh a prolongácia výpožičiek,
- poskytovanie informácií (faktografické, odborné) o fondoch knižnice na základe primárnych a sekundárnych prameňov,
- medziknižničná výpožičná služba,
- organizovanie kultúrno-spoločenských podujatí.

Vo svojej práci kladieme dôraz na kultúrno-vzdelávaciu činnosť. Ročne pripravíme priemerne 90 podujatí. Pre deti materských škôl sú to rozprávkové dopoludnia, divadielka, predškolská infromatická príprava. Víťajú ich maskoti detského oddelenia „Knihuľko“ a „Betka“. Pre žiakov 1. a 2. stupňa ZŠ organizujeme literárne hodiny o knihách a spisovateľoch, environmentálnu výchovu, estetickú výchovu a hodiny infromatickej výchovy. Študentov stredných škôl sa snažíme zaujať hodinami bibliograficko-infromatickej výchovy, besedami s odbornými lektormi na špecializované témy, napríklad o drogách, besedy s gynekologičkou, psychologičkou. Organizujeme pre nich rôzne súťaže a kvízy. Pre dospelých čitateľov pripravujeme besedy so spisovateľmi (MUDr. Anton Rákay, Peter Glocko).

K propagácii knižničných služieb a knižničných fondov patrí aj individuálna práca s čitateľom, rozhovory. Denne poskytujeme záujemcom informácie o knižničnom fonde, o novinkách. Inštalujeme výstavy kníh, raz ročne uskutočňujeme burzu vyradených kníh. V mestských novinách „Revúcke listy“ oboznamujeme obyvateľov s novinkami, ktoré pribudli do knižnice, i s podujatiami, ktoré organizujeme. Každoročne v marci

vyhodnocujeme čitateľov, ktorí si z knižnice vypožičali najviac kníh, a odmeňujeme ich vecnými cenami.

V súčasnosti je čoraz väčšmi žiadaná a využívaná medziknižničná výpožičná služba najmä z radov študentov vysokých škôl a tých čitateľov, ktorí potrebujú pre svoju odbornosť ďalšie profesijné vzdelávanie. Ročne si takto vypožičajú okolo 150 zväzkov kníh.

V roku 1998 knižnica získala počítač, na ktorom spracovala už existujúci knižničný fond v systéme LIBRIS. V súčasnosti slúži na akvizíciu a katalogizáciu, využíva sa na pravidelnú archiváciu dát a je pripojený na internet. V roku 2000 bol zakúpený ďalší počítač, ktorý využívame na automatizovaný systém výpožičiek pomocou čiarového kódu.

Vzhľadom na nevyhovujúce priestory knižnice naši používatelia nemôžu využívať počítač ani internet. Pracovníčky knižnice i jej používatelia však veria, že raz sa to možno zmení...

INFORMÁCIE

O čom rokovala správna rada SAK

Správna rada SAK sa 9. novembra 2005 stretla v Univerzitnej knižnici v Bratislave na svojom treťom tohtoročnom zasadaní. Zasadanie sa konalo v predvečer seminára verejných knižníc. Po kontrole uznesení sa správna rada venovala najmä organizačnému zabezpečeniu seminára, súčasne sa diskutovalo o najvážnejších problémoch verejných knižníc, hľadali sa možné spôsoby ich riešenia. Správna rada zhodnotila aj stav prípravy stánku SAK na Bibliotéke, zaoberala sa technickými problémami, zabezpečením služieb, sprievodným programom atď.

Vzhľadom na blížiaci sa koniec roka správna rada prerokovala rámcový návrh plánu práce na rok 2006, dohodla sa na ťažiskových podujatiach:

- 7. ročník Týždňa slovenských knižníc (27. 3. – 2. 4. 2006),
- konferencia zameraná na zhodnotenie úloh zo Stratégie slovenského knihovníctva do roku 2006 a Programu elektronizácie knižníc SR,
- prezentácia doterajších výsledkov projektu KĽS3G,
- Elektronické informačné zdroje v knižniciach – medzinárodný seminár,
- Knižnice v znalostnej spoločnosti – kolokvium knižnično-informačných pracovníkov V4+,
- Dni detskej knihy,
- Seminár akademických knižníc SR.

Pre členské knižnice bude určité zaujímavé rozhodnutie správnej rady SAK, ktorá odsúhlasila a vyhlásila program „Partnerstvo“ (pozri s. 66).

-dr-

SAK na Bibliotéke 2005

Všetci priaznivci knihy sa v novembri opäť stretli vo Výstavnom a kongresovom centre Incheba na 13. ročníku medzinárodného knižného veľtrhu Bibliotéka 2005, ktorý sa uskutočnil v dňoch 10. – 13. novembra 2005 spolu s 10. výstavou vzdelávania a didaktickej techniky Pedagogika a 4. medzinárodnou výstavou výtvarného umenia ART. Na slávnostnom otvorení sa zúčastnil minister kultúry F. Tóth, štátny tajomník MŠ SR L. Szigeti, prezident Združenia vydavateľov a knihkupcov Slovenska A. Aust a za generálneho riaditeľa Incheby jeho námestník J. Kaliský. Vo svojich vystúpeniach ocenili možnosť stretávania sa ľudí, ktorých úzko spájajú rôzne etapy zrodu a využitia knihy – v Inchebe, ktorá sa nedala zastrašiť súčasnými problémami knižnej kultúry na Slovensku, ani rečami neprajníkov, že knihy sa stávajú prežitkom.

Na ploche 5 300 m² mali možnosť návštevníci vidieť ponuku 129 vystavovateľov zo Slovenska, Čiech, Poľska, Švajčiarska, Belgicka, Španielska a Informačnej kancelárie Európskeho parlamentu. Medzi vystavovateľmi si už po trinásty raz našla svoje miesto aj Slovenská asociácia knižníc.

Tohto roku sa veľtrhu v stánku SAK zúčastnilo 28 členských knižníc (z toho 7 vedeckých, 1 akademická a 17 verejných knižníc). Spolu knižnice vystavili 13 periodik, 4 CD a 69 titulov rôznych bibliografií, literárnych zborníkov, kalendárov osobností, rôznych materiálov z podujatí, zoznamov periodik, sprievodcov po knižniciach a službách. Prvýkrát obohatila stánok SAK svojimi hodnotnými knihami Slovenská národná knižnica, ktoré zaujali takmer každého návštevníka. Celkove však v expozícii prevažovali brožúry s malým počtom strán. Okrem toho poskytla asi polovica knižníc aj propagačné materiály, rozmanité bibliografické letáky a inšpirujúce záložky, hoci v porovnaní s predošlým rokom ich bolo menej. Asociácia prispela do expozície novým Adresárom SAK, Bulletinom SAK, informačnými letákmi o SAK v troch jazykových mutáciách, aj propagačnými kalendárkami s logom asociácie a ceruzkami. Úspech zaznamenali – ako vždy – adresáre: SAK, ademických knižníc a Adresár knižníc a informačných inštitúcií SR z UKB, ktorý bol len výstavným exponátom.

Stánok spestrili fotografie z troch vedeckých knižníc (ŠVK Košice, CVTI SR a UKB). Služby v stánku zabezpečila zväčša UKB, ďalej SPK, UK FIF UK, SILK a z verejných knižníc pomohla Knižnica Ružinov.

Sprievodné programy sa tohto roku uskutočňovali na dvoch miestach – klasický veľký priestor v hale A1 a Literárna kaviareň v hale D v spolupráci v kníhkupectvom Artfórum v celkovej dĺžke vyše 55 hodín. SAK sa zapojil do sprievodných programov Bibliotéky a vytvoril „blok knižníc“ v jednom dni s tromi podujatiami. *Prvým* bolo podujatie venované celoslovenskej čitateľskej súťaži *Čítame s Osmijankom, pridáš sa aj ty?* – Nadácia Osmijanko a MsK Piešťany. *Druhým* bola beseda žiakov ZŠ so spisovateľom J. Balcom, E. Ryšavou a ilustrátormi I. Piačkom a P. Cpinom, ktorú pripravila Malokarpatská knižnica pod názvom *Autori Malokarpatského regiónu*. Deti si mohli pozrieť knižky a mali špeciálne pripravený leták, ktorý informoval stručne o živote a diele spisovateľov a umelcov. Zvedavé otázky detí (čo by ste robili, keby ste neboli spisovateľom..., kedy píšete, ako vymýšľate príbehy..., názov knihy je prvý alebo posledný..., vždy ste chceli kresliť..., čo urobíte, ak sa spisovateľovi nepáči, čo nakreslíte?) nemali konca-kraja a besedujúcich dobre „poobracali“.

Beseda žiakov s autormi Malokarpatského regiónu

Na svoje si prišli aj malí lovci autogramov. *Tretie* podujatie pripravila trenčianska Verejná knižnica M. Rešetku, ktorá predstavila *Literárne kluby Trenčianskeho kraja*. Na podujatí prezentovali tvorbu štyroch členov klubov: Literárneho klubu pri MsK L. V. Riznera v Novom Meste n. Váhom, Klubu autorov Považie pri Považskej knižnici v Považskej Bystrici, Literárneho klubu Omega pri Verejnej knižnici M. Rešetku v Trenčíne a Literárneho klubu Poet pri Hornonitrianskej knižnici v Prievidzi. Súčasťou dvoj-

hodinového programu klubov bola výstavka prác jednotlivých klubov. Poéziu striedali ukážky z poviedkovej tvorby, nechýbala ani pieseň v podaní autorky textu. Každý klub bol iný a práve táto pestrosť dokázala upútať účastníkov podujatia tak, že ešte na konci pri vystúpení mladých Prievidžanov sa ozývali hlasy: „Ešte niečo nájdí!“

Trinásty ročník Bibliotéky sa skončil, život v knižnom mestečku utíchol. Knižnice mohli využiť výrazné zľavy najmä na odbornú literatúru, ktoré boli zaujímavé, stretnutia so spisovateľmi, výtvarníkmi, vydavateľmi, knihkupcami i kolegami z knižníc. Mohli nadviazať cenné kontakty a inšpirovať sa nápadmi z rôznych knižníc po obsahovej i grafickej stránke. Záležalo len od nich, ako ponúknutú možnosť využili. Zároveň sa mohli presvedčiť, že Bibliotéka je miesto, kam patria.

PhDr. Ľudmila Čelková

Medzinárodný deň školských knižníc na ŠKIŠ v Bratislave ✓

Pri príležitosti Medzinárodného dňa školských knižníc, ktorý sa konal 24. októbra 2005, Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave vyhlásila súťaž o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice na tému Objavovanie dobrodružstva a osobne ju zašlala minister školstva Slovenskej republiky Martin Fronc. Cieľom súťaže bolo, aby školská knižnica zorganizovala podujatie k Medzinárodnému dňu školských knižníc a stručný opis tohto podujatia poslala poštou najneskôr do 5. novembra 2005 organizátorovi tejto súťaže. Podrobne o podmienkach a vyhodnotení súťaže nájdete na portáli InfoLIB (www.infolib.sk) v rubrike Aktuality zo dňa 29. novembra 2005.

My vám teraz ponúkame reportáž z jednej zaujímavej akcie konanej v rámci tejto súťaže.

Je 24. októbra 2005, niečo pred ôsmou hodinou ráno a každému, kto prejde bránou našej školy musí byť hneď jasné, že dnešok bude niečím výnimočný... Oslavujeme Medzinárodný deň školských knižníc, ktorý sme sa rozhodli prežiť zaujímavo a netrčične...

Vstupná hala sa zmenila na veľkú burzu kníh. Plné stoly a regály vystavených kníh vradených zo školskej knižnice pripomínajú výpredaj v knihkupectve. Kniha za korunu spôsobuje davové nadšenie a boj o každý zaujímavý titul. Študenti sa predbiehajú v tom, kto si prvý kúpi povinné čítanie alebo román obľúbeného autora. Učitelia musia posilniť pedagogický dozor a pomôcť pani knihovníčke... veď sa o tie knihy pobijú!!! Zrazu zvoní a treba ísť do tried! Niektorí nedočkavci si neváhajú knihy rezervovať zo strachu, že im vyhladené tituly hneď po zvonení vypredajú. Burza ešte iba začala a už má nečakaný úspech. Nás len teší, že naši študenti ešte nie sú odvyknutí čítať...

Tento deň všetkých presvedčí, že nielen radi čítajú, ale sú odhodlaní vzdelávať sa aj nad rámec predpísaných učebných osnov. Predvedú nám to za dverami našej multimediálnej učebne, kde sa dnes sústreďí všetko ďalšie dianie. Vstúpme a nahliadnime!

Študenti v oblekoch s menovkami, zástupcovia školy z radov vedenia a pedagogického zboru, čestný hosť, odborníci z praxe, ktorí prijali pozvanie a zvedavé publikum. Všetci sú pripravení otvoriť 1. ročník študentskej konferencie ŠKIŠ pod názvom INFOŠKIŠ 2005.

Ústrednou témou konferencie sú knižnice v elektronickom svete. Moderátor z radov študentov všetkých víta a prezrádza, že týmto podujatím sa zapojíme do súťaže o najlepšiu akciu školskej knižnice vyhlásenú pri príležitosti Medzinárodného dňa školských knižnic Slovenskou pedagogickou knižnicou v Bratislave. Devätnásť prednášajúcich študentov je pripravených prezentovať svoje vedomosti a výsledky samostatného informačného prieskumu na rôzne odborné témy súvisiace s informatizáciou a elektronizáciou knižníc doma i vo svete. K jednotlivým prednáškam majú pripravené powerpointové prezentácie, ktoré premietajú na stenu cez spätný projektor. Ešte netušia, že v závere podujatia bude vyhodnotená tá najlepšia a prví traja výhercovia získajú hodnotné knižné ceny. Pre tých, ktorí sa chcú vopred oboznámiť s obsahom prednášok, je k dispozícii konferenčný materiál s anotáciami jednotlivých príspevkov.

Prednáška strieda prednášku a my sa dozvedáme veľa zaujímavého o informatizácii knižníc, o trendoch zakladania konzorcií, v ktorých je budúcnosť ďalšieho rozvoja knižníc, o knižničných portáloch na internete, slovenskom knižničnom portáli InfoLib, digitálnych knižniciach, či digitalizácii historických knižničných fondov. Študenti prednášajú o efektívnom vybavení knižnice výpočtovou technikou, sprehľadňujú automatizované knižnično-

informačné systémy na našom trhu, približujú využitie informačných technológií v knižnično-informačných službách a elektronické informačné služby, oboznamujú nás s novými prístupmi v poskytovaní virtuálnych referenčných služieb, či s e-dokumentmi pre znevýhodnených používateľov. Veľmi zaujímavá je téma autorských práv v súvislosti so sprístupňovaním e-dokumentov, alebo marketing a public relations knižnično-informačných služieb. Nezabudli ani na školské knižnice, ich poslanie, informatizáciu a aktuálne problémy. Všetkých zaujme prednáška o grantovom systéme na podporu rozvoja knižničnej činnosti a fundraisingu – jednej z foriem sponzoringu v knižniciach. Študenti prezentujú svoje odborné poznatky, výsledky vlastnej práce a samoštúdia. Napätie postupne opadáva. Tréma aktérov je dôkazom toho, ako im na výsledku záleží. Publikum pozorne počúva a čaká na diskusiu. Po každom prednáškovom bloku je možné sa občerstviť – obložené misky a koláčiky, čaj, káva a nealko padnú dobre všetkým hosťom i prednášajúcim, hlavne tým, ktorí to už majú za sebou. Redaktorka školského časopisu Genesis, ktorá pripravuje reportáž z podujatia, sponďá jednotlivých účastníkov:

Maťo, práve pred chvíľou si doprednášal, ako sa cítiš?

Martin: Mám sucho v ústach, hneď som sa musel ísť občerstviť. Trošku som koktal, lebo som mal asi najviac strán, musel som aj niečo čítať, nestihol som sa to všetko naučiť. Ale bolo to lepšie, ako som si predstavoval. Och!

Čo znamená ten povzdych???

Martin: Asi obdiv z tohto všetkého, aj z oblečenia, v ktorom sa cítim ako bacil v lekární (smiech).

Tréma ešte stále pracuje?

Martin: Áno pracuje!

O chvíľu si pôjdeme vypočuť ďalšie prednášky, ale ešte jedna otázka – myslíš, že máme na to vyhrať súťaž, do ktorej sme sa zapojili?

Martin: Myslím si, že áno... Snažili sme sa, na prípravu podujatia bol krátky čas, ale teoreticky by sme vyhrať mohli...

Timo, ty si konferenciér, moderuješ INFOŠKIS, aké sú tvoje dojmy?

Timo: Moje dojmy? Vidím, že študenti sa na to pripravili veľmi dobre, prednášky sú fajn, prezentácie na výbornú. Musím dodať, že tomu rozumejú. Mám dobré pocity, dobré dojmy.

Mnohí z nás si všimli, že si odišiel z konferencie, lebo ti prišlo zle... Čo sa stalo?

Timo: Necítil som sa veľmi dobre, tak som si radšej odbehol. Nakoniec to nebolo až také zlé, ako som si myslel.

Žeby nervozita?

Timo: Najprv to tak bolo – na úvod, ale potom to zo mňa opadlo.

Denisa, tvoj príspevok bol zaujímavý, lenže vzhľadom na to, že na chvíľu vypadol internet, sme si nemohli pozrieť niektoré tvoje stránky...

Denisa: Museli sme s tým počítať, vždy sa musí rátať s možným zlyhaním techniky. Internet padol na celej škole... Dohodli sme sa, že len čo nabehne, odprezentujem ich znova.

Máme šancu vyhrať tých 20 000?

Denisa: Máme!!!

Timo: Podľa mňa my jediní to máme šancu vyhrať. Nikto iný neprichádza do úvahy!!! (smiech)

Do tohto projektu sa však prihlásili aj iné školy...

Timo: Áno, ale nemajú šancu! (veľký smiech)

Denisa: Robili sme to predsa s vedomím, že chceme vyhrať!

Myslíte si, že odborná verejnosť rátať s tým, že knihovnická škola sa niečím podobným do súťaže zapojí?

Timo: Určite áno, bola by hanba, keby sme sa neprihlásili...

Denisa: Už len tá samotná myšlienka je víťazná!

Ďakujem vám veľmi pekne a súhlasím, víťazné sú všetky prednášky a prednášajúci, nebolo ľahké zvládnuť všetko za tri týždne tak, ako sa to podarilo...

Svoje dojmy redaktorke prezrádzajú aj hostia konferencie – PhDr. Judita Kopáčiková a PhDr. Danka Bírová. Obom sa podujatie páči a my všetci si veľmi vážime, že prijali naše pozvanie...

Pani Kopáčiková, ako sa vám páči naša študentská konferencia?

J. Kopáčiková: Ja som bola v prvom rade veľmi zvedavá na to, ako sa vám to podarí zorganizovať, a som prekvapená veľmi príjemne. Posledné, z čoho by som upodozrievala žiakov strednej knihovnickej školy, je záujem o túto problematiku. Mňa ste presvedčili o tom, že máte seriózny záujem... Keby som to mala zhrnúť, moje dojmy sú veľmi pozitívne a teším sa, že ste zorganizovali takéto niečo. Dúfam, že budete úspešní aj v súťaži, ktorá bola vyhlásená ku Medzinárodnému dňu školských knižníc. Držím vám palce!

Čestným hosťom konferencie je Mgr. Milan Regec, ktorý oceňuje prínos podobných podujatí:

Čo si myslíte o podujatiach tohto typu a našej študentskej konferencii?

M. Regec: Myslím si, že to bol skvelý nápad, niečo podobné na našich školách zatiaľ chýba... Keby sa aspoň 30 percent výučby realizovalo podobným spôsobom, boli by sme úrovňou odborného vzdelávania niekde inde...

PhDr. D. Bírová zverejní na portáli InfoLib svoje dojmy z *INFOŠKIŠ*, kde ocení dobrú organizáciu a atmosféru skutočnej konferencie v malom so všetkým, čo k nej patrí...

Na záver prichádza zlatý klínc program – prednáška čestného hosťa – Mgr. Milana Regeca – doktoranda Katedry knižničnej a informačnej vedy FIF UK v Bratislave. Motivuje študentov k e-vzdelávaniu a prezentuje jeho aktuálne formy vo svete i na Slovensku. Informuje o využití digitálnych knižníc pri e-vzdelávaní a podelí sa s nami o svoje dojmy z medzinárodnej študentskej konferencie v Abu Dhabí v Spojených Arabských Emirátoch, na ktorej sa zúčastnil... Priblíži atmosféru študentskej konferencie s najvyšším rozpočtom, zaujímavé powerpointové prezentácie o e-vzdelávaní a dokument o jednom z podobných projektov v USA. Pre potreby výučby nám prepožičia svojou posterovú prezentáciu o využití digitálnych knižníc v akademickom e-vzdelávaní, ktorou na spomínanom podujatí úspešne reprezentovalo Slovensko a vyhral 1. miesto. Študentov sa mu darí zaujať i napriek tomu, že je to posledná prednáška a všetci sú určite unavení... Milan ich doslova zobúdzá a pútavou formou naučí veľa nového...

Záverčné slovo patrí moderátorovi, ktorý tak ako my dúfa, že na budúci rok sa všetci stretneme znova a budeme svedkami druhého ročníka *INFOŠKIŠ 2006*.

Na záver stačí povedať, že podujatie splnilo svoj účel. Prvý ročník študentskej konferencie *INFOŠKIŠ 2005* bol pre študentov Školy knižníckych a informačných štúdií v Bratislave jedinečnou príležitosťou zažiť atmosféru súčasnej konferencie. Cieľom podujatia bolo spôsobom hry a dobrodružstva získať odborné poznatky o fungovaní knižníc v elektronickom svete a prezentovať ich formou multimediálnej prednášky pred školskou a odbornou verejnosťou. V našom záujme bolo skvalitniť odbornú výučbu účinným spôsobom školy hrou, ktorá je jednou z najpríťažlivejších metód výchovy a vzdelávania mládeže. Takto strávený Medzinárodný deň školských knižníc bol pre nás nielen poučením, ale i zábavou...

Mgr. Marta Fórišová, PhD., ŠKIŠ, Bratislava

Dni európskeho kultúrneho dedičstva v Prešove ✓ a Štátna vedecká knižnica

Mestu Prešov sa tohto roku ušla česť uskutočniť celoslovenské otvorenie *Dní európskeho kultúrneho dedičstva* (DEKD) v dňoch 9. – 11. septembra. V duchu motto „Dedičstvo iných je dedičstvom všetkých“ mohol Prešov v troch otváracích dňoch ukázať širokej verejnosti všetky svoje skvosty hnutelného i nehnuteľného kultúrneho dedičstva.

Pre tých, ktorí sa nemali možnosť stretnúť s týmto podujatím alebo vedia o ňom len málo, na vysvetlenie dodám, že Slovensko sa už 14 rokov zapája do realizácie tohto celoeurópskeho podujatia, ktoré v roku 1991 oficiálne ustanovila Rada Európy s podporou Európskej únie. Od roku 1999 sa DEKD uskutočňujú ako spoločná iniciatíva Rady Európy a Európskej únie a tohtoročné celoeurópske otvorenie sa uskutočnilo u našich západných susedov v Prahe a Chrudimí 2. a 3. septembra.

Môžem povedať, že mesto a väčšina kultúrnych, pamiatkových a cirkevných inštitúcií pôsobiacich na jeho území sa zodpovedne pripravovali na slávnostný ceremoniál. Od mája, keď sa ich zástupcovia prvýkrát stretli na pôde prešovského magistrátu, stretli sa ešte niekoľkokrát, aby stále vylepšovali svoje návrhy a námety do programu otvorenia. Počas troch otváracích dní ponúkli domácim aj mimoprešovským návštevníkom možnosť vidieť množstvo pamiatok, zúčastniť sa viacerých kultúrnych podujatí, ekumenickej bohoslužby atď.

Slávnostnému otvoreniu predchádzali dve zaujímavé podujatia: 5. septembra, v Európsky deň židovskej kultúry, koncert sláčikového tria *Gideon String Trio* a skupiny *Pressburger Klezmer Band* v Židovskej synagóge, ktorý mal nezvyčajnú návštevnosť a úspech, a v dňoch 8. – 9. septembra seminár „*Oplatí sa hľadať*“ s podtitulom *Čo všetko je ešte ukryté...* Seminár organizoval Krajský pamiatkový úrad v Prešove a bolo prirodzené, že najväčší priestor na ňom mali pracovníci pamiatkových úradov, popri nich však vystúpili aj dvaja zástupcovia Štátnej vedeckej knižnice v Prešove: Mgr. Marcela Domeňová s príspevkom a prezentáciou *Historické tlače prešovskej proveniencie v knižniciach mesta Prešov*, čiže aj v cirkevných historických fondoch, kde stručne predstavila jazykové hľadisko, o čom tlače hovorili, ktorý tlačiar ich vydal a pod. Obsahom príspevku PhDr. Jozefa Šelepca *Významné literárne osobnosti židovského pôvodu v Prešove 19. storočia* boli osobnosti, ktoré žili a tvorili na území mesta.

Výstava *Historické tlače vo fondoch ŠVK v Prešove*

ne dedičstvo *Pamiatky a múzeá* v šiestich kategóriách a po ňom sa účastníci presunuli do priestorov Šarišskej galérie na vernisáž výstavy *Historické tlače vo fondoch ŠVK v Prešove* a finisáž výstavy Šarišskej galérie *Oplatí sa vidieť*. Šarišská galéria v Prešove v predĺženom termíne (výstava bola inštalovaná celé leto a počas DEKD sa počítalo s jej ukončením) ponúka verejnosti možnosť zoznámiť sa so špičkovými ukážkami kultúrneho dedičstva nášho regiónu, ktoré predstavuje kolekcia umenia z 15. až začiatku 20. storočia. Reprezentatívny výber vyše 100 maliarskych a sochárskych diel potvrdil kvalitu a umeleckú hodnotu bohatého zbierkového fondu Šarišskej galérie.

Záver prvého dňa patril nádhерnej historickej budove Divadla Jonáša Záborského, kde sa udiala významná udalosť: slávnostné odhalenie plakety Cena Európskej únie za kultúrne dedičstvo *Europa Nostra 2004* za rekonštrukciu a obnovu pamiatky – historickej

budovy divadla. Slávnostný akt vykonal Jaroslav Kilián, ktorý dlhé roky pôsobil v porote, dnes je členom rady predstavenstva tejto paneurópskej federácie dedičstva, fungujúcej ako mimovládne združenie. Túto cenu dostalo divadlo ako druhá pamiatka v meste, čo svedčí o tom, že tu žijú ľudia, ktorým pamiatky skutočne ležia na srdci.

Počas víkendových dní boli kultúrne a zbierkové inštitúcie otvorené zdarma, aby priblížili svoje zbierky čo najväčšiemu počtu návštevníkov. Za všetky spomeniem technickú pamiatku *Solivar pri Prešove*, národnú kultúrnu pamiatku – unikátny komplex technických objektov na čerpanie a varenie soli zo soľanky, pochádzajúci zo 17. storočia. Do trojdňového otváracieho ceremoniatu sa tak zapojilo aj Slovenské technické múzeum v Košiciach, ktoré Solivar spravuje, vernisážou výstavy o živote a diele zakladateľa technického múzea a priekopníka technického múzejníctva na Slovensku Dr. Štefana Butkoviča v priestoroch varne František (v sobotu 10. septembra). K zdarnému priebehu DEKD prispeli svojimi sprievodnými podujatiami aj Šarišské osvetové stredisko, Hvezdáreň a planetárium a Krajské múzeum. Nečakaný úspech však zaznamenalo sprevádzanie po mestskej pamiatkovej rezervácii s odborným výkladom pod patronátom prešovských pamiatkarov. Takisto mali Prešovčania možnosť navštíviť ktorýkoľvek z cirkevných chrámov, ktorých je v Prešove naozaj veľa, keďže tu žijú ľudia viacerých náboženských konfesií.

Štátna vedecká knižnica v Prešove (ŠVK) si považovala za povinnosť, ale aj za česť, že sa mohla pridať k ostatným zbierkovým a pamiatkovým inštitúciám a ukázať kultúrne dedičstvo, ktoré nie je verejnosti bežne prístupné. Historické tlače priťahujú pozornosť vedcov, zberateľov i širokú verejnosť pre svoju vzácnosť a starobylosť. Bežnému čitateľovi sú nedostupné nielen pre ich historickú hodnotu, ale často aj z jazykového hľadiska.

ŠVK má vo svojich fondoch približne 20 000 starých a vzácných tlačí. Už v roku 2004 sa rozhodla zúčastniť Dní európskeho kultúrneho dedičstva vernisážou výstavy „Magické čaro starých tlačí – unikáty historického fondu ŠVK“ v priestoroch knižnice a sprístupniť tak časť kultúrneho dedičstva. Bolo teda samozrejmosťou, že ŠVK sa aj tohto roku zapojila do príprav DEKD, zvlášť keď ich centrom sa stal Prešov.

Na toto podujatie sa knižnica pripravovala celý rok. Spracovala 2 knižné katalógy historických tlačí *Trnavské tlače vo fondoch Štátnej vedeckej knižnice v Prešove* (Mgr. Marcela Domenová) a *Tlače 17. storočia vo fondoch Štátnej vedeckej knižnice v Prešove* (PhDr. Jozef Šelepec) a inštalovala výstavu historických fondov ako sprievodné podujatie k ich prezentácii. Obsahom výstavy boli tlače obsiahnuté v knižných katalógoch fyzicky, na fotografiách a fotokópiách. Popri nich bola možnosť vidieť reštaurátorské práce, tlačiarenské náčinie, pergamen a ručne robený papier, ďalej ukážky typografických ozdôb, knižných ilustrácií (drevorezov a medirytov zo 17.– 20. storočia) odzrkadľujúcich vtedajší každodenný život, politiku, náboženské čítanie či samotnú hodnotu knihy a vývoj knižnej kultúry.

Vzhľadom na to, že ŠVK nemá vhodné reprezentatívne priestory, využila ponuku Šarišskej galérie a výstavu uskutočnila v jej výstavných priestoroch. Vernisáž výstavy *Historické tlače vo fondoch ŠVK v Prešove* bola jednou z nosných podujatí 1. otváracieho dňa. Trvanie výstavy bolo pôvodne plánované do 9. októbra 2005, ale na základe záujmu návštevníkov sa vedenie Šarišskej galérie rozhodlo predĺžiť výstavu o mesiac (do 9. novembra), s čím ŠVK ochotne súhlasila. K tomu sa po dohode s odborníkmi na historické tlače

pridali besedy na tému *Historické tlačie vo fondoch ŠVK*, ktorých sa naši kolegovia veľmi radi zúčastňovali. Môžeme povedať, že Prešovčania prejavili ozajstný záujem o minulosť, o dedičstvo, ktoré je skutočne dedičstvom nás všetkých.

Druhým podujatím, ktoré ŠVK realizovala v rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva, je výstava plagátov Rady Európy pod názvom *Umenie Európy*. Výstava prostredníctvom jednotlivých plagátov a popisov k nim predstavuje 50-ročnú históriu výstav výtvarného umenia, ktoré Rada Európy realizovala od roku 1954 v mestách celej Európy. Výstavy počas svojej histórie nadobudli taký význam, že otváracích ceremoniálov sa v posledných rokoch zúčastňovali aj hlavy štátov, ktoré výstavu organizovali.

Výstavy sa od samotného počiatku koncipovali v záujme zviditeľnenia nádhery umeleckého dedičstva Európy. Sériu plagátov vznikla pri príležitosti 50. výročia otvorenia Európskeho kultúrneho dohovoru, ktorý Rada Európy otvorila všetkým európskym štátom. Dohovorom si priala podeliť sa s ich skúsenosťami a pracovať spoločne na plnení zásadných vzdelávacích a kultúrnych úloh, aby sa Európa stala skutočným kultúrnym priestorom bez ohľadu na politický režim v jednotlivých štátoch.

Výstava plagátov sa so súhlasom Informačnej kancelárie Rady Európy v Bratislave po oficiálnom ukončení DEKD stala stálou výstavou v priestoroch oddelenia knižnično-informačných služieb ŠVK, kde bude pripomínať prehliadku kultúrneho dedičstva Európy.

Mgr. Valéria Závadská

Generálna konferencia IFLA 2005

V tomto roku sa 14. – 18. augusta 2005 konala už 71. generálna konferencia Medzinárodnej federácie knižničnických asociácií a inštitúcií (IFLA) v nórskom hlavnom meste Oslo. Oficiálny názov každoročne sa konajúcich konferencií IFLA sa počas stretnutia v Berlíne v roku 2003 zmenil na Svetový knižničnický a informačný kongres (WLIC) a ten tohtoročný sa niesol v duchu témy „Cesta za poznaním“.

Svetový kongres sa v samotnom Nórsku tešil veľkému záujmu. Na otváracom ceremoniáli sa okrem ministerky kultúry Nórska pani Valgerd Svarstad Hauglandovej a primátora mesta Oslo pána Pera Ditlev-Simonsena zúčastnilo aj Jeho Veličenstvo kráľ Harald V., čo dokazuje, že knižníctvo v Nórsku v žiadnom prípade nemožno prirovnať k Popoluške, ktorá nepozná nič len útlak a živorenie. Obzvlášť zaujímavý je fakt, že tohtoročný kongres sa konal pri príležitosti veľmi významného výročia Nórska – 100. výročia osamostatnenia Nórska od Švédska (v roku 1905).

Otvárací ceremoniál, ktorý sa uskutočnil v impozantnej sále Spektrum (je schopná pojať až 10 000 návštevníkov) a na ktorom vystúpili osobnosti IFLA (pani Kay Rase-roka, prezidentka IFLA, a pán Jon Bing, predseda Národného organizačného výboru kongresu IFLA), bol ukážkou dokonalého spojenia hovoreného slova a hudby, čo vniesol čerstvý vánok do veľaokrát monotónnej knižničnickej práce. Prejav rečníkov sa sústredil na najzákladnejšie otázky činnosti knižníkov a informačných pracovníkov a rezonovala v nich úloha knižníc v oblasti slobody prístupu k informáciám a poznatkom a slobody vyjadrovania. Prítomných povzbudili slová pána J. Binga, ktorý cestu do poznania vnútorného sveta knižničných zbierok prirovnal k objavnej

ceste astronautov do vesmíru a nás, knihovníkov, označil výrazom „intronauti“, ktorý však v tomto kontexte nevyznel ako negatívum.

Ako býva zvykom, po slávnostnom privítaní sa začala pracovná časť, ktorá trvala 5 dní. Počas nich sa uskutočnilo 216 zasadnutí pracovných skupín, výborov IFLA a poradných orgánov. Účasť na konferencii takéhoto typu je pre prítomných veľmi náročná, pretože vzhľadom na bohatý program je veľakrát veľmi ťažké zosúladiť fyzické a časové možnosti, keďže mnohé zasadnutia prebiehajú v rovnakom čase a spravidla na rôznych miestach. Je preto užitočné vybrať si z programu také témy, ktoré sú pre konkrétneho účastníka zaujímavé a prínosné. Takto postupovala aj naša skromná delegácia zo Slovenskej národnej knižnice – generálny riaditeľ doc. PhDr. Dušan Katuščák, PhD., a Mgr. Jarmila Majerová – a vybrali sme si jednotlivé zasadnutia, na ktorých sme sa zúčastnili. Program zvyčajne trval od rána do neskorých večerných hodín a bolo potrebné sústrediť sa na množstvo nových informácií a faktov, ktoré ovplyvňujú našu prácu.

Nedeľný program sa začal otváracím ceremoniálom a v popoludňajších hodinách sa konali prvé pracovné zasadnutia. My sme sa zúčastnili na zasadnutí UNESCO, na ktorom sa prezentoval program *Pamäť sveta*. Keďže Slovensko je jednou z mála krajín, ktoré na tomto programe participujú, bolo pre nás cťou zúčastniť sa na prezentácii tohto programu, ktorý sústreďuje elitný zoznam vzácného dokumentárneho dedičstva sveta.

Ďalšie dni sa niesli v znamení výsostne pracovnom a ja osobne som sa zúčastnila na týchto okrúhlych stoloch:

Referenčné a informačné služby

Virtuálne verzus „zoči-voči“. Referenčné a informačné služby – osobná služba dodávaná „neviditeľnému“ používateľovi prostredníctvom knižničných portálov.

Seriály a ostatné zdroje na pokračovanie

Milióndolarové diéta: zmena práce modelov so seriálmi pre elektronický vek.

Noviny

Projekty digitalizácie novín. Vývoj v oblasti online sprístupňovania starých novín.

Akvizícia a budovanie zbierok

Elektronické zdroje – diferencovaný prístup pre koncových používateľov.

Dodávanie dokumentov a spoločné využívanie zdrojov

Perspektívy v dodávaní elektronických dokumentov.

Divízia bibliografickej kontroly

Bibliografická kontrola: aktuálne otázky a iniciatívy.

Bibliografia

Národná bibliografia: nové nástroje, nové materiály.

Klasifikácia a indexovanie v katalogizácii – časť I. a II.

Katalogizácia a vecné nástroje na globálny prístup: medzinárodné partnerstvo.

Audiovizuálne dokumenty a multimédiá

Sprístupňovanie audiovizuálnych a multimediálnych dokumentov.

Všetky uvedené témy sú z hľadiska môjho pôsobenia v SNK vysoko aktuálne, pretože oblasti, za ktoré som zodpovedná, predstavujú jadro činnosti knižnice (akvizícia, katalogizácia, služby). Poznatky a informácie získané na jednotlivých zasadnutiach majú závažný charakter, rovnako aj osobné stretnutia s kolegami z rôznych krajín sveta, pri ktorých máme vždy jedinečnú príležitosť vymeniť si názory a skúsenosti.

Za všetky informácie, ktorých bolo neúrekom, spomeniem tie, ktoré majú zásadný význam pre prácu spracovateľov dokumentov. Na zasadnutí bibliografickej sekcie, ktoré trvalo celý deň, odznela informácia o príprave nového vydania katalogizačných pravidiel, ktoré odzrkadlia proces katalogizácie v technologickom prostredí online katalógov. Katalogizačné pravidlá AACR3 by mali byť publikované v roku 2007. Rovnako sa pripravuje aj revízia medzinárodných štandardných odporúčaní ISBD. V roku 2006 bude publikovaná spoločná aktualizovaná verzia ISBD, ktorá bude obsahovať všetky odporúčania ISBD doposiaľ vydané samostatne. Ďalšou závažnou skutočnosťou, ktorá je z medzinárodného hľadiska prestížnou záležitosťou SNK, je účasť SNK na medzinárodnom projekte *Multilingválny prístup ku katalógom národných knižníc (MSAC)*, ktorý iniciovala Národná knižnica ČR v Prahe a na ktorom participuje sedem krajín Európy.

Svetový kongres však nie sú len pracovné a profesionálne stretnutia. Každý kongres IFLA ponúka bohatý spoločenský a kultúrny program. Ten tohtoročný bol podfarbený podujatiami a sprievodnými akciami, ktoré účastníkom sprostredkovali kultúru nórskeho národa, jeho históriu i súčasnosť. Medzi najzaujímavejšie patril spoločenský večer konaný v skanzene neďaleko centra Oslo, ktorého cieľom bolo priblížiť spôsob života Nórov v minulosti. Tam sme sme mali možnosť kultúrne sa „vyžiť“ počas predstavenia študentov umeleckej školy, ktorí v priam bizarných kostýmoch, evokujúcich mystiku duchovného zmyšľania severanov, pobavili i poučili príslušníkov mnohých národov.

Kongres IFLA sa konal v čase ďalšej významnej kultúrnej udalosti Nórska, a to v čase otvorenia zrekonštruovanej národnej knižnice, ktorú poctilo svojou návštevou aj Jeho Veličenstvo kráľ Harald V. Ide teda o ďalší dôkaz toho, že v Nórsku sa kultúra a knihovníctvo skutočne venuje taká pozornosť, akú by si táto oblasť zasluhovala v každej civilizovanej a modernej spoločnosti.

V rámci spoločenského programu sme mali možnosť navštíviť aj Verejnú knižnicu v Oslo, ktorá je otvorenou inštitúciou pre všetky komunity žijúce nielen v samotnom Oslo, ale na svoje si prídu aj imigranti žijúci v iných lokalitách krajiny.

Ďalšou zaujímavou skúsenosťou pre mňa bol neformálny večer na zastupiteľstve Srbska a Čiernej Hory v Nórsku. Pani veľvyslankyňa pozvala do svojej rezidencie účastníkov kongresu z krajín strednej Európy. Takéto nečakané, ale o to príjemnejšie stretnutie vo mne zároveň vyvolalo trochu nostalgie, pretože neďaleko od rezidencie sa nachádza vila, v ktorej sídli slovenské zastupiteľstvo, ktoré však pre svojich občanov zostalo trochu vzdialené... Je na škodu, že sa pracovníci nášho zastupiteľstva nezaujímali o to, či na taký významný kongres nezavíta aj delegácia zo Slovenska a že by bolo vhodné ju prijať. Možno niekedy nabudúce...

Vo svojom profesionálnom pôsobení som mala možnosť zúčastniť sa na viacerých konferenciách IFLA (Amsterdam 1997, Bangkok 1999, Glasgow 2002, Berlín 2003). Všetky predstavujú významný medzník, pretože vždy priniesú množstvo nového, čo je potrebné zapracovať aj do praxe slovenských knižníc. Každá konferencia je osobitá tým, v ktorej krajine sa koná, a každú dokresľuje duch danej krajiny. Mala som takto

možnosť priamo v centre diania nielen nasávať atmosféru veľkých podujatí, na ktorých z roka na rok pribúda účastníkov, ale zároveň si všímať aj vývoj v oblasti organizácie týchto podujatí. Každé z nich odráža poznatkový a technologický vývoj daného obdobia, čo sa viaže na komfort služieb, ktoré ponúka účastníkom konferencie. Je len samozrejme, že samotné technológie nie sú tým jediným, čo dokáže „očariť“. Našťastie, aj v pretechnizovanej dobe existuje ľudský činiteľ, ktorý je prazákladom všetkého, o čo sa snažíme aj my, v skromných pomeroch nášho malého Slovenska, a vedomie, že nestojíme bokom, ale aktívne prispievame do veľkého „koša“ poznatkov a skúseností, je naším kreditom.

Mgr. Jarmila Majerová, Slovenská národná knižnica v Martine

Program „Partnerstvo“ alebo Spojme svoje sily!

Slovenská asociácia knižníc ponúka svojim členským knižniciam spoluprácu a partnerstvo pri organizovaní podujatí.

Ak v roku 2006 plánuje členská knižnica SAK uskutočniť odborné alebo kultúrne podujatie, môže požiadať správnu radu SAK o spoluprácu pri jeho organizovaní a súčasne využiť možnosť získania finančného príspevku na toto podujatie.

Aké podujatia budú podporované?

- odborné podujatia pre knižničnú verejnosť,
- kultúrne a propagačné podujatia pre širokú verejnosť presahujúce rámec jednej knižnice.

Čo sa nepodporuje:

- besedy so spisovateľmi,
- literárne večery,
- podujatia organizované pre „vnútornú“ potrebu knižnice.

Žiadosti

- je potrebné predložiť správnej rade SAK najneskôr do 15. januára 2006,
- musia obsahovať charakteristiku podujatia, potenciálny okruh účastníkov, spôsob participácie SAK, očakávanú výšku finančného príspevku, účel jeho použitia,
- posúdi správna rada SAK a schválené podujatia zahrnie do návrhov plánu práce a rozpočtu na rok 2006, ktoré budú predložené na odsúhlasenie valnému zhromaždeniu.

Podmienky

- knižnica – žiadateľ – musí byť členom SAK,
- zástupca, ktorého deleguje správna rada SAK, bude členom prípravného výboru podujatia,
- informácia o podujatí musí byť zverejnená na webovej stránke SAK a v Bulletinu SAK,
- finančné prostriedky musia byť čerpané v súlade so schválenou požiadavkou,
- partnerská knižnica predloží vyúčtovanie SR SAK najneskôr do mesiaca od konania podujatia.

Finančný príspevok na partnerské podujatia bude limitovaný celkovou čiastkou 30 000 korún ročne, orientačný počet partnerských podujatí je 6.

Návrh na rokovanie správnej rady SAK pripravila Mgr. Beáta Bellérová, návrh bol odsúhlasený na zasadaní správnej rady 9. novembra 2005.

Program „Partnerstvo“ nájdete aj na adrese www.sakba.sk

Zaujalo nás...

Úrad vlády si na propagáciu objednal aj lietajúce taniere

Podľa denníka SME (19. júla 2005) sa v takto nazvanej informácii SITA okrem iného píše: „Aj lietajúci tanier a plážovú nafukovaciu loptu s logom predsedu vlády a Európskej únie zaradila vláda medzi reklamné a propagačné predmety, na ktoré vypísala výberové konanie...”

Vláda kúpi tiež pánske polokošele, bundy, mikiny, tričká bez rukávov, čiapky so šiltom, aktovky, mapy na dokumenty, peňaženky, darčkové kazety na keramické obrazy, puzdrá na vizitky, vlnné sety, nástenné kalendáre, fľaše z fúkaného skla plnené alkoholom v drevenej konštrukcii, kovové štítky, stojany na stolové vlajky, odznaky, obaly na dokumenty, nálepky, menovky, dáždňniky, igelitové tašky a tašky na dokumenty...”

Naša poznámka

Informácia SME nie je zaiste nezaujímavá, ani bezvýznamná či málo významná. Spotreba reklamných, propagačných a upomienkových predmetov nie je celkom zanedbateľná. (Nemáme tu, samozrejme, na mysli obchodnú reklamu a pod.) Veď okrem vládných a množstva iných verejných predstaviteľov, významných štátnych i neštátnych inštitúcií či organizácií, združení a iných verejných autorít by bolo možné vymenovať ďalšie. Nič proti tomu.

Slovenské výrobky sa bežne označujú – a tak je to správne – „logom“ Slovenskej republiky, štátnym znakom. Ako súkromná propagácia je možná len za súkromné prostriedky, je to tiež v poriadku.

Je mi však veľmi ľúto, že sa v uvedenom zozname nenachádzajú napr. vhodné slovenské ľudovoumelecké výrobky (z dreva, skla, keramiky), no najmä ani literatúra propagujúca krásy a pamätihodnosti Slovenska, jeho históriu, kultúru, umenie, vedu atď. Myslím si, že toto už v poriadku nie je.

-jk-

Európania veľa nevedia

Pod týmto nadpisom priniesol denník SME v polovici júna t. r. informáciu zo zdrojov tlačových agentúr, že Európska komisia zisťovala vedomosti Európanov. Prieskum robili v 25 členských krajinách únie, štyroch kandidujúcich a v Nórsku, Švajčiarsku a Islande, ktoré nie sú členmi únie. Európania z prieskumu Eurobarometer nevychádzajú najlepšie.

Najlepšie na tom sú Švédmi, mali 79 percent správnych odpovedí. Slováci skončili spomedzi 32 krajín na 16. mieste. Poznali sme 67 percent správnych odpovedí. Česi boli na 5. mieste. Každý desiaty Európan si myslí, že rádioaktívne mlieko je po prevarení bezpečné, každý piaty sa domnieva, že o pohlaví potomka rozhodujú len matkine gény a takmer polovica opýtaných sa pletie v názore, že antibiotiká zabíjajú vírusy rovnako ako baktérie. Takmer tretina Európanov si myslí, že Sinko obieha okolo Zeme a k opačnému, vedecky dokázanému názoru sa priklonili v prieskume iba dve tretiny opýtaných.

Naša poznámka

Nuž – nevyznamenali sme sa. Škoda, že uvedená informácia nebola trochu podrobnejšia, že nehovorí aspoň o vekovej a sociálnej štruktúre skúmanej vzorky respondentov. Ak až tretina Európanov usudzuje, že Slnko sa točí okolo Zeme a v rebričku podľa znalosti sme v polovici škály, nebude ani málo Slovákov, ktorí vyznávajú tento predpotopný vedecký názor. Naši školáci vyhrávajú aj v medzinárodných vedomostných súťažiaciach, ale nad celkovou vedomostnou úrovňou súčasnej populácie nemôžeme jasovať.

Vstup do informačného, poznateľového veku si pýta razantnejší rozvojový trend. Tu niet miesta na sebauspokojenie. Kým na mladú generáciu sa už doteraz stihli nalepiť aspoň aké-také vedomosti založené na vede, významná časť „skôr narodených“ viac než vede verí horoskopom, ufológom, zariekavačom a najrôznejším poverám. Ak to okrem oblastí vzdelávania ovplyvňuje aj oblasť výchovy (napríklad prostredníctvom niektorých nevhodných až stupidných produktov masmédií), naozaj niet nad čím plesať.

Problém je závažný, ale súčasne veľmi zložitý, mnohorozmerný. Tomu musí zodpovedať rozsah i úroveň práce na jeho riešení v najrôznejších spoločenských štruktúrach – riadiacich, vzdelávacích, kultúrnych, spoločenských, kontrolných atď. Nechcem tu filozofovať o „makrosúvislostiach“ terajšieho vývoja. Na otázku, prečo zaostávame za požiadavkami doby, možno získať všelijaké odpovede. Všetky diskusie a úvahy tu spravidla končia konštatovaním, že „na to niet peňazí“.

Chcem sa tu obmedziť len na niektoré čiastkové poznámky, ktoré sa – hoci len okrajovo – dotýkajú vzdelávania mládeže a pôsobenia knižníc. Nie je bezvýznamné presadzovať výdobytky vedy ani medzi staršou a dozívajúcou populáciou, ale trvalú pozornosť je nevyhnutné venovať mládeži, obsahu a formám jej vzdelávania a výchovy. Knižnice – verejné, školské aj iné – musia byť pri tom: musia rozvíjať prácu s verejnosťou, pestovať v mládeži úctu a lásku ku knihe, záujem o vedecké poznatky, vyvracať zaostalé nevedecké názory a povery. Všetko to robiť všade, dôsledne a cieľavedome. Ide o to, aby nám vyrastali ľudia so záujmom o spoločenský pokrok, vedu, techniku, kultúru, vlastné dejiny, prírodu a životné prostredie, o civilizované spolužitie ľudí, vzájomnú pomoc a podporu; o to, aby nevyrastali ľudia k spoločenskému daniu ľahostajní, anarchisti, egoistickí a bezohľadní, vedomostne obmedzení a ideovo vytulnení, prázdni.

Gabriela Kaliská v SME z 18. decembra 2004 k otázke zaostávania v školstve poznamenala: „Testovanie ukázalo, že sa... naši žiaci stále bifľujú, málo rozmýšľajú, málo čítajú. Nezmenil sa obsah ani forma učiva. Prečo? Všetky vlády na vzdelanie kašľali, nedávali naň dostatok peňazí. Ministri školstva sa sústredili na reformy, ktorými šetri-li len peniaze. Väčšina Slovákov smrdí grošom a iba málo detí chodí do súkromných škôl. Navyše tie súkromné v kvalite vôbec nehrajú prvé husle... Výskum ukázal, že deti zo sociálne slabých rodín dosahujú slabé výsledky. Chudoba sa jednoducho premietla aj do vzdelania.“

Nuž ak sa štátne orgány budú aj naďalej nedostatočne stavať k finančnému zabezpečeniu nevyhnutných potrieb na vzdelávanie a výchovu mládeže, na rozvoj vedy a výskumu a s tým súvisiace potreby, potom peniaze ani nikdy nebudú... Lenže peniaze určite aj sú, iba sa často nedostávajú na správne miesto. Napríklad – prečo sa orgány verejnej správy, rôzne mimovládne či finančne dotované spoločenské orga-

nizácie tak vehementne bránia štátnej finančnej kontrole? Konečne prvotnou príčinou a spoločným menovateľom problémov vo vede, vzdelávaní a výchove azda ani nie sú peniaze, ale samotný vzťah najvyšších orgánov k objektívne existujúcim rozvojovým potrebám a prioritám poznatkovej spoločnosti.

Čo všetko – pri svojej biede – robia naše verejné a školské knižnice, aby svojim znikom prispeli k rozvoju vzdelanosti a celkovej spoločenskej vyspelosti ľudí, najmä mládeže? Na ilustráciu uvediem len niekoľko krátkych poznámok.

Spomeňme tohtoročný (už tradičný) Týždeň slovenských knižníc. Slovenská asociácia knižníc a samotné knižnice v ňom vykonali mnoho užitočných, zaujímavých akcií na podporu čítania, na získanie najmä detských a mládežníckych čitateľov a používateľov knižničných služieb. SAK vyhlásila a vyhodnotila úspešnú súťaž SAKAČIK. Naše knižnice však idú ešte ďalej a takéto aktivity už rozširujú do celoročného kalendára. Ako príklad spomeňme aspoň Staromestskú knižnicu v Bratislave a jej čitateľskú súťaž pre deti do 9 rokov pod názvom „Čítam, čítaš, čítame“, ktorá trvá od 1. októbra t. r. do konca februára 2006.

24. október bol Medzinárodným dňom školských knižníc (pozri aj článok na s. 57). Tieto knižnice u nás dlho stagnovali, nedopĺňali sa ich knižničné fondy, spochybňovala sa ich potreba. Chvalabohu, ministerstvo školstva ich už začalo znovu podporovať. Vďaka projektu Otvorená škola možno získať granty na ich obnovu. Pre školské knižnice bola vyhlásená súťaž o najzaujímavejšie podujatie na tému Objavovanie dobrodružstva; víťazná knižnica dostane od ministerstva 20 000 Sk na nákup kníh. * (Keď neprší, nech aspoň kvapne, nie?)

Pozoruhodné a príťažlivé boli i tohoročné prázdninové aktivity pre deti v Knižnici P. O. Hviezdoslava v Prešove. O návrat mládeže ku knihám sa úspešne snažia ďalšie verejné a školské knižnice. Podľa riaditeľky Žilinskej knižnice K. Šušolíkovej je za tým však veľa mravej práce s deťmi už od ich predškolského veku.

O celoročných priebežných činnostiach knižníc pri dopĺňovaní knižničných fondov, zabezpečovaní knižničných a informačných služieb, rozširovaní informačnej „gramotnosti“ a vyspelosti atď. sa tu nemôžem rozširovať. Všetko to si pýta veľa práce, veľa lásky ku knihe, vzdelaniu, k spoločnosti, aj obetavosti, elánu a vytrvalosti. Samozrejme, nevyhnutné sú aj primerané finančné zdroje a porozumenie zo strany „vrchnosti“. Mrzia nás však krátkozraké, občas sa vyskytujúce pokusy v mene zisku či „transformácie“ dokonca knižnice likvidovať. Iný príklad: aj u nás sa vydáva obrovské množstvo bulvárnej a často brakovej literatúry a podobných tlačovín, ale pokiaľ existuje odporúčaná literatúra pre žiakov a študentov, vhodné dobrodružné knihy pre mládež, populárno-vedecká a náučná literatúra, príťažlivé encyklopédie, časopisy a rôzne vzdelávacie pomôcky – dalo by sa to zvládnuť. Pokiaľ by však neboli neúnosne drahé, zaťažené ešte aj nadmernou DPH...! Prečo na takúto literatúru nemôže byť podstatne nižšia DPH? Veď škola si často nemôže ani dovoliť podarovať žiakovi knižku za výborný prospech na konci školského roka. A knižka ako dar sa už málo „nosi“ aj pri iných príležitostiach... To treba zmeniť!

Aby sme v budúcich prieskumoch Eurobarometra získali pri posudzovaní našej vyspelosti lepšie hodnotenie, skúsme sa v našich knižniciach intenzívnejšie zaoberať okrem iných aj takými úlohami, ako sú:

- *venovať zvýšenú pozornosť pri doplňovaní knižničných fondov aj populárno-vedeckej literatúre, tzv. odporúčanej literatúre a nezabúdať ani na kvalitné a príťažlivé dobrodružné diela;*
- *dbať o kooperáciu verejných a školských knižníc aj pri zabezpečovaní prístupu k elektronickým informačným zdrojom; hľadať cesty na získanie prostriedkov nielen cez verejnú správu, ale aj miestny sponzoring, „dve percentá z dane...“ a pod.;*
- *nezabúdať na potrebu naplňovať zásadu „za dobrý prospech aj príťažlivá knižka“, a tak upevňovať návyk vážiť si knihu a vzdelanie;*
- *cieľavedome pracovať aspoň s regionálnou tlačou a regionálnymi elektronickými médiami, nezabúdať na vhodnú publicitu svojich aktivít;*
- *zapájať sa do aktivít Týždňa slovenských knižníc, Medzinárodného dňa školských knižníc a pod.*

Nikdy nie je je dosť toho, čo sa nám podarí dosiahnuť v úsilí o poľudšťovanie človeka, v boji proti zaostalosti, hlúposti a stavu, keď sa uctieva iba zlaté teľa zisku a v tom sa vidí zmysel života.

-jk-

*** Poznámka redakcie:**

Tesne pred uzávierkou tohto čísla bola vyhodnotená spomínaná súťaž v rámci Medzinárodného dňa školských knižníc.

Podrobne o vyhodnotení súťaže sa dozviete na webovej stránke:

www.infolib.sk/index/podstranka.php?id=20&idm=0&prm1=2&prm2=1&prm3=672

PREČÍTALI SME ZA VÁS

Čitatelia, právo a peniaze

Anne Marie Bertrandová

Už niekoľko rokov je vo Francúzsku informačný svet poznačený patologickými javmi. Ekonomické tlaky na prístup k informáciám a právne prekážky sa množia až do takej miery, že sú už súčasťou nášho každodenného života. Chceme sa tu vrátiť k tomuto bujneniu, aby som zdôraznila, že nemá v sebe nič prirodzené ani nevyhnutné. A práve vzhľadom na túto anomáliu naše rozhorčenie môže vyznieť naprázdno.

Používanie slov je vždy poučné: slovo „piráti“, použité bez výhrad, bez úvodzoviek, bez snahy zaistiť si priazeň používateľov, signalizuje poníženie hromadne uvalené na všetkých, ktorí si sťahujú diela z internetu – ich počet sa odhaduje vo Francúzsku na 8 miliónov. Rovnako, na druhej strane, autorské právo sa požaduje ako jedno z ľudských práv, ako nescudziteľné dedičstvo a hrdé na našu veľkú Revolúciu.

Ironizujem? To preto, aby som lepšie zdôraznila násilnosť týchto stanovísk. Tých, podľa ktorých je kultúrny priemysel obeťou a používatelia (poslucháči, čitatelia, internauti) sú vinníkmi (ťažkými vinníkmi). [...]

Ide tu o problém, ktorý je otázkou rovnováhy medzi právom autorov a právom verejnosti. Ako to veľmi dobre povedal Daniel Kaplan, hlavný delegát FING (Nadácia internetu novej generácie): „Finančná a morálna ochrana autorov bola nepopierateľným pokrokom pred štyrmi storočiami, faktorom rozvoja tvorby a slobody vyjadrovania. O toto nejde. O čo však ide, je súčasná rovnováha medzi právami autorov (a tých, ktorí ich reprezentujú) a právami verejnosti. Existuje totiž právo verejnosti, o ktorom sa teoretizuje od počiatku autorského práva: právo na prístup k informáciám a poznatkom; právo oprieť sa o tvorbu iných s cieľom kritizovať ich, citovať alebo živiť svoju vlastnú kreatívnu prácu; právo spoločne využívať spoločný kultúrny priestor. Lahkosť v prístupe k dielam prispieva ku vzdelávaniu, k slobode vyjadrovania sa, k vytváraniu zajtrajška a spoločenského zväzku. Teda asi 20 rokov pomáhame pri rozširovaní a neustálom pritvrdzovaní ochrany duševného vlastníctva, tak v Spojených štátoch, ako aj v Európe. Duševné vlastníctvo čoraz viac pokrýva produkciu a ľudí. Predlžuje sa v čase... Takže sa ochrana stáva tvrdou: zvyčajne známe výnimky, odlišné podľa krajiny – súkromné kópie, krátke citácie, vyučba a výskum... – sú v hre jedna za druhou.“

Počas dňa, ktorý organizoval Médiadix 8. apríla 2004, nazvaného „Autorské právo, kde sa nachádzame?“ Michele Battisti (ADBS) zdôraznila, že európska smernica o autorskom práve a právach príbuzných práve transponovaná do francúzskeho práva nerešpektuje rovnováhu medzi autorskými právami (tvorcovia) a právami používateľov na informácie. To je to, čo hovorila Isabelle Falque-Pierrotin počas debaty organizovanej medzinárodnou asociáciou na poslednom Knižnom salóne v Paríži: Internet ruší rovnováhu v prospech autorov. Dôvodom je ich nervozita, ktorá vedie k obmedzeniu prístupu k dielam technickými opatreniami (DRMS), ktoré sú určené na to, aby zabránili „falšovaniu“. [...]

Avšak história autorského práva je presne poznamenaná už dvesto rokov – hľadáním vyvážení medzi emitentom a adresátom – napätím, ktoré vytvára hľadanie tejto rovnováhy, ako to vysvetľuje právnička Anne Latournierie: „Dvojité napätie: medzi záujmom autorov a záujmom producentov a šíritel'ov na jednej strane, medzi záujmom autorov a záujmom verejnosti na strane druhej... Po vojne legislatíva, ktorá dospela k zákonu z roku 1957, zaznamenáva v tomto bode ústup, obmedzujúc sa na organizovanie vzťahov medzi autormi a šíritel'mi a ponecháva bokom vyjadrenie sa k otázke verejného záujmu a záujmu súkromného. Nezamýšľa sa do hĺbky nad novými základmi nových vzťahov – úplne sa meniacich – medzi súkromným záujmom a verejným záujmom, ktorý sa zaoberá dvoma veľkými myšlienkami – podporou a cirkuláciou poznania a reguláciou konkurencie. Dnes, keď existujú siete, nové podmienky cirkulácie poznania a spoločného využívania poznatkov, otázku práv verejnosti kladú na nové základy. Ide o to, aby sa ešte raz našlo správne sklbenie ochrany a cirkulácie diel ako záruky práv čitateľov, verejnosti.“ [...]

Znepokojujúce bujnenie nastalo aj v oblasti cenzúry.

Pred niekoľkými rokmi sa začali množiť procesy, ktoré znamenali návrat cenzúry – keby tak jedného dňa zmizla! V každom prípade je to vo veľkom počte nielen cenzúra v úzkom zmysle slova (súdnom), ale sú to aj hrozby, tlaky alebo prenasledovania adresované vydavateľovi pred publikovaním, ako aj po publikovaní, ktoré spôsobili, že je dnes publikovanie niektorých kníh (napr. investigatívnych, „neautorizovaných“ biografii, fikcii) problematické.

Tieto fenomény naberajú na intenzite a keď sa vrátíme do roku 2002, štyria autori alebo vydavatelia boli objektom stlhania. [...] Existuje iný záznam, keď stovka poslancov podpísala návrh zákona zakazujúci vysielanie pornografických filmov v televízii. Vstupujeme do „prohibicionistickej logiky“, hovoria niektorí pozorovatelia (Jean Michel Thénard), do „škodlivej klímy“, analyzujú traja vydavatelia (Christian Bourgois, Paul Otchakowsky-Laurens, Olivier Rubinstein): „Istý čas vládne vo Francúzsku nebezpečná klíma, akú sme nezažili od 60. rokov. Nedávne žaloby proti románopiscom (Louis Skorecki a Nicolas Jones-Gorlin) a ich vydavateľom, ako aj budúci proces proti rúhaniu sa (Michel Houellebecq) vzbudzujú obavu, že návrat k morálnemu poriadku získava viac ako inokedy na aktuálnosti. [...] Poslaním literatúry nie je upokojsvať, ale naopak, znepokojovať, búšiť. Je tu na to, aby provokovala, a ak nie, načo teda je dobrá? Nič, čo je ľudské, nie je literatúre cudzie, ani nič, čo je neľudské... tí, čo si myslia, že knihy podliehajú právnym sankciám, ktorí si myslia, že čitateľ nie je dostatočne zrelý, aby si vytvoril vlastný názor, ktorí si mýlia akt s myšlienkou na akt, títo iba prehlbujú hrob fikcii, literatúre, slobode myšlienok. Nie je to ostatne ich cieľom? Dnes je to pedofília, náboženstvo, pornografia, zajtra napadnutie prezidenta, ministra, poslancov, starostov, práva svedčiť, a nakoniec, predbežná žaloba a potom autodafé.“

Národný syndikát vydavateľov (SNE) sa tiež búri proti hrozbe zákazu, čo je krok, ktorý sa jej zdá „nemiestny, nepotrebný a nebezpečný. [...] Administratíva by určite urobila lepšie, keby lepšie pracovala ako zasahovala do tejto debaty. Nech nechá autorov písať, vydavateľov publikovať a knihkupectvá predávať. A nech sa vyvaruje vnučovaniu čitateľovi, čo má a čo nemá čítať.“

Ale tieto očividné, explicitné prípady cenzúry sú len vynorenou časťou ľadovca. [...]

Pokiaľ ide o právo na obrazy, je možné pokračovať v publikovaní umeleckých kníh? Práva na reprodukciu sa stávajú prehnanejšími a čoraz väčšou mierou sa podieľajú na tvorbe diel. Právo na zobrazenie majetku a osôb, autorské právo, poplatky za prístup k pamiatkam a dielam atď., jeden obrázok môže kumulovať viac z týchto práv zahŕňajúc odmeny. „Tieto práva sa stávajú také obmedzujúce, že sa stávajú brzdom umeleckej edície,“ vyslovuje ľútosť Mijo Thomas, prezident umeleckej skupiny pri SNE v marci 2004 v úvodníku nazvanom „Budú umelecké knihy bez obrázkov?“.

Iná je otázka týkajúca sa toho, čo sa pokladá za dovolené publikovať. Dovoľené nie súdmi, ale spoločnosťou – to značí skupinou, ktorá sa vyjadrí, zodpovednými politikmi, administratívou alebo novinármi. [... Jeden z príkladov: Riaditeľka knižnice vysvetľuje, že odmietla kúpiť Platformu od Michela Houellebecqa: „Neponúkneť ju verejnosti kvôli netolerantným vyjadreniam autora, ktoré sú v plnom rozpore s celou našou tunajšou prácou.“ [...]

Neodzrkadľuje lavína protestov a akcií pred súdom stenčovanie – zákerné a progresívne – slobody informácií? Nie je nárast autocenzúry zarážajúcim, očividným znakom, že určité veci u určitých osobách už nemožno povedať alebo hovoriť?

A čo knižnice v tomto všetkom?

Myšlienka, že informácie sú verejným majetkom, sa zdá trochu posunutá v tomto mŕtvom ramene rieky. Predsa však sú knihovníci v tomto zajedno. Vo chvíli najhorúcejšej hádky o výpožičnom práve v roku 2000 Hervé Crosnier pripomenul niekoľko právd: „Musíme odmietnuť systém, ktorý vidí spoločnosť len ako súhrn (vyvažovaný bohatstvom) každého z jej členov. A naopak, musíme brániť myšlienku organizácie spoločnosti, ktorá sa opiera o spoločné využívanie poznatkov, informácií, poznania. Je to sen Lumierovcov a na týchto snoch bolo vytvorené poslanie knižníc.“

Zákon o deontológii ABF (Francúzskej asociácie knižníc) prijatý roku 2003 vyzýva knihovníka, aby „nepraktizoval žiadnu cenzúru, garantoval pluralizmus a intelektuálny encyklopedicizmus zbierok, ponúkal používateľom komplex dokumentov potrebných na autonómne pochopenie verejných diskusií, aktualít, závažných historických a filozofických otázok, aby aplikoval legislatívne rozhodnutia a predpisy týkajúce sa zbierok, ako aj súdne rozhodnutia bez toho, aby ich nahrádzal, predovšetkým tie, ktoré zakazujú podporu každej diskriminácie a každého násillia, aby uľahčoval slobodnú cirkuláciu informácií. [...] Knižovník dbá o to, aby neustupoval politickým, náboženským, ideologickým, syndikátnym spoločenským nátlakovým skupinám, ktoré by sa pokúšali ovplyvniť akvizičnú politiku nútenými poplatkami, zákazom alebo zastrášaním, priamo alebo prostredníctvom svojho tútora.“ [...]

Hrozba privatizácie poznatkov (a informácií) je čoraz vážnejšia. Reštrikcie v prístupe k informáciám nenadobúdajú iba pochmúrnu a tupú tvár cenzúry; nadobúdajú čím ďalej, tým viac nejasné a dobrácke črty tarifikačné: nebránia vám v prístupe (k informáciám, poznatkom, dielam), prístup je iba rezervovaný pre tých, ktorí platia. Ekonomické dôsledky pre knižnice sú už viditeľné. Podľa ankety uskutočnenej SDBD (Zastupiteľstvo pre knižnice a dokumentáciu) elektronická dokumentácia predstavovala 5 % z rozpočtu akvizície univerzitných knižníc v roku 1998 a 18 % v roku 2004. Treba pripomínať, že nastolenie výpožičného práva zoslabilo kúpnu silu knižníc? Alebo že chuťky Sacem (Hudobná spoločnosť pre kolektívnu správu autorského práva) alebo CFC (Francúzske stredisko pre využívanie práva na kópie) budú narastať – s ich ekonomickými a technickými požiadavkami?

Ale závery spustené pred vstupom k elektronickým informáciám sa možno stanú vážnejšou pohromou ako samotná tarifkácia: ochrana autorských práv a ich držiteľov sa stala alfou a omegou verejných úvah – a dovolená súkromná kópia je atakovaná, dokonca zakázaná technickými zariadeniami.

Takto sa ocitáme pred paradoxom nepríjemne postihujúcim knižnice: postupne ako sa informácia stávala zdanlivo disponibilnou a prístupnou, tak sú závery k jej prístupu čoraz početnejšie. Odmietnutie vlády prijať rozsiahle výnimky pre transpozíciu smernice Autorské právo a práva príbuzné v informačnej spoločnosti spolu s odmietnutím nastoliť systém zákonnej licencie vedie knižnice do slepej uličky. Výber uprednostniť autorské právo (držiteľov práv) pred právom na informácie by mohol, doslova, urobiť ich neschopnými plniť úlohu sprístupňovať informácie a poznanie. Medzinárodná asociácia to vyjadruje lepšie ako ja. „Všeobecná deklarácia ľudských práv, ku ktorej sa pripojilo Francúzsko, zaručuje všetkým slobodný a rovnoprávny prístup k informáciám a poznaniu, ako aj ochranu súkromného života. Teda návrh zákona týkajúci sa autorského práva a príbuzných práv v informačnej spoločnosti, ten, ktorý bol predložený v parlamente, riskuje, že bude výsmechom týchto základných práv. Ak pokrok informačných a komunikačných technológií môže uľahčiť výrazným spôsobom prístup k poznaniu a ku kultúre, môže mať, ak to neustrážime, zvrhlé účinky, ak umožní systematicky brániť každému prístupu, aby zodpovedal komerčným imperatívom bez toho, aby bral do úvahy verejný záujem, potreby výskumu a šírenia poznatkov a politickej kultúry verejných spoločností.“

Dokážu členovia parlamentu urobiť návrh, ktorý by bol zlučiteľný s normálnym a potrebným výkonom práva s informáciami?

Je ťažké uzavrieť tento článok, ktorý sa dotkol mnohých rozličných prípadov. Ale celkovo, ako nebyť pesimistom? Prípady, ktoré som tu spomenula, vykresľujú pochmúrnú panorámu, kde všeobecné princípy spoločného využívania informácií a poznania sa zdajú, akoby sa stali archaizmami, kde sloboda publikovať a rozširovať je porazená (viditeľne či skryto) mnohými vplyvnými a nátlakovými skupinami.

Vydavatelia, novinári, autori, dokumentaristi, knihovníci, občania: je čas sa zmobilizovať. Privatizácia poznatkov nie je vzdialenou hrozbou. Ona je tu.

Zdroj:

BERTRAND, Anne-Marie: Les lecteurs, le droit et l'argent In *Bulletin des bibliothèques de France* [online]. 2004, 49, n. 6, p. 42-50 [cit. 05-21-06]. Dostupné na internete:< http://bbf.enssib.fr/bbf/html/2004_49_6/2004-6-p43-bertrand.xml.asp>. Preklad z francúzskeho originálu so súhlasom redakcie BBF preložila L. Fordinálová.

JUBILANTI

S knihou po celý život ✓

K životnému jubileu Mgr. Evy Mikšíkovej

Listy každej knihy po rokoch zožltnú ako jesenné lístie, ale spomienky na človeka, ktorý nám podal prvú knihu, ktorý o nej vedel zaujímavo rozprávať a ktorý nás zasvätil do tajomstiev knižnice – spomienky na takého človeka nikdy nevyblednú. Zostanú živé a svieže ako ruža darovaná z lásky, ba po rokoch bývajú ešte intenzívnejšie a jasnejšie. Byť s knihou po celý život, pracovať s ňou a hľadať k nej nové a nové cesty, po ktorých pôjde čitateľ, a navyše zodpovedne riadiť kolektív pracovníčok – to nie je iba poslaním, to je už životný údel, je to vášeň, ktorej podľahli desiatky knihovníčok.

Tieto myšlienky sa mi tisnú do pera v okamihu, keď si jedna z mojich kolegyň pripomína významné životné jubileum. Hovorím o Mgr. Eve Mikšíkovej, riaditeľke Hornonitrianskej knižnice v Prievidzi, ktorá v októbri 2005 oslávila päťdesiat rokov svojho bohatého a zmysluplného života, života zasväteného práci v knižnici a povinnostiam v rodine. Naša jubilantka mala ešte len devätnásť, keď ako absolventka Strednej knihovnickej školy, plná odhodlania naplňať svoje mladické sny v práci s čitateľmi, nastúpila do vtedajšej Okresnej knižnice v Prievidzi. Od toho okamihu sa začal odvíjať ďalší diel filmu jej života, filmu, ktorý je plný zaujímavých, nevšedných okamihov, veselých i smutných udalostí, ktoré nám ponúka život.

V prvých rokoch knihovnickej praxe si vyskúšala svoje schopnosti na všetkých úsekoch knižnice, pracovala v službách, v katalogizačnom oddelení, na metodike i na úseku bibliografie. Všade, kde pracovala, presvedčila svojím aktívnym prístupom, mala dobré nápady, ktoré dokázala realizovať, a tak je celkom prirodzené, že vedenie knižnice ju poverovalo stále náročnejšími úlohami. E. Mikšíková vedela, že samotné úsilie, ani bohatšie praktické skúsenosti nebudú postačovať pri plnení úloh riadiaceho pracovníka. A tak v roku 1988 začala študovať na Katedre knihovníctva a vedec-

ko-technických informácií FiF UK v Bratislave, ktorú absolvovala v roku 1993. Obohatená o nové vedomosti a poznatky začala presadzovať v práci Hornonitrianskej knižnice nové informačné technológie, uvedomujúc si ich nevyhnutnosť v práci každej modernej knižnice. Na poste bibliografky budovala nové databázy, jej rukami prešli viaceré programy. V tých rokoch často publikovala články v odbornej i regionálnej tlači, absolvovala mnoho kurzov a odborných seminárov.

Svoje bohaté skúsenosti uplatňovala aj vo funkcii riaditeľky Hornonitrianskej knižnice v Prievidzi, ktorú zastáva od roku 1999. Medzi svoje hlavné úlohy zaradila dobudovanie automatizovaného systému v knižnici, vyriešenie priestorových problémov a zabezpečenie bezproblémového chodu inštitúcie. Popri náročnej práci, ktorú si jej funkcia vyžaduje, dokáže si nájsť čas aj na mimopracovné aktivity. Dlhé roky aktívne pôsobí v Slovenskej asociácii knižníc i v Spolku slovenských knihovníkov, je predsedníčkou sekcie pre prácu s knihou pri Občianskom združení K-2000 a z tohto postu sa zasadila za rozvoj knihovníctva v regióne Hornej Nitry.

Chcel by som v mene svojom, ako aj v mene zamestnancov Hornonitrianskej knižnice v Prievidzi zaželať jubilujúcej Eve Mikšíkovej do ďalších rokov predovšetkým pevné zdravie, spokojnosť a pohodu v rodinnom kruhu, veľa ďalších síl pri riadení kultúrnej inštitúcie s takou bohatou tradíciou a ešte veľa snov, ktoré dávajú človeku elán, nové ciele a naplňajú jeho život zmysluplnosťou, láskou a dobrotou.

Mgr. Ondrej Čiliak

**Radostné vianočné sviatky
a úspešný nový rok 2006
Vám želá**

Vaša redakcia Bulletinu SAK